

T.C.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

MÜZİK ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

GÜZEL SANATLAR VE SPOR LİSESİ MÜZİK BÖLÜMÜ
ÖĞRENCİLERİ İLE DİĞER LİSE ÖĞRENCİLERİNİN DUYGUSAL
ZEKA DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Songül PEKTAŞ

Malatya- 2013

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
MÜZİK ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

GÜZEL SANATLAR VE SPOR LİSESİ MÜZİK BÖLÜMÜ
ÖĞRENCİLERİ İLE DİĞER LİSE ÖĞRENCİLERİNİN DUYGUSAL
ZEKA DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Songül PEKTAŞ

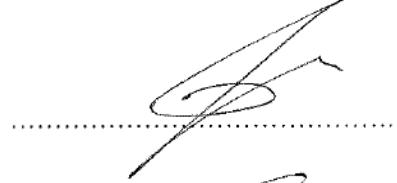
Danışman: Prof. Cemal YURGA

Malatya-2013

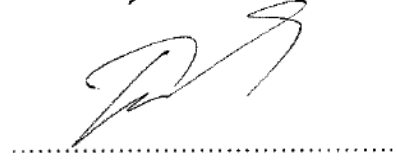
KABUL VE ONAY SAYFASI

Songül PEKTAŞ tarafından hazırlanan; “GÜZEL SANATLAR VE SPOR LİSESİ MÜZİK BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİ İLE DİĞER LİSE ÖĞRENCİLERİNİN DUYGUSAL ZEKA DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI” başlıklı bu çalışma; 21 Haziran 2013 tarihinde yapılan sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Bitirme Tezi olarak kabul edilmiştir.

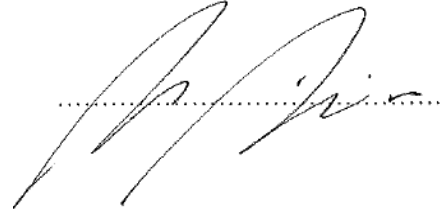
Prof. Cemal YURGA
BAŞKAN ve DANIŞMAN

Prof. Dr. Turan SAĞER

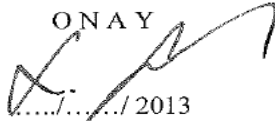

Prof. Dr. Hasan ARAPGİRLİOĞLU
ÜYE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

ONAY

Prof. Dr. Celal ÇAKAN

Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Prof. Cemal YURGA danışmanlığında Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım **“Güzel sanatlar ve spor lisesi müzik bölümü öğrencileri ile diğer lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeylerinin karşılaştırılması”** başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Songül PEKTAŞ

ÖNSÖZ

Tezimi hazırlamamda bana her türlü desteği veren, engin düşünceleriyle her zaman yol gösteren, çok değerli tez danışmanım Prof. Cemal YURGA hocama sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Bu günlere gelmemi sağlayan ve her daim bizim için çalışan, canım annem Nilgün Taşkın'a ve babam Hayri Taşkın'a teşekkür ediyorum. Tezimi yazarken değerli fikirlerinden yaralandığım, kız kardeşim Aslı Kartol'a teşekkür ediyorum. Hayatımın her evresinde, kendimi çok şanslı hissetmemi sağlayan ablacım Neşe Taşkın'a tüm emekleri için teşekkür ediyorum. Okul hayatım boyunca her zaman kendime örnek aldığım, izinden yürüdüğüm ablacım Yrd. Doç. Dr. Derya Şahin' e teşekkür ediyorum. Bu tezi yazarken benim manevi destekçim kayınvalidem Solmaz Pektaş'a ve kayınbabam Gazi Pektaş'a teşekkürü bir borç biliyorum. Yüksek lisansa ve akademik kariyerime başladığım ilk günden bu yana bana her daim destek olan bir tanecik eşim, hayat arkadaşım ve en büyük şansım Ferdi Pektaş'a en büyük teşekkürü ediyorum. Bu tezi, yazmaya başladığım günden itibaren bana hep şans getiren biricik kızım, meleğim Duru Pektaş'a ithaf ediyorum.

Songül PEKTAŞ

ÖZET

GÜZEL SANATLAR VE SPOR LİSESİ MÜZİK BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİ İLE DİĞER LİSE ÖĞRENCİLERİNİN DUYGUSAL ZEKA DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

PEKTAŞ, Songül

Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel sanatlar Eğitimi
Anabilim Dalı Müzik Öğretmenliği Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Cemal YURGA

Haziran-2013, XII+ 117 sayfa

Bu araştırmada lise öğrencileri ile güzel sanatlar ve spor lisesi müzik bölümü öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı aranmıştır. Bunun için Bar-On Duygusal Zeka Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır.

Araştırmanın evrenini 2012-2013 Eğitim-Öğretim yılında Amasya ili merkezi sınırları içerisinde bulunan tüm lise kurumlarının lise son sınıf öğrencilerinin tamamı ve Türkiye'deki tüm güzel sanatlar ve spor lisesi müzik bölümü son sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, Amasya ili merkezinde bulunan Amasya Fen Lisesi, Amasya Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi, Amasya Lisesi, Amasya Alptekin Anadolu Lisesi, Amasya Anadolu Lisesi, Amasya Anadolu Öğretmen Lisesi, Amasya İmam Hatip Lisesi, Amasya Atatürk Lisesi, Amasya İMKB Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi ile Amasya Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Malatya Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Tokat Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Niğde Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Hatay Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Erzincan Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Diyarbakır Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, lise son sınıfta okuyan öğrencilerden seçilen 213'ü kız, 193'ü erkek olmak üzere toplam 406 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın veri toplama aşamasında duygusal zeka düzeyini belirlemek amacıyla Dr.

Reuven Bar-On (1997) tarafından geliştirilen ve Tekin ACAR (2001) tarafından Türkçeye uyarlanan “Bar-On Duygusal Zekâ Ölçeği” ve bazı demografik özellikler hakkında bilgi toplamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırmanın analizi için SPSS 11.5 paket programı kullanılmış; verilerin homojen dağılıp dağılmadıklarını belirlemek için; Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), İki Yönlü Varyans Analizi, Levene İstatistiği, Scheffe testi ve T- testi gibi anlamlılık testlerinden yararlanılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular özetle şöyledir:

Lise son sınıf öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri; lise türü, cinsiyet ve babanın öğrenim düzeyi değişkenlerine göre anlamlı derecede farklılaşırken; kardeş sayısı, annenin mesleği, babanın mesleği, annenin öğrenim düzeyi, ailenin aylık geliri ve ailenin tutumu değişkenlerine göre ise, anlamlı bir farklılaşma yoktur.

Anahtar Kelimeler: Duygusal zeka.

ABSTRACT

COMPARING EMOTIONAL QUOTIENT LEVELS OF THE STUDENTS ATTENDING THE DEPARTMENT OF MUSIC AT THE HIGH SCHOOL OF FINE ARTS AND SPORTS AND OTHER HIGH SCHOOL STUDENTS

PEKTAŞ, Songül

Master's, İnönü University Institute of Educational Sciences Department of Fine Arts
Education Music Education Field

Advisor: Prof. Cemal YURGA

June-2013, XII+ 117 pages

In this study, it was investigated whether there is a significant difference between emotional quotient levels of high school students and the students attending the department of music at the school of fine arts and sports. For this purpose, Bar-On Emotional Quotient Scale and Personal Information Form were utilized.

The population of the present study consists of the senior students from all high schools at the Centrum of Amasya province and from all departments of music at the school of fine arts and sports throughout Turkey in 2012-2013 academic year. The sample comprise of 406 senior students, 213 male and 193 female, from Amasya Science High Scholl, Amasya Technical and İndustrial Vocational High Scholl, Amasya High School, Amasya Alptekin Anatolian High School, Amasya Anatolian High School, Amasya Anatolian Teacher High School, Amasya Religious Vocational High School, Amasya Atatürk High School, Amasya İMKB Anatolian Hotel Management and Tourism Vocational High School with Amasya Fine Arts and Sports High School, Malatya Fine Arts and Sports High School, Tokat Fine Arts and Sports High School, Niğde Fine Arts and Sports High School, Hatay Fine Arts and Sports High School, Erzincan Fine Arts and Sports High School, Diyarbakır Fine Arts and Sports High

School. In order to determine emotional quotient level, data was collected through Bar-On Emotional Quotient Scale which was developed by Dr. Reuven Bar-On (1997) and translated in Turkish by Tekin ACAR (2001). Personal Information Form was prepared and used to obtain data about demographic information. Data was analyzed by using SPSS 11.5 packet program and significance tests such as One-Way Analysis of Variance (ANOVA), Two-Way Analysis of Variance, Levene Statistics, Scheffe Test and T-test was utilized to determine whether the data was distributed homogenous or not.

The results of the study revealed that:

The emotional quotient levels of the senior high school students differentiated significantly in terms of school type, gender, and father's education level. However, there is no significant difference in terms of the number of siblings, mother's occupation, father's occupation, mother's education level, family's monthly income, and the attitude of family.

Key Words: Emotional quotient

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
ONUR SÖZÜ.....	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Problem Cümlesi	5
1.5. Araştırmanın Alt Problemleri	5
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1.7. Araştırmanın Varsayımları	6
1.8. Tanımlar.....	6
BÖLÜM II	7
KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	7
2.1. Duygusal Zeka ile İlgili Kuramsal Çerçeve.....	7
2.1.1. Duygu ve Duygu Tanımları	7
2.1.2. Zeka	10
2.1.2.1. Zeka Tanımları.....	10
2.1.2.2. Zeka Kuramları	14
2.1.2.2.1. Spearman İki Faktör Kuramı	14
2.1.2.2.2. Thorndike Çok Faktörlü Zeka Kuramı	14
2.1.2.2.3. Gardner Çoklu Zeka Kuramı	15
2.2. Duygu ve Zeka İlişkisi	20
2.2.1. Klasik Yaklaşımlar	21
2.2.2. Modern Yaklaşımlar	22
2.3. Duygusal Zeka	23
2.3.1. Duygusal Zeka Tanımı.....	23
2.3.2. Duygusal Zeka Modelleri	27
2.3.3. John D. Mayer & Peter Salovey Modeli.....	27
2.3.4. Reuven Bar-On Modeli.....	29
2.4. Duygusal Zeka (EQ) ve Bilişsel Zeka (IQ) Arasındaki İlişki.....	38
2.5. Zeka ve Müzik İlişkisi	42
2.6. Duygusal Zeka ve Eğitim	44
2.7. İlgili Yayın ve Araştırmalar	46
2.7.1. Türkiye’de Yapılan Bazı Yayın ve Araştırmalar	46
2.7.2. Yurtdışında Yapılan Bazı Yayın ve Araştırmalar.....	52
BÖLÜM III.....	55
YÖNTEM	55

3.1. Araştırmanın Modeli.....	55
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	55
3.3. Veri Toplama Aracı.....	56
3.3.1 Bar-On Duygusal Zeka Ölçeği.....	56
3.3.2. Kişisel Bilgi Formu.....	59
3.4. Verilerin Analizi.....	59
BÖLÜM IV.....	61
BULGULAR.....	61
TARTIŞMA VE YORUM.....	86
BÖLÜM V.....	97
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	97
KAYNAKÇA.....	100
EKLER.....	106
EK 1: BAR-ON DUYGUSAL ZEKA ÖLÇEĞİ.....	107
EK 2: KİŞİSEL BİLGİ FORMU.....	111

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1: Duygu Tanımları	10
Tablo 2: Zekaya İlişkin Eski ve Yeni Tanımlar	16
Tablo 3: Salovey ve Mayer'in 1990 Modeli	24
Tablo 4: Duygusal Zeka Kavramının Tarihsel Gelişimi.....	27
Tablo 5: Dört Boyutlu Duygusal Zeka Modelinin Zekayla ve Kişilikle Olan İlişkisi... 29	
Tablo 6: Cooper ve Sawaf Modelinde Duygusal Zekanın Dört Köşe Taşı	32
Tablo 7: Daniel Goleman'ın Duygusal Zeka Boyutları ve Yapıtaşları.....	35
Tablo 8: Modellerin Kıyaslamaları	36
Tablo 9: Duygusal Zeka Modelleri ve Temel Yeterlikleri.....	37
Tablo 10: Bilişsel Zeka (IQ) ve Duygusal Zeka'nın (EQ) Operasyonel Karşılaştırılması	40
Tablo 11: Bar-On Duygusal Zeka Ölçeği Boyutları ve Alt Boyutları	57
Tablo 12: Lise Öğrencilerinin Lise Türüne Göre Duygusal Zeka Ölçeği Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları	62
Tablo 13: Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Duygusal Zeka Düzeyi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve T Değeri.....	63
Tablo 14: Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Duygusal Zeka Ölçeği Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları	64
Tablo 15: Lise Öğrencilerinin Okul Türü ve Cinsiyete Göre Duygusal Zeka Puanlarına İlişkin İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	65
Tablo 16: Lise Öğrencilerinin Lise Türü ve Kardeş Sayısına Göre Duygusal Zekaölçeği Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları	66
Tablo 17: Lise Öğrencilerinin Okul Türü ve Kardeş Sayısına Göre Duygusal Zeka Puanlarına İlişkin İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	68
Tablo 18: Lise Öğrencilerinin Lise Türü ve Anne Çalışma Durumuna Göre Duygusal Zeka Ölçeği Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	69
Tablo 19: Lise Öğrencilerinin Okul Türü ve Annelerinin Çalışma Durumuna Göre Duygusal Zeka Puanlarına İlişkin İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	70
Tablo 20: Lise Öğrencilerinin Lise Türü ve Babalarının Mesleğine Göre Duygusal Zeka Ölçeği Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	71
Tablo 21: Lise Öğrencilerinin Okul Türü ve Babalarının Mesleğine Göre Duygusal Zeka Puanlarına İlişkin İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	74

Tablo 22: Lise Öğrencilerinin Lise Türü ve Annelerinin Öğrenim Düzeyine Göre Duygusal Zeka Ölçeği Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları	75
Tablo 23: Lise Öğrencilerinin Lise Türü ve Annelerinin Öğrenim Düzeyine Göre Duygusal Zeka Puanlarına İlişkin İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	77
Tablo 24: Lise Öğrencilerinin Babalarının Öğrenim Düzeyine Göre Duygusal Zeka Düzeyi Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları	78
Tablo 25: Lise Öğrencilerinin Baba Öğrenim Düzeyine Göre Duygusal Zeka Düzeyi Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	78
Tablo 26: Lise Öğrencilerinin Babalarının Öğrenim Düzeylerine Göre Duygusal Zeka Düzeyi Puanlarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları	79
Tablo 27: Lise Öğrencilerinin Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Duygusal Zeka Düzeyi Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları	80
Tablo 28: Lise Öğrencilerinin Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Duygusal Zeka Düzeyi Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	82
Tablo 29: Lise Öğrencilerinin Aile Tutumuna Göre Duygusal Zeka Düzeyi Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları	83
Tablo 30: Lise Öğrencilerinin Aile Tutumuna Göre Duygusal Zeka Düzeyi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve T Değeri	85

KISALTMALAR

IQ: Bilişsel Zeka.

EQ: Duygusal Zeka.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmaya konu olan problem durumu, araştırmacının amacı, önemi, problem cümlesi ve alt problemler açıklanmış olup, araştırmacının sınırlılıkları ve varsayımları belirtilerek araştırmacının temel kavramlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Zeka geçmişten günümüze bilim insanının üzerinde en çok durduğu konulardan biridir. Zeka ile ilgili tanımlar incelendiğinde birbirinden farklı çok sayıda tanıma rastlanmaktadır. Bu da zeka kavramının bilim insanı için ne kadar önemli bir kaynak olduğunun göstergesidir.

Zeka kavramı, ilk zeka testinin geliştirilmesinden beri özellikle psikolojide çok büyük öneme sahip olmasına rağmen, tek bir zeka tanımı mevcut değildir. Bu durumun sebebi, zekanın yalnızca tek bir kabiliyette kendini göstermemesi ve farklı becerilerden oluşan kapsamlı bir özellikte olmasıdır (Konrad ve Hend, 2001: 41).

İlk zeka testini yapan Fransız psikolog Alfred Binet'e göre zeka, belirli bir amaca yönelmek, amaca erişmek için direnmek, uyum sağlayabilmek ve kendini eleştirebilmek eğilimidir. Binet zekayı, iyi muhakeme edebilme, iyi hüküm verebilme ve eleştirel görüşe sahip olma olarak da tanımlamaktadır (Kulaksızoğlu, 2005:135).

Piaget'e göre zeka, "çevreye uyum sağlayabilme yeteneğidir". Çünkü insan çevreye uyum sağlarken, aynı zamanda onunla başa çıkmaktadır. Bu durumda kişi içinde bulunduğu çevreye ne kadar çok ve ne kadar hızlı uyum sağlayabiliyorsa, o kadar zekidir denilebilir (Bacanlı, 2001).

Yukarıdaki tanımlar, zeka tanımı için bilim çevresinde uzun bir süre hüküm sürmüştür. Fakat ilerleyen zaman ve teknolojiyle zeka tanımları yetersiz kalmaya başlamıştır. Nöropsikoloji ve gelişim uzmanı Gardner, 1983 yılında klasik zeka kavramına (IQ) yeni boyut kazandırmış ve zekanın tekdüze bilişsel yetenekten ibaret olmadığını savunmuştur. Gardner, Harvard Üniversitesi'nde "Project Zero" adlı bir proje hazırlamış ve bu projeye birlikte zeka kavramına birçok farklı bakış açısı getirmiştir. Yapılan araştırmalar sonucu Gardner, 'Çoklu Zeka Kuramı' adı altında 8 zeka türünden bahsetmiştir.

1. Sözel-Dilbilimsel Zeka
2. Mantıksal-Matematiksel Zeka
3. Görsel-Uzamsal Zeka
4. Bedensel-Duyudevinimsel Zeka
5. Müzikal-Ritmik Zeka
6. Sosyal-Becerilerarası Zeka
7. Özedönük-Bireysel Zeka
8. Doğacı-Doğa Zekası

Müzik zekası

Ses (ezgi), ritim (süre), tempo (hız), nüans (gürlük), armoni ve müzik formları gibi müziğin çeşitli öğelerini kolaylıkla ayırt etmek ve bellekte tutmak, çalgı çalmada ve şarkı söylemede üstün başarı, beste yapabilme, çeşitli olayların oluşumunu ve işleyişini müziksel bir dille düşünmeye, yorumlamaya ve ifade etmeye çalışma gibi davranışlar, müzik zekasını belirleyen unsurlardır. Bu unsurlar, dünyanın her yerinde aşağı yukarı benzer biçimlerde sorular ya da beklenen performanslar olarak müzik eğitimi ile ilgili yapılan sınavlarda ölçülecek nitelikler olarak belirlenmektedir. Müzik yeteneği, zekânın diğer değişik biçimleri ile farklı bağlantılar gösterir. Çocuklar müzik notalarını öğrenirken, dil yeteneği ile ilgili becerilerini de kullanırlar. Pisagor'dan bu yana müzik ve matematik arasında oran ve model kavramlarındaki yakın birliktelik dikkati çeker. Besteci C. Debussy müziği “seslerin matematiği” olarak tanımlar. Müzik aynı zamanda vücut hareketleriyle de (çalgı çalarken fiziksel bir performans gösterilmesi ve vücudun melodi ve ritme yanıt vermesi gibi) yakın ilişkilidir. Müzik ve dans arasında çok yakın bir ilişki vardır ve bu da bize müzik ile bedensel/devinsel (kinestetik) zeka arasındaki ilişkiyi gösterir (Fischer, E. 2003: 22–23).

Gardner “Çoklu Zeka” kuramının ardından klasik zeka tanımları geçerliliğini yitirmiş ve zeka üzerine çok kapsamlı araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Salovey ve Mayer 1990 yılında bir makale yayımlamış ve duygusal zeka (EQ) kavramını ortaya atmışlardır. Ardından Reuven Bar-On ve duygusal zeka kavramını tüm bilim dünyasına tanımasını sağlayan Daniel Goleman duygusal zeka üzerine sayısız araştırmalar yapmıştır.

Daniel Goleman'ın 1995 yılında çıkardığı “Duygusal Zeka Neden IQ'dan Daha Önemlidir?” adlı kitabıyla duygusal zeka, tüm bilim dünyasında tanınır ve kabul görür. Goleman (1995), “Duygusal zeka, aklın başarıyla nispeten ilgisiz olduğu; örneğin

duygusal özdenetim ve empatinin katkısız bilişsel yeteneklerden daha fazla göze çarpabileceği o “soyut” alanlarda IQ’nun önüne geçmektedir.” (s.13) şeklinde tanımlamaktadır.

Her ne kadar klasik zeka (IQ) anlayışı bizim toplumumuzda halen geçerliliğini tam anlamıyla yitirmemişse de yapılan çalışmalar gösteriyor ki, duygusal zekası yüksek olan birey hayatta daha mutlu ve başarılıdır.

Martha Mead Giles tarafından yapılan araştırmanın sonucuna göre, müziğin çocukların kendilerini duygusal olarak iyi hissetmelerinde önemli bir yeri vardır. Müzik eğitimi alan çocuklar, müzik eğitimi almayanlara göre kendilerini duygusal olarak daha iyi hissetmektedirler. Tarihsel müzik eğitimi ve müzik terapileri araştırmalarına göre, müzik ve müzik eğitiminin insan yaşamında önemli bir yeri vardır. Müzik,

- Hayal etme ve yaratmaya yol gösterir, deneyim ve yaratıcılığa katkıda bulunur.
- Canlılık, mükemmellik ve beste yapmak, tatmin edici ve ödüllendirici aktivitelerdir.
- Müzik, duyarlı olmaya katkıda bulunur.
- Disiplin ve kararlılığı barındırır.
- Sevinç ve başarının temel kaynağıdır.
- İnsanlar için telepatik bir yoldur.
- Müzik eğitimi katılımcılıkla ilgili benlik değerine katkıda bulunur. (Akt. Kocabaş, A. 2004).

Gelişen, değişen teknoloji ve hayat şartlarıyla beraber artık eski bilişsel zeka (IQ) anlayışının yerini duygusal zeka (EQ) almaktadır. Bireyin kendini ifade edebilmesi, kişilerarası ilişkilerde kendini kabullendirmesi ve dinletmesi, kendisi ve çevresindekiler için doğru kararlar verebilmesi, empati kurabilmesi ve mutlu olmasını etkileyen duygusal zekanın, müzik zekası ve yeteneği ile ilişkili olabileceği düşüncesiyle bu araştırma konusu ortaya çıkmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada müziğin duygusal zeka üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığını anlamak amacıyla, güzel sanatlar ve spor lisesi müzik bölümü öğrencileri ile diğer lise türlerindeki öğrenciler arasında duygusal zeka farkları ortaya konmaya çalışılacaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Alman reformcu Martin Luther, “Eğer çocuklarım olsaydı, onların yalnız dil ve tarih değil, şarkı söyleme ve müzik eğitimi de almalarını isterdim. Teknolojiden sonra ilk ve en büyük şerefi, memnuniyetle müziğe veririm.” ifadeleriyle eğitim olgusunun içinde, müzik eğitiminin yerini belirlemiştir. Çek eğitimci Comenius da, müziğin eğitsel değerinin farkında olan eğitimciler arasındadır. Müziğe eğitim etkinlikleri içinde yer ayıran Comenius, ailelere ve eğitimcilere çocuklara ninni ve şarkı söylemelerini, ayrıca çocuklarda ritim duygusunun desteklenebilmesi amacıyla ritmik parçalar seçmelerini önermiştir. “Müzik, çocuğun iç dünyasını düzenleyen önemli bir eğitim aracıdır. İnsanı yumuşatır, değiştirir daha faziletli ve düşünceli kılar.” diyen Comenius, müzik çalışmalarına çocuk daha beş yaşında iken başlanmasını önermiştir. İsviçreli eğitimci Pestalozzi’ ye göre ise, herkes müzik eğitimi görmelidir. Montessori de, müzik eğitim ve öğretimine büyük ilgi göstermiş ve eğitimde müzikal etkinliklerin kullanılmasına dikkat çekmiştir (Akt. Özdemir Tunalı, Ö).

Müzik, halk arasındaki anlayışa göre genellikle bir eğlence aracı olarak algılanmaktadır. Oysaki müzik, duygu ve düşünceleri seslerle anlatan ya da sesleri düzen ve estetik anlayış içerisinde ifade eden bir sanattır. Müziğin bu özelliği ile sadece bir eğlence aracı olmadığı, insanın ruh, duygu ve düşünce dünyasını da yansıtan bir kavram olduğunun anlaşılması, müziğin insanlar üzerindeki etkileri konusunda birçok bilimsel araştırmaya olanak sağlamıştır (Gençel, 2006).

Müzik, geçmişten günümüze başta psikoloji olmak üzere pek çok bilim dalının ilgisini çekmiş ve çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. Müziğin zeka üzerindeki etkisini inceleyen birçok araştırma yapılmıştır. Bu konu 1983’ de Gardner’ ın çoklu zeka kuramı ile birlikte daha da derinlik kazanmıştır.

Gardner 8 farklı zeka türünden bahsettiği çoklu zeka kuramından sonra ortaya atılan duygusal zeka kavramı ile birlikte zeka bambaşka bir boyut kazanmıştır. Duygusal zeka, bireyin kendini en iyi şekilde ifade edebilmesine, toplumda kendini dinletebilmesine, iyimser, alçakgönüllü, çevresince çok sevilen ve saygı duyulan bir birey olmasına, kendini ve çevresindekileri mutlu etmesine olanak sağlayan, zeka türüdür.

Duygusal zekanın günümüzde giderek önem kazandığı ve geliştirilebilir bir yetenek olduğu göz önünde bulundurulduğunda; yapılan bu araştırma, müziğin duygusal zekanın gelişimi üzerindeki etkisini inceleyerek, bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sağlaması açısından önemlidir.

1.4. Araştırmanın Problem Cümlesi

Lise öğrencileri ile güzel sanatlar ve spor lisesi müzik bölümü öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır? Lise öğrencilerinin aldığı eğitim alanına göre duygusal zeka düzeyleri farklılaşmakta mıdır? Bu amaca ulaşmak için belirlenen alt problem cümleleri aşağıdaki gibidir:

1.5. Araştırmanın Alt Problemleri

1. Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
2. Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri üzerinde okul türü ve cinsiyetin ortak bir etkisi var mıdır?
3. Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri öğrencilerin kardeş sayısına göre farklılaşmakta mıdır?
4. Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri annenin çalışma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
5. Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri babanın mesleğine göre farklılaşmakta mıdır? Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri annenin öğrenim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
6. Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri babanın öğrenim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
7. Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ailenin aylık gelirine göre farklılaşmakta mıdır?
8. Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ailenin tutumuna göre farklılaşmakta mıdır?

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

1) Araştırma; 2012-2013 eğitim-öğretim yılı Amasya ili merkezinde bulunan; Amasya Fen Lisesi, Amasya Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi, Amasya Lisesi, Amasya Alptekin Anadolu Lisesi, Amasya Anadolu Lisesi, Amasya Anadolu Öğretmen Lisesi, Amasya İmam Hatip Lisesi, Amasya Atatürk Lisesi, Amasya İMKB Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi ile Amasya Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Malatya Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Tokat Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Niğde Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Hatay Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Erzincan Güzel Sanatlar ve Spor

Lisesi, Diyarbakır Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, lise son sınıfta okuyan öğrencileriyle sınırlıdır.

2) Araştırma verileri, araştırmada kullanılan Bar-On Duygusal Zeka Ölçeği ile Kişisel Bilgi Formu ölçme araçlarının ölçtüğü bilgi ile sınırlıdır.

1.7. Araştırmanın Varsayımları

Araştırma aşağıdaki varsayımlar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

1. Araştırmanın örneklem gurubunu oluşturan lise son sınıf öğrencilerinin, ergenliğin bu son dönemlerinde yaşlarının da etkisiyle duygusal zeka düzeylerini değerlendirmek ve karşılaştırabilmek açısından daha iyi bir sınıf düzeyi olduğu kabul edilmiştir.

2. Araştırmada kullanılacak olan bilgi toplama araçları geçerliği ve güvenilirliği yüksek olan araçlardır.

3. Araştırma kapsamındaki ölçekler, istekli ve gönüllü öğrencilere uygulanmıştır.

4. Ölçekler araştırmacının kendisinin gözetiminde öğrencilere gerekli açıklamalar ve uyarılar yapılarak uygulanmıştır.

5. Öğrencilerin kendilerine verilen Bar-On Duygusal Zeka Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formunu içten ve tarafsız bir şekilde yanıtladıkları kabul edilmiştir.

1.8. Tanımlar

Zeka: William Sten'e göre zeka, bireyin düşündüğünü yeni durumlara bilinçli olarak aktarabilmesine ilişkin genel yetenektir (Demirel, Ö. Başbay, A. Erdem, E. 2006: 7).

Duygusal Zeka: Duyguların farkında olma, kişisel özellikler, azim, sebat, coşku, özdenetim ve kendi kendini harekete geçirebilme (Goleman, 2011: 10).

BÖLÜM II

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırma konusu ile ilgili kuramsal bilgiler ve daha önce konuyla ilgili yapılmış olan yurtiçi ve yurtdışı araştırmaları yer almaktadır.

2.1. Duygusal Zeka ile İlgili Kuramsal Çerçeve

Duygusal zeka kavramını açıklamadan önce bu kavramı oluşturan duygu ve zeka kavramlarını ele aldıktan sonra duygusal zeka kavramı derinlemesine açıklanacaktır.

2.1.1. Duygu ve Duygu Tanımları

Duygu kelimesinin kesin bir tanımı olmamakla birlikte, bu kavrama ilişkin geçmişten günümüze çok çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır;

Aslında tüm duygular harekete geçmemizi sağlayan dürtülerdir; evrim, yaşama baş edebilmemiz için bizi acil plan yapabilecek şekilde programlamıştır. Duygu (emotion) sözcüğünün kökü “*motere*” dir. Latince hareket etmek anlamına gelen fiile “e-” ön eki getirildiğinde anlam uzaklaşmak olur ki bu, her duygunun bir harekete yönelttiği fikrini vermektedir. Duyguların harekete dönüştüğünü en açık şekliyle hayvan ve çocukları izlerken gözlemleyebiliriz. Hareket güdüsünün kökeni olan duyguların belirgin tepkiden arınmış olması gibi son derece garip bir duruma, hayvanlar aleminde yalnızca “uygar” yetişkinlerde sık sık rastlıyoruz (Goleman, 2011: 32).

Feldman duyguyu, “Mutluluk, umutsuzluk ve hüznün gibi genelde hem fizyolojik hem de bilişsel tabanları olan ve davranışı etkileyen faktörler” olarak tanımlanmaktadır. Scherer ise, duyguların en önemli fonksiyonlarını üç temel grupta toplamaktadır; bireyi harekete geçirmek için hazırlanmak, gelecek davranışları şekillendirmek, sosyal ilişkilerin düzenlenmesine yardımcı olmak. Ashforth ve Humphrey ise, duygunun öznel bir durum olduğunu ifade ederek, duyguların temel duygular, sosyal duygular gibi gruplardan oluştuğunu vurgulamışlardır (Çakar ve Arbak, 2004: 27).

Duygu kavramının açıklanmasında önemli bir kavram, *duyguların gücüdür*. Duygular, insan davranışlarının hayatta uyum ve uyumsuzlukların önemli etmenleri arasındadır. Duyguların ihtiyaç ve güdülerle sıkı bir ilişkisi vardır. Temel gereksinimlerin karşılanıp karşılanmaması çeşitli duyguların doğmasına yol açar. Sevgi, nefret, korku, ümit, sevinç, neşe, kuşku, sıkıntı günlük konuşmalarda sık kullanılan

sözlerdir. Bu türlü yaşantılar duygusal yaşam deneyimi altında toplanır. Aslında duygular, düşünceler ve devinimler, psikolojik olayların birbirinden ayrılması çok güç olan temel öğelerdir. Duygu, düşünce ve devinim arasında kesintisiz bir ilişki vardır (Akt. Titrek, O).

“Duygu, irademiz dışında gelişen bir davranış eğilimidir.” diyen Konrad ve Hendl’a (2001) göre, duyguların dört temel öğesi vardır bunlar; öznel bileşen, bilgiye dayalı bileşen, psikolojik bileşen ve değişken dışa vurumcu bileşen olarak dört gruba ayrılmaktadır. Öznel bileşen; bireyin duygu olarak tanımladığı ve ifade ettiği durumdur. Bilgiye dayalı bileşen; algılama, değerlendirme ve duygusal durumlarla davranış biçiminin kontrol edilmesidir. Psikolojik bileşen; duyguyla bağlantısı olan bedensel tepkilerle ilişkilidir. Son olarak değişken dışa vurumcu bileşen ise; bireyin motor davranışlarını (mimik, yüz kızarması v.b.) kapsamaktadır.

Dökmen (2001) ise duyguyu, “Kişinin belirli bir anda algıladıkları, hissettikleri ile oluşan fenomenal alan içindeki istekler ve heyecan uyandıran iç yaşantıların adı.” olarak tanımlamıştır.

“Duyduğumuz, duyumsadığımız her şey; özellikle de tüm tutkularımızın hafif veya ortalama şiddetteki heyecanlarımızın ve genel hallerimizin, genel ve içgüdüsel eğilimlerimizin ortak adı duygudur.” (Akt. Bender Tekin, M).

Araştırmacılar tam olarak hangi duyguların birincil olarak nitelendirilebileceği, yani tüm duygu karışımlarını meydana getiren asal duyguların hangileri olduğu, hatta birincil duyguların var olup olmadıkları hakkında tartışmaktadırlar. Herkes aynı düşüncede olmasa da, bazı kuramcılar temel duygu kümeleri olduğunu öne sürmektedir. Bu kümelerin başlıca adayları ve üyeleri şöyledir (Goleman, 2011: 373-374):

- Öfke
- Üzüntü
- Korku
- Zevk
- Sevgi
- Şaşkınlık
- İğrenme
- Utanç

“Yanılgılar büyük bir trajediye yol açmıştı. Ondört yaşındaki Matilda Crabtree, babasına sadece şaka yapmak istemişti. Annesiyle babası bir arkadaş ziyaretinden sabaha karşı saat birde döndüklerinde, saklandığı dolaptan fırlayıp “böö” diye bağırdı. Ancak Bobby Crabtree ve karısı, Matilda’nın o gece arkadaşlarıyla kaldığını sanıyorlardı. Eve girdiğinde sesler duyan Crabtree 357 kalibrelik silahına saldırdı ve etrafı kolaçan etmek için Matilda’nın odasına girdi. Kızı dolaptan fırladığında Crabtree onu boynundan vurdu. Matilda on iki saat sonra öldü.”

Goleman’nın (1995) duygusal zeka kitabında verdiği bu örnek, yukarıdaki duygu kümesine en iyi örneklerden biri olacaktır.

Yapılan tanımlamaların ışığında diyebiliriz ki, duygu insanları harekete geçiren, gerek iş hayatı gerekse sosyal hayat içinde problem çözmede, yeni kararlar almada, ortama uyum sağlamada bizi yönlendiren güçtür. Kişi anne karnından başlayarak bir ilişki sürecine girmektedir ve bu ilişki sürecinde duygularını ne ölçüde geliştirdiyse, güçlendirdiyse ve yeri geldiğinde engellediyse o ölçüde de mutlu olacaktır.

Tablo 1: Duygu Tanımları

Sigmund Freud	Fikirler, zihinsel güce eşlik eden duyular ve duygularla birlikte his olarak algılanan son ifadelerdir.
Walter B. Cannon	Duygunun en önemli özelliği, talamus harekete geçtiğinde basit bir uyarıya katılmasıdır.
Donald O. Hebb	Duygu, hem çevreye daha etkili uyum sağlama hem de sağlayamama, hem güç vermek hem de zayıflatmak, hem rağbet etmek hem de kaçınmaktır.
Caroll Izard	Duyu nöropsikolojik motor-ifade ve fenomenolojik görünüm olan karmaşık bir süreçtir.
Charles Brenner	Duyuş hem memnuniyet, hem de memnuniyetsizlik ya da her ikisi, buna ilave olarak fikirler, hem bilinç hem de bilinçsizlik ve duyu ile yakından ilişkilidir.
Richard Lazarus	Duygu şu üç ögeyi kapsayan karmaşık bir rahatsızlıktır: öznel duyuş uyumlu eylemin hareketliliğin hareketliliği için türe özgü formlarıyla alakalı fizyolojik değişiklikler ve hem araçsal hem de ifadeyel kaliteye sahip eylem dürtüleridir.
J. Campos, D.L. Mumme, R. Kermoian, R.G. Campos	Duygular birey ve çevre arasındaki birey için önemli olan ilişkiyi kurma, değiştirme ya da sona erdirmeye sürecidir.
Joseph M. Jones	Duyular insan davranışının bütün yönleri için merkez kontrol mekanizması gibi hizmet edebilen, sembolik olmayan bilgi işleme sürecinin deneysel temsilidir.
Denys A. De Catanzaro	Duygular evrimsel miras tarafından şekillendirilmiş fakat her zaman modern içerikle uyumlu olmayan hayata bilgi işleme sürecinin deneysel temsilidir.
Leda Cosmides ve John Tooby	Duygu işlevi algılama, dikkat, sonuç çıkarma, öğrenme, hafıza, amaç seçimi, güdüsel öncelikler, psikolojik etkiler v.b. alt programlarının eylemlerini ve etkileşimlerini yönetmeyi yönlendirmek zorunda olan üst düzey bir programdır.
Tom Johnston ve Klaus Schrer	Duygu soy gelişimsel olarak gelişmiş bir organizmanın iyi oluşunu etkileyen önemli olaylarla başa çıkmasını kolaylaştıran uyumlu bir mekanizmadır.
Aaron Ben-Ze' ev	Duygular dikkatimizi cezbeden ve etkileyen şeylerin seçimi ile dikkatimizi yönlendirir. Önceliklerimizi ve iletişim amaçlarımızı düzenler.

(Doğan, 2009: 31)

2.1.2. Zeka

2.1.2.1. Zeka Tanımları

Günlük yaşamda çoğu kimse, insanların zekası sorulduğunda kolaylıkla çeşitli yargılarda bulunabilmektedir. Ancak zeka nedir? Sorusu sorulduğunda duraksarlar ve çoğunlukla tanımlamada zorlanırlar. Zeka, tanımı en zor kavramlardan birisi olarak görülebilir. Zeka yıllarca halk arasında ve alanyazında farklı anlamlarda kullanılmıştır. Sınıfta ya da çevredeki arkadaşlar arasında kimin en zeki olduğuna ilişkin bir soru

sorulduğunda, verilen yanıtların çoğunluğu hatta tamamına yakını dersleri ‘pekiyi’ olan öğrencileri ya da avukat, doktor, mühendis veya öğretmen gibi mensupları olanları gösterecektir. Halbuki sınıfta çok mükemmel resimler çizen, ama bilişsel dersleri pekiyi olmayan ya da çevrede çok büyük miktarlardaki paraları yönlendiren ama üniversite eğitimini tamamlamamış işadamlarının çalışmalarını başarıyla yönetme becerileri zeka ile ilgili değil midir? Bu insanlar acaba zeki değil midir? (Titrek, O. 2011).

Zekanın bu güne dek pek çok tanımı yapılmıştır. Bu konuyla ilgilenen her disiplin kendine uygun bir zeka tanımı yapmıştır. Tanımlarda kimi kez uyum, kimi kez sorun çözme yeteneğine ağırlık verilmiştir. Bütün bunları da içerecek bir zeka tanımı; *“Zihnin öğrenme, öğrenilenlerden yararlanabilme, yeni durumlara uyabilme ve yeni çözüm yolları bulabilme yeteneği”* şeklinde yapılabilir. Bu tanımdan hareketle yaratıcılık zekanın en üst işlevi gibi görünmektedir (Öktem, 2001, Akt. Demirel, Ö., Başbay, A. ve Erdem, E. 2006).

Zekayı ilk kez Galton (1822-1911) ölçmeye çalışmıştır. Bu çalışmada temel duyuların duyarlılığı incelenmiştir; zeka, bilgileri yapılandırma ve kullanma olarak ele alınmıştır. Galton’un başlattığı bu geleneği, psikolog McKeen Cattell ABD’ye taşımış, Thorndike ile birlikte zeka testleri ve zeka ölçümü için gereken temel kuramsal çalışmayı gerçekleştirmiştir. Spearman 1927’de zekayı 2 faktör kuramı ile tanımlamıştır. Buna göre zeka, her türlü zihin etkinliğinde rol oynayan veya ihtiyaç duyulan zihinsel enerji olan genel faktörlerden (g faktörü) ve belirli bir zihin etkinliğinde rol oynayan veya ihtiyaç duyulan zihin gücü olan özel faktörden (s faktörü) oluşmuştur (Bümen, T. N. 2005: 1-2).

Galton’un başlattığı bireyler arasındaki zihni yetenek farklarının incelenmesi akımına en büyük katkıyı yapan Alfred Binet’dir (1857-1915). Binet, zihnin imgelerden oluşmadığını, imgesiz düşünmenin her zaman mümkün olduğunu ortaya koymuştur. Binet’e göre, bireyin zekası hakkında güvenilir bir fikir edinmenin yolu, bireyi çözümü yüksek zihinsel işlemlerin kullanılmasını gerektiren problemlerle karşı karşıya getirmek ve bireyin yaptıklarını nesnel olarak saptamaktır (Toker, F., Kuzgun, Y., Cebe, N., Uçkunkaya, B. 1968: 24-29).

Binet, daha önceki yıllarda yaptığı yayınlarda her fırsatta öğrenme süreçlerini daha iyi anlamada eğitsel ölçeklerin yetersiz kaldığını, yeni testlere gereksinim olduğunu vurgulamıştır. Fransız Milli Eğitim Bakanlığı, 1904 yılında Binet’i geleneksel sınıf öğretiminden yararlanmada güçlük çeken çocukların eğitim problemleri üzerinde çalışan komisyonda görevlendirmiştir. Binet ve arkadaşları tarafından hazırlanan ilk

ölçek, otuz maddeli “Zekanın Ölçümü Ölçeği” Simon’la birlikte 1905 yılında çocuklar için ilk zeka testini düzenlemiştir. Bu ölçek 1908 ve 1911 yıllarında gözden geçirilmiştir. İlk kez Binet-Simon Ölçeği’nde okul başarısında önemli olan, zekanın temel öğelerini oluşturduğu düşünülen kavrama, bellek ve akıl yürütme gibi zihinsel yeteneklerin değerlendirilmesine gidilmiştir (Akt. Eripek, 2005: 87).

1996 yılında Terman (1877-1956) Binet-Simon Zeka Ölçeğini büyük ölçüde geliştirerek, Stanford-Binet Zeka Ölçeğini ortaya koymuştur (Toker ve diğerleri, 1968: 24-29).

Binet, zekada altı özellik görmüş ve bu özellikleri şöyle sıralamıştır (Toker ve diğerleri, 1968: 22-23):

- a) Anlamak,
- b) Hüküm vermek,
- c) Akıl yürütmek,
- d) Düşünceye belirli bir yön vermek ve bunu devam ettirmek,
- e) Düşünceyi, arzu edilen bir amacın gerçekleşmesine intibak ettirmek,
- f) Kendi kendini eleştirmek (Kendi yanlışlarını bulup düzeltmek).

Stenberg’in tanımına göre zeka, çevresel unsurları seçme ve değiştirmede gerekli olan zihinsel yeteneklerdir. Bir başka ifade ile kişinin zeki davranması çevresel bağlama göre değişmektedir (Erkuş, A. 1998: 31-40).

Guilg-ford’a göre, zihin birbirinden bağımsız faktörlerden meydana gelmektedir. Faktörler belli yönlerden birbirlerine benzedikleri için sınıflandırılabilir. Sınıflandırma, faktörlerin aykırılığını ilkesine aykırı düşmemektedir. Birey, her zihinsel etkinlik alanında aynı ölçüde yeteneğe sahip olmayabilir. Belli bir işte üstün başarı sağlayan bir kimse, diğer bir işte aynı ölçüde başarı gösteremeyebilir. (Demirel ve diğerleri, 2006: 10).

Thurstone’a göre, zihinsel etkinliği gerekli kılan işler gruplanabilir. Bu gruplarda yer alan işlemler belirli ve diğerlerinden ayrı bir zihinsel gücü gerektirmektedir. Gruplardan her biri için gerekli olan zihin gücüne, temel faktör ya da yetenek adı verilmektedir (Demirel ve diğerleri, 2006: 10).

William Sten’e göre zeka, bireyin düşündüğünü yeni durumlara bilinçli olarak aktarabilmesine ilişkin genel yetenektir (Demirel ve diğerleri, 2006:7).

Starddat’a göre zeka, bireyin zor, karmaşık, soyut, ekonomik, amaca uygun, sosyal değerleri olan ve orijinal nitelikler taşıyan zihinsel davranışları yapabilme; bu

koşullar altında enerjisini davranışlar üzerinde toplayabilme ve heyecanlara karşı koyabilme yeteneğidir (Demirel ve diğerleri, 2006:7).

Zeka, beyne ait; bilgiyi öğrenme, kaydetme, eski bilgilerle ilişkilendirerek yeniden yorumlama, akılda tutma ve geri getirme, akıl yürütme, çağrışım yapma, algılama ve sezebilme gibi işlevleri kapsayan bir kapasitedir. Zeka, cevaplandırmada ve çözüm bulmada sürati sağlayan, bir problemin çeşitli evreleri arasındaki yeni ilişkileri anlayabilmeyi gerçekleştiren kapasitedir. İnsanların öğrendikleri bilgilerin miktarında, öğrenilme hızında, öğrenebildikleri bilgi türünde ve bilgiyi akılda tutma süresinde gözlenen değişiklik, onların zeka seviyelerindeki ve kısmen zeka biçimlerindeki farklılara bağlıdır (Kulaksızoğlu, 2005: 135).

Mayer ve Salovey zekayı objeler arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları görebilme ve ayrı olan parçaların birbirleriyle ilişkisini analiz edebilme yeteneği olarak tanımlamışlardır (Mayer ve Salovey, 2001: 235).

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere, zeka kavramı içinde birçok kavram barındırmaktadır. Bilim adamları zekayı farklı boyutlarda ele alarak incelemiş ve böylece birden fazla zeka tanımı ortaya çıkmıştır. Kimine göre soyut düşünme kimine göre uyum kimine göre zihinsel yetenek olarak tanımlanmıştır.

Zeka, nasıl tanımlanırsa tanımlansın (ister çevreye uyum, ister problem çözme yeteneği, isterse duyguları kontrol etme yeteneği, ister tek bir genel yetenek, ister çoklu yetenekler), tüm uğraş, bireyin içinde bulunduğu durumda nasıl davrandığı, kapasitesinin ne olduğu, gelecekteki başarısının ne olacağı gibi sorulara yanıt bulmak ve bunun sonucunda da, birey hakkında klinik ortamda tanı konması; özel eğitim için uygun eğitim sınıfına ve düzeyine yerleştirilmesi ve ona göre eğitim verilmesi, gelecekte ne derece başarı göstereceğinin yordanması gibi kararlar vermeye yönelik olduğundan dolayı önemli olan, birey hakkında verilecek kararın doğruluğudur. Bu da zekanın yanında bireye ilişkin birçok özellik hakkında güvenilir bilgi toplanmasına bağlıdır. Bu özelliklerin tümü olabildiğince bir arada ölçülebilirse; birey hakkında verilecek kararların doğruluğu da o denli artacaktır. Bunun nedeni, bireyin ortaya konulmaya çalışılan bu özelliklerinin tek tek ya da birlikte etkileşim içinde hareket etmeleridir (Erkuş, A. 1998: 31-40).

Terman (1944), zekayı “*soyut semboller üzerinde düşünebilme*” yeteneği olarak tanımlamakta ve bireyin, soyut düşünebildiği ölçüde zeki olduğunu belirtmektedir. Piaget (1959) ise, “*organizma ile çevresi arasındaki kendini uyarılma ile ilgili etkileşimlerin olduğu kadar tüm duyuşal-hareketsel ve bilişsel nitelikteki ardışık*

uyumların yöneldiği denge durumunu kurma yeterliği” olarak tanımlamaktadır. Alaylıoğlu ve Oğuzkan (1976:347) da “*Algılama, belleme, çağırışım, imgeleme, hüküm verme, akıl yürütme, soyutlama, genelleme gibi yetenekler*” olarak tanımlarken; Brockert ve Braun (2000: 14) ise zekayı, “*Dünyanın bizden beklediklerine en iyi uyum gösterebilme yeteneği*” olarak tanımlamıştır (Akt. Titrek, O. 2011:7).

2.1.2.2. Zeka Kuramları

2.1.2.2.1. Spearman İki Faktör Kuramı

İki faktör kuramı, Spearman tarafından 1904 yılında ileri sürülmüştür. Kurama göre, bireylerin genel zekaları ile çeşitli derslerdeki başarıları ve duyum keskinlikleri arasındaki ilişkiler saptanmaya çalışılmıştır (Toker ve diğerleri, 1968: 31).

Spearman, değişik zihinsel yetenekleri ölçtüğü kabul edilen testlerin birbirleriyle olan korelasyonlarına faktör analizi tekniğini uygulamış ve sonuç olarak bu testlerin ölçtüğü birbirinden farklı zihin güçlerinin ortak bir yanı olduğu kanısına varmıştır. Bunun üzerine, her türlü zihin etkinliğinde rol oynayan genel bir zihinsel enerjinin var olduğunu ileri sürmüştü ve buna “g” faktörü adını vermiştir. Farklı zihinsel yetenekleri ölçen testler arasındaki korelasyonların mükemmel olmayışını Spearman, zihinde özel faktörlerin varlığına bağlamış, bu özel faktörlere de “s” demiştir. Özel faktör (s), belirli bir zihinsel etkinliğin gösterilebilmesi için genel zihinsel yeteneğin (g) dışında ihtiyaç duyulan zihin gücüdür. Spearman’a göre, özel faktörlerin sayısı, birbirinden ayrı zihin gücünü gerektiren zihinsel etkinliklerin sayısı kadar çoktur. Bir zihinsel etkinliğin meydana gelebilmesi için bütün zihinsel etkinliklerde ortak olan bir genel yeteneğe ve o zihinsel etkinliğe özgü bir özel yeteneğe ihtiyaç bulunmaktadır (Demirel ve diğerleri, 2006).

2.1.2.2.2. Thorndike Çok Faktörlü Zeka Kuramı

Thorndike, 1920 yılında üç tip zeka olduğunu ileri sürmüştür (Titrek, O. 2011: 30). Bunlar;

1. Soyut Zeka,
2. Mekanik Zeka,
3. Sosyal Zekadır.

Thorndike sosyal zekayı, “*İnsanları anlama ve yönetme, insan ilişkilerinde bilgece davranma yeteneği*” olarak tanımlamıştır. Sosyal zeka o günlerde yeteri düzeyde ilgi görmemesine karşın, artık zekanın tek boyutlu olmadığı görüşünün

yaygınlaşmaya başlaması açısından önemlidir. Thorndike'a (1920) göre, zekanın doğası öğelerinin bilinmesi ve bunların bir sistem içinde düşünülmesi ile anlaşılabilir. Bu sistem üç temel sayıtlıya dayanmaktadır (Toker ve diğerleri, 1968: 39):

- a) Zihin birbirinden bağımsız faktörlerden oluşur ve bu faktörler belli yönlerde birbirine benzediklerinden sınıflandırılabilir.
- b) Birey her zihni etkinlik alanında aynı ölçüde yeteneğe sahip olmayabilir. Belli bir işte başarılı olan kimse, başka bir işte başarısız olabilir.
- c) Her zihinsel etkinliğin üç yönü vardır. Bunlar; içerik, ürün ve işlemdir.

2.1.2.2.3. Gardner Çoklu Zeka Kuramı

Gardner, Yaşayan Kuramcılar Konferansı'nda (2009) kendi ağzından çoklu zeka kuramı için şöyle demiştir: "Çoklu zeka kuramı ilk ortaya çıktığında mürekkep lekesi testi gibiydi. Mürekkep testinde birine bir mürekkep lekesi gösterirsiniz; biri bunun annesini kucaklayan bir erkek çocuğu olduğunu, diğeri ise karısını boğmaya çalışan bir adam olduğunu söyler. Tabii ki ikisi de değil o sadece mürekkep ama insanlar düşüncelerini mürekkep lekesinde yansıtır."

Howard Gardner (2009), Yaşayan Kuramcılar Konferansındaki konuşmasında kuramını açıklamaya şöyle devam etmiştir: "Çoklu zeka teorisi der ki: beynimizde bir tek bilgisayarımız yok birden fazla farklı bilgisayar vardır. Bunlar göreceli olarak bağımsız ve özerktirler. Dil bilgisayarınız iyi düzeydeyken, mantık bilgisayarınız orta düzeyde, müzik bilgisayarınız yetersiz düzeyde çalışabilir. Güçlü bir uzamsal bilgisayarınız olmasına karşılık, vasat seviyede kişilerarası bilgisayarınız ve zayıf bir bedensel kinestetik bilgisayarınız olabilir. Bazı insanlar her şeyde başarılı olabilirler, bazıları her şeyde başarısız olabilirler ama genel olarak çoğumuz sivrilmiş görüntüye sahibizdir. İşte Çoklu Zeka Kuramının temel öngörüsü budur."

Kuramın iki temel özelliği onu geleneksel anlayıştan ayırmaktadır. Birincisi kuramın zeka tanımı gerçek yaşamda problem çözmeye ve bir ürün elde etmeye dayanır. Niceliksel anlayışa bağlı bütüncül zeka tanımının tersine çoklu zeka anlayışı bireylerin zekalarını nasıl kullandıklarını anlamaya dayanır. İkinci özellik ise, zekanın çoğul olarak ele alınmasıdır. Buna göre, zekaların her biri ayırt edici bir sembol sistemine ve bilgi işlemede çeşitli yöntemlere sahiptir. Kuramın ayırt edici özelliklerini sınıflandırdığımızda şöyle bir görünüm elde edilmektedir (Bümen, 2005: 7-8):

1. Zeka tanımı, gerçek yaşamdaki zekaya dayanır.
2. Zekaya çoğul bir bakış açısıyla bakar.
3. Tüm zekalar (ki zeka alanları artabilirde) evrenselidir.
4. Zekanın bütünsel profili gelişir ve değişir.
5. Her zeka alt veya ikincil yetenekler içerir ya da farklı biçimlerde ortaya çıkar.
6. Zekalar birbirinden tecrit edilmiş değil; birleşerek, kaynaşarak çalışırlar.

Tablo 2: Zekaya İlişkin Eski Ve Yeni Tanımlar

Zekaya İlişkin Eski Anlayış	Zekaya İlişkin Yeni Anlayış
1. Zeka doğuştan kazanılır, sabittir ve bu nedenle de asla değiştirilemez.	1. Bir bireyin genetiksel olarak kalıtımla birlikte getirdiği zeka kapasitesi iyileştirilebilir, geliştirilebilir ve değiştirilebilir.
2. Zeka niceliksel olarak ölçülebilir ve tek bir sayıya indirgenebilir.	2. Zeka herhangi bir performansta, üründe veya problem çözme sürecinde sergilendiğinden sayısal olarak hesaplanamaz.
3. Zeka tekildir.	3. Zeka çoğuldur ve çeşitli yollarla sergilenebilir.
4. Zeka gerçek hayattan soyutlanarak belli zeka testleri ile ölçülür.	4. Zeka gerçek hayat durumlarından veya koşullarından soyutlanamaz.
5. Zeka, öğrencileri belli seviyelere göre sınıflandırmak ve onların gelecekteki başarılarını tahmin etmek için kullanılır.	5. Zeka öğrencilerin sahip oldukları gizil güçleri veya doğal potansiyelleri anlamak ve onların başarmak için uygulayabilecekleri farklı yolları keşfetmek için kullanılır.
6. Zeka, sayısal ve mantıksal hesaplamaları etkili bir biçimde yapma becerisidir.	6. Zeka, salt sayılara dayalı değil, aynı zamanda çevresel faktörlerle etkileşim içerisinde olan sosyal ve duygusal oluşumlarında etkilediği bir beceridir. Özellikle duyguları anlama ve kendini tanıma becerisi zekanın önemli bir göstergesidir.

(Titrek, 2011: 55).

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi, zeka kavramının tanımı, içeriği yıllar geçtikçe değişmiş farklı boyutlar ve ölçütler kazanmıştır. Bu farklı tanımlamaların çıkmasında en büyük katkıyı hiç şüphesiz ki Howard Gardner yapmıştır. 80'li yıllarda zeka kavramına yepyeni bir anlayış getirmiş ve böylece zeka kavramını yeniden gözden geçirmeye olanak sağlamıştır. Eski tek düze zeka anlayışının yerini birden fazla zeka türü almıştır.

Gardner'ın çoklu zeka kuramını oluşturan sekiz zeka türü şunlardır;

Sözel-dilbilimsel zeka

Gardner, dilin insan zekasının en önemli boyutu olduğunu söylemekte ve toplumsallık için vazgeçilmez olduğunu belirtmektedir. Söz dizimindeki ustalığın önemi ve başkalarını inandırma yeteneğine, bellek kapasitesine, dilin bireyin kavradıklarını açıklama kapasitesine ve bunu yapmada öğrenmenin değerine, dilin bireyin kendisini analiz etmedeki önemine dikkat çekmektedir. Sözel-dilbilimsel zekanın temelini oluşturan temel beceriler; dinleme, okuma, konuşma ve yazmadır (Demirel ve diğerleri, 2006: 17).

Mantıksal-matematiksel zeka

Matematiksel hesap yapma, problem çözme, mantıksal düşünme, benzerlik ve ilişkileri belirleme becerilerini içerir. Batı toplumlarında mantıksal-matematiksel beceriler, farkına varma ve problemi çözme becerisi olarak tanımlanmıştır. Gardner, bu belirlemenin dışında başka düşünme ve problem çözme becerilerinin de olduğunu ifade eder. Problemlere bilimsel çözümler üretme ve kavramlar arasındaki ilişkileri ayırt etme, sınıflama, genelleme yapma, matematiksel bir formülle ifade etme, hipotezleri test etme ve sayıları etkili kullanma becerilerini ifade etmektedir (Demirel ve diğerleri, 2006: 22).

Bedensel-duyudevinimsel zeka

Karşılaşılan bir problemi çözmek veya bir ürün meydana getirmek için vücudun bütünsel ya da vücut kaslarının özel bir alandaki kullanımdaki yeteneğe işaret eder. Bu zekanın, nesnelere becerikli bir biçimde tutma ve vücut hareketlerini kontrol etmede etkili bir rolü vardır. Zihin-kas koordinasyonundaki üstün başarı bu zeka boyutunun en belirgin özelliğidir. Bedensel-duyudevinimsel zeka vücut ile zekayı fiziksel bir performansta birleştirir. Bu performansta zamanlama ve düşünceyi harekete geçirme önemlidir. Bu gelişmiş bedensel-duyu devinimsel zekayı dansçılar, sporcular ve aktörlerde baskın bir şekilde görebiliriz (Demirel ve diğerleri, 2006: 26).

Müzikal-ritmik zeka

İnsana verilen becerilerin hiçbiri, müzikal yetenek kadar önce ortaya çıkmaz. Bu konuda geliştirilen görüşler henüz olgunlaşmamış olsa da, müzikal becerinin neden bu kadar erken dönemde ortaya çıktığı, bu lütfun nasıl bir doğası olduğu belirsizliğini korumaktadır. Müzikal zeka üzerine yapılacak bir araştırma, müziğin özel tadını

anlamamıza ve insan zekasının başka biçimleriyle ilişkisine ışık tutmamıza yardımcı olabilir (Gardner, 2004:138).

Gardner, müzikal zekanın sözel zeka ile paralellik gösteren yapıda olduğunu ifade etmiştir. Müzikal zeka, beste yapma becerisi, müzik sesini, ses tonunu ve ritmini fark edebilme yeteneğini kapsamaktadır. Müzikal zekası yüksek kişiler, duygularını kolaylıkla melodiye aktarabilmektedirler (Aslan, Ş. 2009: 12).

Müzikal ve ritmik zeka, diğer zeka türleriyle ilişkili olması gerekmeyen, kendi kural ve düşünme yapılarına sahiptir. Stravinsky, “Müzik, kendi kendini ifade eder.” demektedir. Müzik, üç temel öğeyi kullanarak konuşulan bir dildir; ses perdesi/uzunluğu (pitch), ritim ve ton (timbre) ya da sesin niteliği. Gardner (1983), düzenli olarak müzikle bir arada olan her normal insanın, bu üç öğeyi kullanarak beste yapma, şarkı söyleme ya da enstrüman çalma gibi müzikal etkinliklerde, sahip olduğu bazı becerilerle başarılı olacağını ifade etmektedir (Demirel ve diğerleri, 2006).

Stravinsky: “Dinlediğim aralıkları piyanoda çıkarmak için koşa koşa başına gittiğimi, anacak bir süre sonra daha çok hoşuma giden başka aralıklar bulduğumu hatırlıyorum. O zamandan besteciymişim yani.” Stravinsky gibi geleceğin bestecileri için, mutluluk kaynağı parçayı mümkün olan en iyi biçimde yorumlamak değil, parça üzerinde yapabilecekleri etkili değişikliklerdir (Gardner, 2004: 161).

Görsel-uzamsal zeka

Görsel ve uzamsal zekanın özü görsel dünyayı doğru biçimde algılamak, başlangıçtaki algı üzerinde değişim ve dönüşümler yapabilmek, görsel deneyimi fiziksel uyarıcının yokluğunda dahi yeniden üretebilmektir. Şekiller çizmeniz ya da size sunulan şekilleri değiştirmeniz istenebilir. Çok açıktır ki, bu beceriler birbirine pek benzemez. Örneğin; insanın görsel algısı doğru olabilir, ama artık ortada olmayan bir dünyayı çizmeye, tahayyül etmeye ya da değiştirmeye yeteneği yoktur. Müzik yeteneğinin zaman zaman birbirinden ayrı düşen ritim ve melodi çıkarma becerisini, dil zekasının da dil zekasının da bazen birlikte gitmeyen sentaktik ve pragmatik becerileri kapsamaması gibi, uzamsal zeka da farklı becerilerin toplamıdır (Gardner, 2004: 246).

Görsel-uzamsal zeka, yüzleri tanıma, üç boyutlu nesnelere tasarlayabilme, yön bulma ve ayrıntıya dikkat etme gücüyle ilgilidir. Bu kapasite beyin sağ tarafında meydana gelen işlev bozukluklarından olumsuz etkilenir. Görsel-uzamsal zeka kapasitesi, dünyadaki nesne ve olayları doğru olarak kaydetme ve algılama ile ilgilidir. Birey ilk algılarına dayanarak bilgileri dönüştürme ve biçimlendirme işlemlerini yapar;

ilgili uyarıcıların eksikliğinde de görsel tecrübelerine dayanarak bilgiyi yeniden yapılandırabilir (Demirel ve diğerleri, 2006: 29).

Sosyal-bireyler arası zeka

Diğer insanların niyet, güdü ve isteklerini anlama kapasitesidir. Bu zeka türü, insanların diğer kişilerle etkin çalışabilmelerini sağlayan bir yetenektir. Bu açıdan pek çok meslek grubu yanında özellikle eğitimcilerin, satış temsilcilerinin ve yöneticilerin iyi gelişmiş bireyler arası zekaya gereksinimleri bulunmaktadır. Gardner sosyal zekayı, “Diğer insanların ruh hallerini, duygularını, güdülerini ve niyetlerinin, nasıl çalıştıklarını, onlarla nasıl ortaklaşa çalışacağını anlayabilme, kişiler arası problemleri ve karışıklıkları çözme yeteneği” olarak tanımlamıştır (Aslan, Ş. 2009: 13).

İnsanlar arasında, özellikle huy, mizaç ve yönelim açısından ayırım yapma, bu zeka boyutunun temelini oluşturur. İnsan ilişkileri ile kazanılan bilgi bireye, diğer insanların açık ya da gizli olan istek ve eğilimlerini bilme, bilgiler dayanarak, farklı bireylerden oluşan bir grubu etkileme ve istenilen doğrultuda davranmalarını sağlama olanağı verir (Demirel ve diğerleri, 2006: 38).

İçsel-özedönük zeka

Bireyin kendini tanıma ve anlamasıyla ilgili bilişsel yeteneği içsel-özedönük zekanın temelini oluşturmaktadır. Kim olduğumuzu, hangi duygularımızı neden hissettiğimizi düşünmemiz bu zekamızla ilgilidir. Bu zekası yüksek bireyler odaklanma, kendine güven, disiplinli olma, hedeflerinin belirleme ve kişisel problemlerinin çözme becerisi gösterirler (Demirel ve diğerleri, 2006: 41).

Kişisel ve kişiler arası ilişkiler zekasının başka alanlara kıyasla, çok çeşitli biçimleri vardır. Hatta her kültür kendi sembol sistemlerine, deneyimleri yorumlama tarzına sahip olduğundan, kişisel zekanın “ham maddeleri” birbirinden farklı anlam sistemleri tarafından çabucak öğütülür. Farklı kültürlerde uzamsal ya da bedensel-kinestetik zeka biçimleri, birbiriyle kıyaslanabilir, farklı tanımlara sahip olsalar da, kişisel (özedönük) zekanın değişik biçimleri birbirinden son derece farklıdır, kıyaslamaya daha az müsaittir ve başka toplumlardan insanlara yabancıdır (Gardner, 2004: 345).

Doğacı-doğa zekası

İnsanoğlunun çevresinin özelliklerini fark edebilmesi, çevresinin tanıyabilmesi ve sınıflandırabilmesidir. Gardner, doğacı zekasını, 1976 yılında yaptığı tanımlamayla, bulutlar, kayalar, ağaçlar gibi doğal dünyanın özelliklerine duyarlı olma kadar, insanın canlılar arasında ayırım yapabilmesi olarak da tanımlanmıştır. Buna göre, avcılar, sosyal bilimcilerin, şairlerin, yüksek düzeyde doğacı zekaları bulunmaktadır. Pazarlama alanında çalışanlar da ürünlerine küçük bir fark katan doğacı zekasını kullanmaktadırlar. Öyle ki kişiler, günümüzde motor sesinden kendi arabalarını tanıyabilmektedirler (Aslan, Ş. 2009: 14-15).

Canlılara, taşlara, bulutlara duyarlı olmak, doğadaki varlıkları sınıflandırabilmek, tüm bu varlıklarla ilgili düzenlemeleri tanıyabilmek... Gardner, doğa zekası bakımından gelişmiş bir insanı tanımlamak için bu sözleri kullanmaktadır; küçük yaşta çocuklar bütün canlıları merak edip incelemek isterler. Karıncalar, tespah böcekleri, çiçekler, ağaçlar ve daha birçok varlık onlarda ilgi uyandırır. Biraz daha büyük olan çocuklar bu varlıkların adlarını öğrenmeye ve bunların aralarındaki farkları görebilmeye başlarlar. Bu böyle sürüp gider. Gerçekte diğer zeka alanları gibi doğa zekası da tüm insanlarda vardır. Ancak, bu bazılarında özel bir yetenek biçiminde olabilir ve bu farklılık çok küçük yaşlarda gözlenmeye başlanabilir. Doğa zekasına sahip çocuklarda çevreye ve hayvanlara karşı çok büyük bir ilgi gözlenir. Çok küçük yaşlardan beri bu ilgiye sahip olan çocuklar, hayvanlar ve doğa olaylarıyla ilgili öykülerden çok hoşlanırlar (Demirel ve diğerleri, 2006: 46).

2.2. Duygu ve Zeka İlişkisi

Duygu ve biliş ile ilgili yapılan çalışmaların çoğunluğunda duygu “*emotion*” ve biliş “*cognition*” kavramlarının birbiriyle iç içe kavramlar olduğu fark edilmiştir. Biliş kavramı, öğrenme, hafızada tutma ve problem çözme becerilerini kapsamaktadır. Başka deyişle biliş, sürekli ve maksatlı öğrenme sürecini içermektedir. Öyle ki Damasio’ya göre: “Akıl, mantıklı biçimde düşünme ve çıkarsama yapma yeteneği iken; duygu, genellikle belirli bir zihinsel içerik tarafından harekete geçirilen, beyinde ve vücutta meydana gelen değişikliklerdir.” (Aslan, Ş. 2009: 33).

Descartes’e göre, “duygular, kişilerin düşüncelerine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Buna göre kişi, öfkeli olmaya degeceğinin düşündüğünde öfkelenecektir. Dolayısıyla Descartes, akılla duyguyu birbirinden ayırmıştır. Ona göre, duygular kontrol edilmesi gereken ilkel unsurlardır.” Buna karşın Cooper ve Sawaf, akıl ve duygu arasındaki ilişkide; “Senge’nin, akıl ile sezgi ve kafa ile kalp arasında seçim

yapılmaması gerektiği ve eğer yapılırsa, bunun tek ayak üzerinde yürümek ya da tek gözle görmekten başka anlam ifade etmeyeceğinin” belirten sözüne işaret etmiştir. Bu yaklaşıma göre, bilişle duygunun bir arada etkin işleyişi söz konusudur. Benzer görüşle, 1994 yılında yayınlanan “*Descarts’in yanılması*” kitabında Damasio, duygunun, akıl yürütme sürecini bozmak yerine, destekleyeceğini savunmuştur (Aslan, Ş, 2009: 33).

Duygu ve zeka arasındaki ilişki ile ilgili literatür incelendiğinde bu konudaki yaklaşımların klasik ve modern olarak ikiyi ayrıldığını görüyoruz.

2.2.1. Klasik Yaklaşımlar

Antik felsefede Stoacılar; bilge kişinin hiçbir duygu ya da hissin etkisinde kalmayan kişi olduğunu savunmuşlardır (Mayer ve diğerleri, 2000). Platon ise duyguların alt düzeyde ve yönsüz olduklarını ve mantık tarafından yönlendirilmelerinin gerekli olduğunu öne sürmüştür. Aristo da bu görüşü sürdürerek duyguların bilinç ve fonksiyonlarıyla beraber ortaya çıktığını ve bu fonksiyonların refakatçileri olduklarını ifade etmiştir (Konrad & Hendl, 2001). Galen’e (2. yüzyıl, yunan doktor) göre ise, duygular ruhun hastalıklarıdır. Ortaçağ döneminde Avrupa’da skolastik Hıristiyan anlayışının da etkisiyle, temel duygular şeytana ait kötü unsurlar olarak görülmüşlerdir ve yedi ölümcül günahın (guru, açgözlülük, kıskançlık, öfke, şehvet, oburluk, tembellik) yorumlamaları da bu görüşü güçlendirmiştir. Pek çok zaman kötülük, kişinin kendisini temel duygulara kaptırmasıyla gelmektedir. Yedi ölümcül günahın karşısındaki yedi erdem (basiret/sağgörü, ölçülülük, metanet/sebat/tahammül, adalet, inanç, umut, sevgi) içinde inanç, umut ve sevgi gibi duyguya dayanan erdemler olsa da gene de duygular pek çok zaman kötülüğe ve yıkıma giden yolda birer kilometre taşı olarak görülmektedir. Bu tartışma Rönesans dönemine geldiğinde şekil değiştirmiş ve akıl iyiliğin, duygular da kötülüğün yerini almıştır (Çakar ve Arbak, 2004: 9).

Descartes’in dönemine gelindiğinde, akılcılık yaklaşımının sistematik bir biçimde ifade edildiğini görmekteyiz “*Cogito ergo sum*” (Düşünüyorum, öyleyse varım) temel varsayımıyla hareket eden Descartes’e göre, duygular kişilerin düşüncelerine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır; ancak öfkeli olmaya degeceğini düşünüyorsak, öfkeleniriz (Konrad & Hendl, 2001). Düşünüre göre; aklın kaynağını oluşturan zihinle, duyguların kaynağını oluşturan vücut bir uçurumla ayrılmaktadır. Bir diğer deyişle, zihin incelikli işlemlerini biyolojik organizmanın işleyiş ve yapısından ayırmıştır. Kısacası; Descartes’in de bağlı bulunduğu akılcı akım, duyguların kontrol edilmesi ilkel unsur olarak tanımlanmıştır (Çakar ve Arbak, 2004: 9).

Duygu ve biliş konusuna yönelik klasik batı anlayışı bir antolojiyle de ifade edilebilir; duygu ve biliş yağ ve su gibidir. Duygu yağ gibi dokunduğu her şeye bulaşır. Oysa biliş su gibi temiz ve saftır. Duygu ve biliş birbirine karıştığında ise duygu bilişi gölgeleyecektir (Çakar ve Arbak, 2004: 9).

2.2.2. Modern Yaklaşımlar

Modern yaklaşımlarla birlikte aklın duygularla mutlak egemenliği paradigması artık sorgulanmaya başlamıştır. Bu sorgulamanın özü 1960'lı yıllarda Kuzey Amerika ve Avrupa'da görülen sosyal olaylarla başlamıştır. Bu dönemde insanlar, akılcılığa tepkilerini ortaya koyuyor ve duygularını ifade ediyorlardı (Çakar ve Arbak, 2004).

Daha sonraları ise; beyin araştırmaları alanındaki gelişmeler akıl ve duygu ilişkisi konusuna yeni bakış açıları getirmiştir. Bu gelişmeleri daha iyi anlayabilmek için insan beyninin gelişimi ve beyin konusundaki gelişmeleri kısaca özetlemek gerekmektedir. Nöroloji Profesörü Damasio (1999) Descartes döneminden beri süregelen aklı-duygu bölünmüşlüğü'nün ve aklın mutlak egemenliğine "*Descartes'in Yanılgısı*" adlı eserinde karşı çıkmıştır(Çakar ve Arbak, 2004: 9).

Akılcı zihnin kaydetmesi ve karşılık vermesi duygusal zihinden bir ya da iki dakika daha uzun sürdüğünden, duygusal bir durumda "ilk dürtü" kafadan değil, kalpten gelir. Hızlı tepkiden daha yavaş ikinci bir tür duygusal tepki de, hissedilmeden önce düşüncelerimiz de için için kaynayıp olgunlaşır. Duyguları uyandırmaya yönelik bu ikinci yol daha fazla düşüncelerden kaynaklanır ve biz de düşüncelerin genellikle farkında oluruz. Bu tür bir duygusal tepkide daha uzun süreli bir değerlendirme vardır; düşüncelerimiz -biliş- hangi duyguların uyandırılacağını belirlemekte başrolü oynar. Bir kez bir değerlendirme yaptığımızda –"bu taksii şoförü beni kandırıyor" ya da "bu bebek çok sevimli"- arkasından bunlara uygun bir duygusal tepki gelir. Bu daha yavaş sıralamada, daha tam olarak ifade edilen düşünce duygudan önce gelir. Mahcubiyet ya da yaklaşmakta olan bir sınavın heyecanı gibi daha karmaşık duygular, bu daha yavaş yolu takip eder ve açılımları saniyeler veya dakikalar alır; bunlar düşüncelerden çıkan duygulardır (Goleman, 2011: 378-379).

Sonuç, beyin konusundaki klasik anlayışın yani zihnin duyguları mutlak şekilde kontrol ettiği ve vücuttan ayrı bir öge olduğu varsayımlarının artık terk ediliyor olmasıdır. İnsanın düşünceleri ve duyguları birbirinden ayıramaz birer bütündür ve ikisinin arasında temel bir zıtlık yoktur. Bu ikili süreçte zihnin ölçüsü olan IQ ve duyguların ölçüsü olan EQ birbirlerini güçlendiren ve tamamlayan kavramlardır. Lam &

Kirby 'nin (2002) duygusal zekaya ilişkin yaptığı araştırma bu durumu desteklemekte ve duygusal zekaya ilişkin becerilerin de bilişsel performans üzerinde olumlu bir etkisi olduğuna işaret etmektedir. Duygular yaratıcılığı, işbirliğini, inisiyatifi ve dönüşümü harekete geçirir; mantıksal muhakeme ise, serüvenci içgüdüleri dizginler ve amaçları süreçlerle uyumlu hale getirerek teknolojiyi üslupla bütünleştirir. Anlaşılması gereken duyguların iyi ya da kötü kavramlar olmadıkları, var olduklarıdır (Çakar ve Arbak, 2004: 11).

2.3. Duygusal Zeka

2.3.1. Duygusal Zeka Tanımı

Zeka ve duygu gibi; tanımları hala tartışılan bu iki kavramı bir araya getiren duygusal zeka kavramı, literatürde özellikle son yıllarda geniş bir yer tutmaktadır. Duygusal zeka kavramı ilk olarak 1990 yılında Peter Salovey ve John D. Mayer adlı iki psikolog tarafından dile getirilmiştir. Daha sonra Daniel Goleman'ın 1995 yılında yayımladığı "EQ, Niçin IQ'dan Daha Önemlidir?" adlı kitabı duygusal zeka konusunda büyük bir ilgi uyandırmıştır. Ünu tüm dünyaya yayılan EQ son zamanların en popüler zeka kuramı olup tez, makale, bildiri gibi birçok akademik çalışmada da oldukça yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

Duygusal zeka kavramı ilk kez ABD'de bir doktora öğrencisi olan Wayne Leon Payne tarafından 1985 yılında "Astudy Of Emotion: Devolving Emotional Intelligence; Self-İntegration; Relation To Fear, Pain And Desire (Theory, Structure Of Reality, Solving, Contraction, Expansion, Tuning İn/Coming Out/Letting Go)" başlıklı doktora tezinde kullanılmıştır. Bu çalışma "Emotional Intelligence" kavramının akademik çevrelerce ilk kez kullanılmasıydı (Becerren, 2004, www.duygusalzeka.net).

Başarı için önemli olan duygusal nitelikleri betimlemek için bazı terimlerden yararlanılmıştır. Bu nitelikler şunları kapsar (Titrek, O. 2011: 71-72):

1. Empati,
2. Duyguları ifade etme ve anlama,
3. Mizacını kontrol etme,
4. Bağımsızlık,
5. Uyum sağlayabilme,
6. Beğenilme,
7. Kişiler arası sorunları çözme,
8. Sebat,

9. Sevecenlik,
10. Nezaket,
11. Saygı.

Duygusal zekayı tanımlayan ilk bilim adamları olan Salovey ve Mayer 1990 yılında kavramı; “kendinin ve başkalarının duygularını izleme, bunlar arasında ayırım yapma ve bunlardan elde ettiği bilgileri düşünce ve davranışlarına yön vermede kullanabilme yeteneği” olarak açıklamışlardır (Mayer ve Salovey, 1993: 433).

Tablo 3: Salovey ve Mayer’in 1990 Modeli

1.Kişinin hem kendisinin hem de diğerlerinin duygularını değerlendirmesi ve ifade etmesi
2.Kişinin hem kendisinin hem de diğerlerinin duygularını ayarlaması
3.Duygulardan yararlanma ve duyguların kullanımı

(Salovey ve Mayer, 1993: 7)

Mayer ve Salovey 1997 yılında duygusal zeka kavramını yeniden ele alarak daha kompleks bir tanımlama yapmışlardır. Bu yeni tanımda duygusal zeka kavramı; “duyguları tanıma, anlama, ifade ve analiz etme; duygusal bilgiyi kullanma, entelektüel ve duygusal gelişimi destekleme, duyguları düzenleme yeteneği olarak açıklanmıştır (Akt. Yılmaz, S. 2007).

Salovey ve Gardner duygusal zekanın ayrıntılı bir tanımını sunarak bu yetenekleri beş ana başlık altında toplamıştır:

1. Özbilinç: Kendini tanıma -bir duygu oluşurken fark edebilme- duygusal zekanın temelidir. Duygularını tanıyan kişiler, hayatlarını daha iyi idare ederler.

2. Duyguları idare edebilmek: Duyguları uygun biçimde idare yeteneği, özbilinç temeli üstünde gelişir.

3. Kendini harekete geçirmek: Duyguları bir amaç doğrultusunda toparlayabilmek, dikkat edebilme, kendini harekete geçirebilme, kendine hakim olabilme ve yaratıcılık için gereklidir. Duygusal özdenetim –doyum erteleyebilme ve fevri davranışları zapt edebilme- her başarının altında yatan özelliktir.

4. Başkalarının duygularını anlamak: Duygusal özbilinç temeli üzerine gelişen diğer bir yetenek olan empati, insanlarla ilişkide temel beceridir. Empatik kişiler başkalarının neye ihtiyacı olduğunu, ne istediğini gösteren belli belirsiz sosyal sinyallere karşı daha duyarlıdır.

5. İlişkileri yürütemek: İlişki sanatı, büyük ölçüde, başkalarının duygularını idare etme becerisidir. Bu beceriler popüler olmanın, liderliğin, kişiler arası etkililiğin altında yatan unsurlardır (Goleman, 2011: 73-74).

Duygusal zeka konusundaki en önemli çıkışlardan biri 1980’li yıllarda Dr. Reuven Bar-On’un bu alanda çalışmaya başlamasıyla yaşandı. Reuven, duygusal zekanın üst üste fakat tamamen birbirinden farklı, beş genel alan olarak belirtilen beceri ve davranış bölümünden oluştuğunu belirtmiştir. Bu davranış ve beceri bölümleri on beş ayrı öğeye (ölçüt) bölünmüştür. Reuven, “Duygusal Alan” gelişiminin ilk safhasında dahi, bu becerilerin, geleneksel bilişsel tekniklerden, yaşamları sorunları çözme konusunda çok daha etkili olduğunu fark etmiştir (Stein ve Book 2003: 12-13).

Duygusal zeka, aklın başarıyla nispeten ilgisiz olduğunu; örneğin duygusal özenetim ve empatinin katıksız bilişsel yeteneklerden daha fazla göze çarpabileceği o “soyut” alanlarda IQ’nun önüne geçmektedir (Goleman 2011: 13).

Cooper ve Sawaf, duygusal zekayı: “Duyguların gücünü ve hızlı algılayışını, insan enerjisi, bilgisi, ilişkileri ve etkisinin bir kaynağı olarak duyumsama, anlama ve etkin bir biçimde kullanma yeteneği” şeklinde tanımlamıştır (s.36).

Epstein’a (1998) göre duygusal zeka, zihinsel bir beceridir. Sadece duygulara sahip olmak değil, aynı zamanda onların ne anlama geldiğini anlamaktır. Duygu kavramı akıl gerektirir ancak kişiyi zihinsel sisteme ulaştıran, yaratıcı düşüncelere meydan veren şey yine duygulardır.

Duygusal zekaya daha kısa ancak daha kapsamlı tanım, Martinez tarafından yapılmıştır. Ona göre duygusal zeka: “Çevrenin istek ve baskılarıyla başa çıkabilmede, bilişsel olmayan yetenek, kabiliyet ve yeterliliklerin düzenlenmesidir.” (Aslan, Ş. 2009: 3).

Goleman (1995) “Herkes kızabilir, bu kolaydır. Ancak doğru insana, doğru ölçüde, doğru zamanda, doğru nedenle ve doğru şekilde kızmak, işte bu kolay değildir.” sözü ile duygusal zekanın temelini duyguları doğru kullanma olduğunu belirtmiştir.

Bilgi düzeyi yüksek olan insanların birçoğunun yönetim alanında ve insanlarla iyi ilişkiler kurmada istenilen düzeyde başarılı olamadıkları ve bunun sonucunda da örgütsel etkililiğin olumsuz düzeyde etkilendiği belirtilebilir. Örneğin mesleğinde çok başarılı olan birçok öğretim üyesinin, yönetici olduğu zaman çok başarısız olduğuna rastlanıldığı durumlar olabilir. Acaba bilgi düzeyi çok yüksek ve mesleğinde çok başarılı, hatta zeki yani bilişsel zeka (IQ) düzeyi çok yüksek olduğu belirlenen bu öğretim üyeleri neden iyi bir yönetici olamamaktadır? Bununla birlikte, bilimsel açıdan

pek başarılı olamayan bazı öğretim üyelerinin ise yöneticilik mesleği ve insan ilişkilerinde çok başarılı olmaları nasıl açıklanabilir? (Titrek, O. 2011: 60).

Duygusal zeka ve liderlik ilişkisini inceleyen Cooper ve Sawaf (1997), duygusal zekayı şöyle tanımlamışlardır: “Bizi kendi potansiyel ve hedeflerimizin peşinde koşmaya sevk eden, en içten değerlerimiz ve özlemlerimizi harekete geçiren ve onları, hakkında düşündüğümüz şeylere dönüştüren şey, duygusal zekadır.”

Harrison (1999: 2) duygusal zekayı: “insanların duygularını bilme ve yönetme, insanları güçlü duygularla güdüleme, başkalarının yerine kendini koyma ve duygusal ilişkileri yönetme” olarak adlandırılan duygusal yeterlik ve beceriler olarak tanımlayarak, zeka ile iş yaşamı, örgüt ve yönetim ilişkisini kurmuştur (Titrek, O. 2011: 73).

Psikoanalizci Eric Erikson duygusal zekayı, kişiliğin çeşitli yönlerini başarılı bir şekilde bütünleştirme yeteneği olarak tanımlayarak, benlik bütünlüğü olarak adlandırmaktadır (James, J. 1997: 221).

Thorndike ise, duygusal zekanın insanları anlayabilme, onları yönetebilme yani karşıdakinin davranışlarını algılayıp ona göre davranabilme yetisi olarak dile getirmiştir (Mayer ve Salovey, 1993: 435).

Duygusal zeka, duyguların ve ilişkilerinin anlamının farkına varma ve onların temelindeki problem çözme ve sonuç çıkarma yeteneği olarak adlandırılabilir. Bunun yanında duyguları anlama, hislerle ilgili duyguları asimile etme, bu duygularla ilgili bilgiyi anlama ve bunları yönetme kapasitesidir (Mayer, Salovey, Caruso, 2004: 197).

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı gibi duygusal zeka kavramı duyguları yönetebilme ve duyguları en iyi şekilde kullanabilme yeteneğidir diyebiliriz. Duyguları yönetmek öncelikle bireyin kendi duygularını kontrol altına alabilmesiyle başlar. Kendi duygularını yönetebilen kişi, karşısındakilerin duygularının da anlayacak ve bu noktada empati kavramı devreye girecektir.

Tablo 4: Duygusal Zeka Kavramının Tarihsel Gelişimi

1900-1969	Sosyal zeka kuramı ilk kez ortaya çıkmıştır. Zeka için psikolojik test sahası bu periyot içerisinde geliştirilmiş ve zeka testleri teknolojisi ortaya çıkmaya başlamıştır.
1970-1989	Yapay zeka hakkında yapılan çalışmalarla bilgisayarların nasıl anlayabileceği ve duygusal görüş hakkında mantık yürütebilecekleri incelenmiştir. Sosyal zeka üzerinde deneysel çalışmalar yapılmış ve sosyal zeka yüzdeler bölümlere ayrılmıştır. Beyin gelişimi konusunda yapılan araştırmalar duygu ve mantık arasındaki bağlantıyı ayırmaya başlamış ve bu dönemde duygusal zeka terimi nadiren kullanılmaya başlanmıştır.
1990-1993	Duygusal Zeka hakkında ilk makalelerin yazıldığı dönemdir.
1994-1997	Daniel Goleman'ın "Duygusal Zeka" adlı popüler kitabı yayımlanmıştır. Kitap, dünya çapında en çok satan ve en çok alanda kopyalanan yapıt olmuştur. Time Dergisi, "EQ" terimini kapağında kullanmış ve bir kaç kişilik ölçümünü de, yine duygusal zeka kavramı adı altında yayımlanmıştır.
1998-	Yeni araştırmalar sonucunda değişik zeka modelleri oluşturulmaktadır.

John D. Mayer, Peter Salovey, David R. Caruso. (2004). A further consideration of the issues of emotional intelligence", *Psychological Inquiry*, 15, 250.

2.3.2. Duygusal Zeka Modelleri

Literatürde duygusal zekanın birçok farklı tanımlamalarına rastlanılmaktadır. Bu modellerden birçoğu duygusal zekanın ölçülmesi için araçlar geliştirmişlerdir. Duygusal zeka yaklaşımlarında başlıca iki model görülmektedir. Bunlardan birincisi, duyguların ilişkiler hakkında belirleyici olduğu varsayımına dayanan "Yetenek Modeli" dir. Yetenek modeli, duygulardan mantık yürütme modelidir. Mayer ve Salovey'in modeli bir yetenek modelidir.

Duygusal zekanın ikinci modeli "Karma Model" dir. Bu model, başarı için parlak vaatleri olan popüler bir modeldir. Bu model, sosyal beceriler, kişilik özellikleri ve davranışlar gibi yetenekleri bir arada bulunduran duygusal zeka tanımlamalarına yer vermektedir. Goleman Modeli, Bar-On Modeli, Weisinger Modeli, Cooper – Sawaf Modeli gibi modeller, karma modellere birer örnektir (Aslan, Ş. 2009: 51).

2.3.3. John D. Mayer & Peter Salovey Modeli

Mayer ve Salovey'in, duygu ve zeka arasındaki etkileşimi ele alan çalışmaları, duygusal zeka konusunda öncü olmuştur. Yetenek modeline dayalı geliştirilen bu model, diğer bütün karma modellerden farklılık göstermektedir. Esasen Mayer ve

Salovey'in duygusal zeka kavramı, Gardner'in sosyal zeka kavramına dayalı olarak geliştirilmiştir.

Mayer ve Salovey'in 1997 Modeli'nde duygusal zeka, dört alt başlıktan oluşan bir yapı şeklinde değerlendirilmiştir. Bu boyutlar şu şekildedir (Aslan, Ş. 2009: 52):

1. Duyguların anlaşılması ve ifade edilmesi: Kişinin kendi davranışlarının, hissettiklerinin ve düşüncelerinin arkasında duygularını, benzer şekilde kişinin çevresindeki insanların ses tonlarından, görünüşlerinden, konuşmalarından, davranışlarından onların hissettiklerini anlamasıdır.

2. Duyguların düşünce içinde özümsemesi (Duyguyu düşüncede kaynaştırma): Duyguların verimli şekilde düşüncede kullanılması, duyguların hafızaya ve karar vermeye yardımcı olmasıdır. İyimserlik ve mutluluk gibi duygusal durumların, karar vermeyi ve üretkenliği artırması örnek verilebilir.

3. Duyguların anlaşılması ve analiz edilmesi: Karmaşık duyguların ve eş zamanlı gelişen hislerin sınıflandırılabilmesi, duyguların değişimiyle ilgili ilişkilerin anlaşılabilmesi, duyguların ayırt edilebilmesi ve duyguların yol açtığı durumların anlaşılabilmesidir. Sevmeye, aşık olmanın birbirinden ayrı hisler olduğunu anlama, hem nefret edip hem aşık olma, kızgınlığın daha sonra utanca dönüşmesi gibi durumlar örnek olarak verilebilir.

4. Duyguların düşünceyle ayarlanması: Duyguların düşünülerek kontrol edilmesi ve ayarlanmasıdır. Bunun anlamı kişinin görmek istediklerine göre değil, gerçek duygularına ulaşarak karar vermesidir.

Bunun yanı sıra Mayer ve Salovey duygusal zekanın, bilişsel zekanın "bilimsel mantık zekası" özelliklerine sahip olduğunu, zeka ile olan ilgisinin yanı sıra birbiriyle ilişkili bir grup yetenekten oluştuğunu ve büyüme çağında ve yetişkinlik dönemlerinde yaşla birlikte arttığını ifade etmişlerdir (Aslan, Ş 2009: 53).

Tablo 5: Dört Boyutlu Duygusal Zeka Modelinin Zekayla ve Kişilikle Olan İlişkisi

BOYUTLAR	ÖLÇÜNÜN TANIMI	ZEKA VE KİŞİLİKLE İLİŞKİSİ
1. Duyguyu algılamak	Duyguları yüzlerde, resimlerde tanıma yeteneği	Zekaya bilgi girdisi sağlar.
2. Duyguyu düşüncede kaynaştırmak	Duygusal bilgiyi kontrol edebilme ve düşüncüyü zenginleştirmek için duygusal bilgiye yön verebilme yeteneği	Bilişsel görevlerde duygusal bilgiden yararlanmak için düşüncüyü düzenler.
3. Duyguyu anlamak	İlişkiler, bir duygudan diğerine geçişler ve duygular hakkındaki dilbilimsel bilgilere ilişkin duygusal bilgiyi değerlendirme yeteneği	Duygular ve duygusal bilgi hakkında soyut değerlendirme ve mantık yürütme merkezidir.
4. Duyguyu yönetmek	Kişiler ve kişilerarası gelişmeyi sağlayabilmek için duyguları ve duygusal ilişkileri yönetme yeteneği	Kişilik ve amaçlarla etkileşim içindedir.

(Mayer ve diğerleri, 2001: 235).

2.3.4. Reuven Bar-On Modeli

Bar-on duygusal zekayı, bireyin dışarıdan gelen tepkilerle başa çıkma becerisini etkileyen bilişsel olmayan yetkinlikler ve yeteneklerin bütünü olarak tanımlamıştır. Goleman gibi Bar-On da duygusal zekayı karma bir model olarak tanımlamış ve Golemanın modeliyle birçok benzer düşüncede birleşmişlerdir (Bar-On, 1997: 38-43).

Bar-On modeli kişisel, duygusal, sosyal yetenek ve becerilerin düzenlenmesinden oluşan karma bir modeldir. Salovey ve Mayer ile Bar-On modellerinin her ikisi de bilişsel odaklı olarak duygusal zekanın kişilikle ilgili olmadığını gösterme çabasıdadırlar. Salovey ve Mayer'in modeli, *yetenek ve davranış* konusunda, Bar-On'un yaklaşımı ise *duygusal ve sosyal zeka davranış* alanına odaklanmıştır (Aslan, Ş. 2009: 55).

Bar-On, yaşamdaki istek ve baskılarla etkin olarak baş edebilmeyi sağlayan duygusal, kişisel ve sosyal yetenekleri birbirleriyle ilişkili bir düzen içerisinde ele almış ve EQ'yu, duygusal ve sosyal zeka modeli şeklinde tanımlamıştır. Bu model, kişisel ve kişiler arası yeteneklere dayalı bir modeldir. Kişisel yetenek, kişinin kendini bilmesi, duygu ve düşüncelerini yıkıcı olmayan şekilde ifade edebilmesidir. Kişiler arası yetenek ise, başkalarının duygularını ve ihtiyaçlarını fark edebilmesi ve buna dayalı olarak tatminkar ilişkiler kurabilmesidir. Bar-On'a göre duygusal ve sosyal zekaya sahip olma,

halihazırdaki duruma objektif ve esnek bir uyum gösterebilme, problemi çözebilme ve karar verebilmedir. Bunu yapabilmenin yolu ise duyguların etkili yönetilebilmesine dayalıdır (Aslan, Ş. 2009: 55).

Bar-on duygusal zeka modeli beş ana boyuttan oluşmaktadır (Aslan, Ş. 2009: 55-56).

1. Kişisel Yetenekler: Kişinin yaşamına ilişkin hislerini içeren kendisini, duygularını anlaması, kendisinden haberdar olması, duygu ve düşüncelerini ifade edebilmesi yeteneğidir. Ayrıca kişinin kendini yönetebilmesi, kendine yetebilmesi ve kendinin yönlendirebilmesi ve kendinin gerçekleştirebilmesi yeteneklerinden oluşur.

2. Kişiler Arası Yetenekler: Kişinin kişiler arası beceriye sahip olma, başkalarıyla tatmin edici ilişkiler kurma ve sürdürme kadar, başkalarının duygularını takdir etme ve yönetme yeteneğidir. Ayrıca, kendinin başka birinin yerine koyma ve sosyal sorumluluk duyma becerisini içerir.

3. Uyum: Kişinin çevrenin istek ve baskılarıyla baş edebilme, halihazırdaki durumunu anlamaya çalışma, değişen durumlara bağlı olarak kişinin duygularını değiştirebilme, kişisel ve kişiler arası problemleri çözebilme yeteneğidir. Ayrıca, olayları sanıldığı gibi değil, olduğu gibi görebilme becerisidir.

4. Stres Yönetimi: Kişinin stresini etkin yönetmesini içeren, stresle baş etme ve güçlü duyguları kontrol edebilme, karışık durumlarda sakinliğini koruma ve ani tepkileri kontrol altına alabilme becerisidir.

5. Genel Ruh Hali: Kişinin yaşamından hoşnut olmasına ilişkin yeteneğidir. İyimserlik, kendisini ve başkalarını sevmeye, olumlu duygular hissetme ve bu duyguları ifade etme yeteneğidir.

2.3.5. Cooper-Sawaf Modeli

Cooper ve Sawaf (1997) duygusal zekayı, yönetim ve organizasyon bazında inceleyerek duygusal zeka ve liderlik arasındaki ilişki üzerinde durmuşlardır.

Cooper ve Sawaf'ın modeli, kişinin kendi değerlerini ortaya çıkarabilmesine, başkalarının güçlü taraflarını anlama ve değerlendirebilmesine, baskı altında verimliliğini artırabilmesine ve farklı görüşlerden üstün bir güç sağlayabilmesine dayalıdır (Aslan, Ş. 2009: 62).

Cooper ve Sawaf'ın "Liderlikte Duygusal Zeka" adlı kitaplarında (1997) duygusal zeka: "Dört Köşe Taşı Modeli" olarak adlandırılmıştır. Bu köşe taşları:

“*Duygusal Okur-Yazarlık*”, “*Duygusal Zindelik*”, “*Duygusal Derinlik*”, “*Duygusal Simya*” boyutlarından oluşmaktadır.

Dört köşe taşının birincisi olan “*duyguları öğrenmek*”; duygusal dürüstlük, duygusal enerji, duygusal geri bildirim ve pratik sezgi öğelerini kapsamaktadır.

Duyguları öğrenmek kişinin duygusal potansiyelinin farkında olması ve bunu ilişkilerde değerlendirmesi üzerine kuruludur. Duyguların doğuştan gelen bilgeliğinin farkına varmak, ona saygı duymak ve değerlendirmek üzerine yoğunlaşır (Cooper ve Sawaf, 2003: 3).

İkinci köşe taşı “*duygusal zindelik*” dir. Duygusal zindelik köşe taşı; güven çemberi, öz varlık, yapıcı hoşnutsuzluk, esneklik ve yenilenme öğelerini içermektedir.

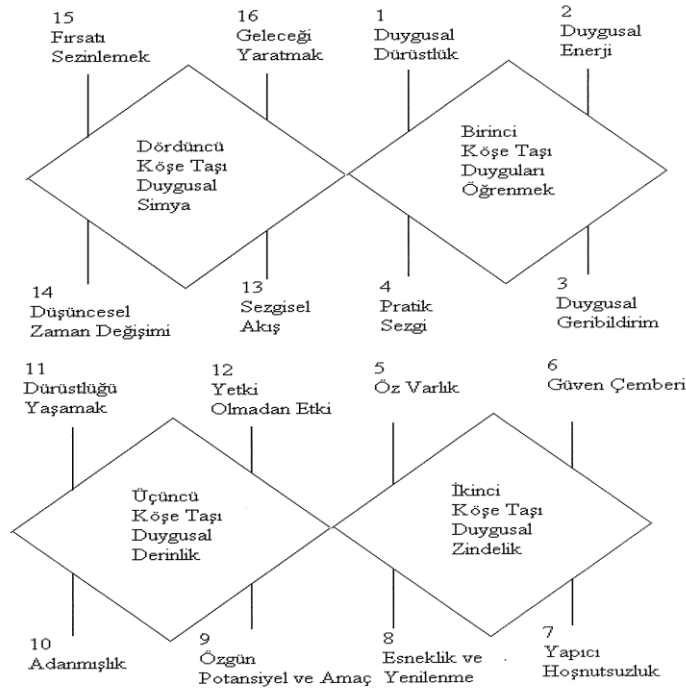
Duygusal zindelik; kalpte güç, dayanıklılık ve esneklik oluşturur. Güven ve inanılabilirliği geliştirerek duyguları tanıma becerisinin pratiğe dönüştürülmesine olanak sağlar. Duygusal zindelik sayesinde, temel kişisel değerler, karakter ve onları canlı tutan ve yönlendiren duygular anlaşılmaya başlanabilir (Cooper ve Sawaf, 2003: 85)

Üçüncü köşe taşı olan “*duygusal derinlik*”; özgün potansiyel ve amaç, adanmışlık, dürüstlüğü yaşamak, yetki olmadan etki öğelerini içermektedir.

Duygusal derinlik, kişinin temel karakter ve etkinliğini oluşturur. Kişinin potansiyelini, bütünlüğünü ve amacını geliştirir. Duygusal derinlik kişinin içsel amaçlarını tam olarak belirlemesi ve bunlara kendini adanmasını gerektirir (Cooper ve Sawaf, 2003: 177).

Son köşe taşı, “*duygusal simya*”dır. Duygusal simya; sezgisel akış, düşüncesel zaman değişimi, fırsatı sezinleme, geleceği yaratma öğelerini kapsamaktadır.

Simya, değerinin az olduğu düşünülen basit bir maddeyi, daha değerli bir şey haline dönüştürme gücü veya işlemi olarak tanımlanır. Duygusal simya ise bu gibi değişimlerin işte ve hayatta mümkün olabildiği görüngüleri hakkında bir tartışmaya işaret eder (Cooper ve Sawaf, 2003: 285).

Tablo 6: Cooper ve Sawaf Modelinde Duygusal Zekanın Dört Köşe Taşı

(Cooper and Sawaf, 2003: 35)

2.3.6. Daniel Goleman Modeli

Daniel Goleman duygusal zekanın en önemli ismidir. 1990 yılında Salovey ve Mayer'in ortaya attığı duygusal zeka kavramını, Goleman 1995 yılında çıkarttığı "duygusal zeka" kitabı ile tüm dünyaya duyurmuştur. Duygusal zeka kavramı ilk başta çok fazla talep görmezken Goleman'ın bu kitabı ile birlikte tüm çevrelerce kabul görmüş ve hakkında birçok araştırma yapılmıştır.

Goleman (1995) duygusal zekayı, "Kendini harekete geçirebilme, aksiliklere rağmen yoluna devam edebilme, dürtüleri kontrol ederek tatmini erteleyebilme, ruh halini düzenleyebilme, sıkıntıların düşünmeyi engellemesine izin vermeme, kendini başkalarının yerine koyabilme ve umut besleme." (s.62) olarak tanımlamaktadır.

Goleman "İş Başında Duygusal Zeka" (1998) kitabında duygusal zekayı beş boyutta incelemiştir (Goleman, 2011: 394)

- **Özbilinç:** İçinde bulunduğumuz anda neler hissettiğimizi bilmek ve bu tercihleri karar vermemize yol gösterecek biçimde kullanmak; kendi yetilerimize yönelik gerçekçi bir değerlendirmeye ve sağlam temellere dayanan bir özgüven hissine sahip olmak.

Kişinin duyguları, güçlü yanları ve sınırları ile değerleri ve dürtüleri hakkında derin bir anlayışa sahip olması demektir. Özbilinci güçlü olan insanlar gerçekçidir; ne kendilerini aşırı eleştirir, ne de safça umuda kapılırlar. Daha çok, kendileri hakkında kendilerine karşı dürüsttürler. Kendileri hakkında başkalarına karşı da dürüsttürler, hatta kendi kusurlarına gülebilecek kadar.

Özbilincin en etkileyici belirtisi, kendini ölçüp biçme ve düşünceli olma eğilimidir. Özbiliçli insanlar olayları genellikle sakin bir biçimde, çoğu kez kendi başlarına ölçüp biçmeye olanak bulurlar; bu da dürtüleriyle tepki vermek yerine olaylar hakkında düşünmelerini sağlar.

- **Kendine çekidüzen verme:** Duygularımızı, elimizdeki işi engellemek yerine kolaylaştıracak şekilde idare etmek; vicdanlı olmak ve hedefler ulaşmak için bir zevkin tatminini ertelemek; duygusal sıkıntıdan kendini kurtarıp toparlanmak.

Özdenetimini sağlayan bireyler, gerekeni yapmak için gerektiği yerde denetimleri eline alabilirler. Fırsatları yaratmaya çalışırlar ya da çıkan fırsatları iyi değerlendirirler. Olay ve sorunlara karşı iyimser bir gözle bakarlar. Sorunlara çözüm üretmeye çalışırlar. Geleceğe dönük umutlu tablo çizerler (Deniz ve Yılmaz, 2004. Akt. Titrek, O. 2011: 97).

Sonuç olarak duyguları yönetme, insanın ruh hali ve duygularının sıkıntı verebilecek etkilerini anlayarak, amaçları doğrultusunda yönlendirme, zor koşullarda kendini sıkıntıya sokacak davranışlardan kaçınma, etik değerler uygun olarak davranma ve etik değerleri özümseyerek güvenilir bir birey olma, bulunduğu ortamda uyumlu davranışlar göstererek, yenileşme ve değişmelere çabuk uyum gösterme olarak belirtilebilir. Böylece insan, bulunduğu ortamda sakin kalmayı başararak, bireysel ve örgütsel amaçları etkili bir biçimde gerçekleştirme olanağına kavuşabilir (Titrek, O. 2011: 100).

- **Motivasyon:** Bizi hedeflerimize yöneltecek ve yol gösterecek, inisiyatif kullanmamıza ve gelişmek için çaba harcamamıza, yenilgiler ve engellenmişlik hissi karşısında sebat etmemize yardımcı olacak en derindeki tercihlerimizi kullanmak.

Duyguları güdüleme, insanın amaçları doğrultusunda duygularını harekete geçirmesi ve duygularını bu amaçları gerçekleştirmeye adanması, amaçların gerçekleştirilmesi için azim ve sebat göstererek çalışmalarını uzun dönemli sürdürmeye çabalaması olarak belirtilebilir. Bu süreçte başarısızlık korkusu yenildiği için, iyimser duygularda egemen olur. Hatta istenilen başarı düzeyine ulaşıldığı hissedildiğinde, duyguların güdülenme (motivasyon) düzeyi yükselerek, sinerji (bir sonuca katkısı

olabilecek birkaç etkenin belirli bir etkileşim sonucunda elde ettiği ortak güç) de oluşabilir. Bu sinerji ile amaçlar beklenenden daha yüksek düzeyde gerçekleştirilme olanağı kazanabilir. Hatta kötü ve yıkıcı sonuçlar üreten durumlardan sonra dahi nasıl tekrar amaçlara odaklanacağını başarma yetisi de güdülemenin bir gereğidir. Bu süreçte olumsuz duyguların etkisinden kurtulup, tekrar amaçlara odaklanabilmek de bir zeka yeterliği göstergesi olarak ifade edilebilir (Titrek, O. 2011: 103).

• **Empati:** insanların neler hissettiğini sezme, onların açılarından bakabilmek ve çok farklı insanlarla dostluk geliştirip uyum sağlayabilmek.

Dökmen (2000) empatiyi, “bir insanın kendisini, karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması” (s.135) olarak tanımlamıştır.

Empati özdenetime dayalıdır, ama bunun anlamı duyguları uygun bir biçimde, bastırmadan ifade etmektir. Duygusal zekalı liderlerin empati gösterme yeteneği kimi zaman, kişisel bir felaket ya da bir azarlama ya da işten atma dolayısıyla elamanları ağladığında, gözlerinin yaşarmasına yol açar. Öte yandan, üzerinde düşünülmüş bir tepki mutlaka tutku eksikliğini göstermese de, duygularını içine atan bir lider duygudan yoksun görünebilir (Goleman, 2002: 61).

• **Sosyal beceriler:** İlişkilerde duyguları iyi idare etmek, sosyal durumları ve ilişki ağlarını doğru algılamak; pürüzsüz etkileşim içinde olmak; bu becerileri ikna ve liderlik etmek, anlaşmazlıklarda uzlaşma ve çözüm sağlamak, işbirliği ve ekip çalışması için kullanmak.

Sosyalleşme süreci, çocuğun doğuştan gelen mizacı ve buna aileden gelen tepkinin birleşimiyle başlar (Shapiro, 1998: 238). İlişki becerileri, liderlerin duygusal zekalarını çalıştırmalarını sağlar. Ama hepsi bundan ibaret değildir. Sonuç almak söz konusu olduğunda, en iyi liderleri öne çıkaran yeterlikler ayırt edici liderlik tarzları haline gelerek, mükemmel bir ahenk oluşturur (Goleman, 2002: 63). Goleman 2002 yılında çıkarttığı “Yeni Liderler” kitabında, daha önce duygusal zeka alanının beş alanını sıralamışken, bu kitapta bu beş alanı dört alana indirmiştir. Bunlar: “*özbilinç, özyönetim, sosyal bilinç ve ilişki yönetimi*” olarak adlandırılmıştır.

Aşağıdaki tabloda Goleman’ın duygusal zeka modelinin alt boyutları verilmiştir.

Tablo 7: Daniel Goleman'ın Duygusal Zeka Boyutları ve Yapıtaşları

BOYUTLAR	BOYUTUN TANIMI	YAPITAŞLARI
1. Kişinin Kendi Duygularının Farkında Olması	Kişinin herhangi bir duyguyu hissettiğinde onu tanıyabilme, izleyebilme ve bu bilgiyi kararlarını verirken kullanabilme yeteneği	-kişinin özgüven duyabilmesi -kişinin gerçekçi bir şekilde kendini değerlendirebilmesi
2. Kişinin Kendi Duygularını Yönetmesi	Kişinin duygularını ve tepkilerini uygun bir şekilde yönetebilme, kendini sakinleştirebilme ve olumsuz duygular kontrolden çıkmadan önce onlarla başa çıkabilme yeteneği Kişinin olumlu sonuçlar elde edebilmek için kısa vadede zevklerinin tatminini erteleyebilme yeteneği	-kişinin güvenilir ve dürüst olabilmesi -kişinin belirsizliğe karşı rahat olabilmesi -kişinin değişikliğe açık olabilmesi
3. Kişinin Kendini Motive Etmesi	Kişinin bir amaç doğrultusunda duygularını yönlendirebilme, karşılaştığı engeller ve sorunlar karşısında yıkılmama yeteneği	-kişinin başarıya yönelik güçlü bir istek duyabilmesi -kişinin başarısızlığın karşısında bile iyimser olabilmesi -kişinin kendini örgüte adayabilmesi
4. Empati	Kişinin diğer kişilerin duygu ve düşüncelerinin tarafsız bir şekilde farkında olabilme yeteneği Kişinin kendisini başkasının yerine koyabilme yeteneği	-kişinin yetenek geliştirme ve korumaya yönelik uzmanlık geliştirebilmesi -kişinin kültürler arası hassaslık duyabilmesi
5. Sosyal Beceriler	Kişinin sosyal durum ve ilişki ağlarını iyi kavrayabilme, diğer kişilerin duygularını yönetebilme ve diğer kişilerle sorunsuz geçinebilme yeteneği	-kişinin liderliği yönetmede etkinlik gösterebilmesi -kişinin ikna edici olabilmesi -kişinin takımlar oluşturabilmesi ve onlara liderlik edebilmesi

(Çakar ve Arbak, 2004: 42).

Tablo 8: Modellerin Kıyaslamaları

COOPER VE SAWAF MODELİ	MAYER VE SALOVEY MODELİ	GOLEMAN MODELİ
Duygusal okur-yazarlık: Kişinin kendi duygularının farkına varması, anlaması ve diğerlerinin potansiyellerinin etkin kullanmalarına yardımcı olmasıdır.	Kendini farkındalık	İç sesimizi ve tercihlerimizi belirlemek
Duygusal zindelik: Duygusal olarak esnek olma, kişinin hem kendisine hem de başkalarına hata payı tanınmasıdır.	Duyguların yönetilmesi	Kişinin içi sesinin, dürtülerinin kontrol edilmesi
Duygusal derinlik: Kişinin yaşamını belirleyen potansiyelini keşfetmesi ve bunun sorumluluğunu üstlenmesidir.	Kendinin motive etme	Hedeflere ulaşmayı kolaylaştırma ve rehber olarak duyguların kullanılması
Duygusal simya: Duyguları değersiz değil, değişimin kaynağı olarak, zeka kıvılcımı olarak değerlendirebilmektir.	İlişki yönetimi	Diğerlerinin duygularını, gereksinimlerini ve ilgilerini fark etme ve diğer insanlarla istenilen özelliklere sahip olmadaki beceriklilik

(Cooper ve Sawaf, 2003).

Tablo 9: Duygusal Zeka Modelleri ve Temel Yeterlikleri

Mayer ve Salovey Yetenek Modeli	Bar-On Karma Model	Goleman Karma Model 1996	Goleman Yeterlik Modeli 1998	Goleman, Boyatzis ve Hay/McBer Yeterlik Modeli	Cooper Karma Model
Duygusal Algı *Tasarımlar, müzik, hikâyelerde ve yüzleşilen duyguların tanımlanması	Kişisel Beceriler *Duygusal öz farkındalık *Özgüven *Özsaygı *Kendini gerçekleştirme	Kendi duygularının farkında olma *Duygusal öz bilinç *Özdeğerlendirme *Özgüven	<u>Kişisel yeterlik</u> <u>Öz bilinç</u> *Duygusal öz bilinç *Özdeğerlendirme *Özgüven	Öz farkındalık *Duygusal öz farkındalık *Doğru özdeğerlendirme *Özgüven	Güncel Ortam *Yaşam baskıları *Yaşam memnuniyeti
Duygusal Kolaylaştırma/ Uyum *Hisleri dönüştürmek *Yargıda bulunmak için duyguları kullanma	Kişilerarası Beceriler *Empati *Kişilerarası ilişkiler *Sosyal sorumluluk	Kendi Duygularının Farkında Olma *Özdenetim *Güvenirlilik *Olumsuz duygularla başa çıkma	Kendine Yön Verme *Özdenetim *Güvenirlilik *Vicdanlılık *Uyumluluk *Yenilikçilik	Sosyal Farkındalık *Empati *Kurumsal farkındalık *Hizmet uyumu	Duygusal Okuryazarlık *Duygusal farkındalık *Duygusal ifade *Duygusal olarak diğerlerinin farkında olma
Duygusal Anlama *Duyguları tanımlama *Karmaşık duygular ve duygusal geçişleri ile duygusal bakış açıları sağlama	Stres yönetimi *Stres toleransı *Dürtü yönetimi	Kendini Motive Etme *Hedefe duygularını yönlendirebilme *Sorunlarla baş etme *Akış durumuna geçebilme	Motivasyon *Başarmagüdüğü *Bağlılık *İnisiyatif *İyimserlik	Özyönetim *Özdenetim *Güvenilir olma *Vicdanlı olma *Uyumluluk *Başarıya adanmışlık *Girişimcilik	EQ Yeterlikleri *Azimli olma *Yaratıcılık *Esneklik *Kişilerarası bağ kurma *Yapıcı hoşnutsuzluk

Tablo 9: Duygusal Zeka Modelleri ve Temel Yeterlikleri devamı

Duygusal Yönetim *Kendi duygularını yönetme *Başka- larının duygularını yönetme	Uyumlu- luk *Problem çözüme *Gerçek- lik ölçüsü *Esneklik	Empati *Başka- larının duyguları- nın objektif farkında olma	Sosyal Yeterlik Empati *Baş- kalarını anlamak *Başkala- rını geliştirmek *Hizmete yönelik olmak *Çeşitli- likten ya- rarlanma *Siyasi bilinç	Sosyal Beceriler *Başkalarını geliştirme *Liderlik *Etki *İletişim *Değişim katalizör- lüğü *Yönetimle çatışma *Takım çalışması	EQ De- ğerleri ve Tutum- ları *Vizyon sahibi olma *Şefkat Güveni- lirlik *Bireysel güç *Bütün- cül kişilik
	Genel Ruh Hali *Mutluluk *İyimser- lik	Sosyal Beceriler *Liderlik *Başka- larının duygularını yönlendir- me *İyi ilişki- ler Kurma	Sosyal Beceriler *Etki, *İletişim *Çatışma yönetimi *Liderlik *Değişim katalizör- lüğü *Bağ kurmak *İşbirliği ve daya- nışma *Takım yetenekleri		EQ Etki- leri *Genel sağlık *Yaşam kalitesi *Azami perfor- mans ve ilişkiler

(Titrek, O. 2011: 79-80).

2.4. Duygusal Zeka (EQ) ve Bilişsel Zeka (IQ) Arasındaki İlişki

1990'lı yılların sonlarına kadar IQ yani bilişsel zeka tek tanım olarak hükmünü sürdürdü, fakat ilerleyen yıllarla beraber bu düşünce bir çok örnekle beraber giderek zayıflamaya başladı. Duygusal zeka kavramının ortaya çıkmasından sonra bilişsel zeka daha fazla sorgulanmaya başladı. IQ'su çok yüksek birinin hayatta daima mutlu ve başarılı olacağını düşüncesi artık yanlış bir değerlendirmedir. Hayatta başarılı ve mutlu olmak hem IQ hem de EQ'yu beraber gerektiriyor. Hatta bu beraberlikte duygusal zekanın yüzdesi IQ'nun yüzdesinden fazla.

Araştırmalar gösteriyor ki, iş başarısında IQ % 1 ile 20 arasında başarı getirirken, EQ derecesi yüksek olan kişilerde iş başarısı % 27 ile 45 arasındadır (Stein, J. ve Book, H. 2003: 32)

Okulların, şirketlerin ve üniversite giriş sınavlarının IQ'ya ne kadar önem verdiği ortadayken, IQ'nun tek başına, iş dünyasında ya da sosyal hayattaki başarı düzeyini açıklamakta bu denli yetersiz kalması şaşırtıcıdır. IQ testinden alınan puanlarla kişilerin kariyerlerindeki başarı oranları en yüksek payı yüzde 20 civarında tahmin edilmektedir. Demek oluyor ki, tek başına IQ çalışma hayatında kimin başarılı olup, kimin başarısız olacağını belirleyememektedir. Yüksek IQ değerine sahip olan kişilerin işlerinde kesinlikle başarılı olacaklarını düşünmek, büyük bir yanlış olacaktır (Yüksel, M. 2006).

Şunu söylemek gerekir ki duygusal zeka ve bilişsel zeka birbirine karşıt iki kavram değildir. Goleman (1998) duygusal zekayı, "Akademik zekadan, yani IQ ile ölçülen salt bilişsel yetilerden ayrı olan, ancak onu tamamlayan yeteneklerdir." (s.393) şeklinde tanımlamıştır.

Duygusal zeka ile bilişsel zeka arasında bazı önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, IQ'nun sınırlarının çok belirgin, ancak EQ'nun sınırlarının son derece esnek olmasıdır. Bununla ilgili olarak, IQ'nun 13-19 yaşlarından sonra değişme göstermemesine karşın EQ'nun öğrenilebilir bir yapı göstermesi ileri sürülmüştür. Bu anlamda IQ'nun derecesini değiştirmek kolay olmadığı halde, duygusal zekanın (EQ) geliştirilmesi mümkün olmaktadır (Aslan, Ş. 2009: 38).

IQ ve EQ farklılıklarıyla ilgili bir diğer unsur, mantıksal ve duygusal beyin sınıflandırmasıdır. Psikologlar buna bağlı olarak zekayı, mantıksal zeka ve duygusal zeka olarak ikiye ayırmaktadırlar. Esas olan ise, Erasmus'un belirttiği, "Duyguların etkisinden arındırılmış salt akıl yerine zihnin kalple uyumlu birlikteliğini varsayan paradigmadır." (Aslan, Ş. 2009: 41).

Belki de, IQ ile EQ arasındaki en büyük fark; kişilerin başarı şansını belirleme sürecine doğanın bıraktığı yerden devam etmek üzere, bireylere ve eğitimcilere bir fırsat yaratan EQ'nun daha az kalıtım yüklü olmasıdır (Shapiro, 1998: 20).

Lam ve Kirby; Mayer, Salovey ve Caruso'nun ölçeğini kullanarak yaptıkları çalışmalarında duygusal zekanın, genel zekaya etki ettiğini ve bilişsel zeka performansını etkilediğini tespit etmişlerdir. Sonuç olarak, duygusal zeka, IQ'yu ve muhakeme yeteneğini desteklemektedir. Önemli karar verirken ve önemli bir sorunu çözerken, bilişsel zekayı, EQ desteklemektedir. Dolayısıyla duygusal zeka, bilişsel

zekayı destekleyen ondan farklı bir kavramdır ve iş yaşamına ve liderliğe katkı sağladığına ilişkin geniş bir literatür bulunmaktadır (Aslan, Ş. 2009:41).

Tablo 10: Bilişsel Zeka (IQ) ve Duygusal Zeka'nın (EQ) Operasyonel Karşılaştırılması

IQ ZEKASI	EQ ZEKASI	IQ ZEKASI	EQ ZEKASI
Düşünmek ve tartmak	Birleştirmek	Düşünmek	Hissetmek
Bütün verileri toplamak	Yeni fikirler bulmak	Tartarak karar vermek	Anında karar vermek
Anlamını kavramak	Yeni anlam yaratmak	Denemek ve kontrol etmek	Verilen kararın doğruluğuna inanmak
Mantıkla karar vermek	Deneme-yanılma yöntemiyle karar vermek	Kelimeler ve sayılar	İnsanlar ve durumlar
Zaman ve sükunet	Acele ve sabırsızlık	Geçmiş anlamak	Geleceği etkilemek
Beyinle	Karineden	Mantık	Psiko-mantık
Gerçek veriler	Esnek bilgi	Soğuk ve kesin	Sıcak ve bulanık
Analitik	Bütüncül	Mesafeli	Yakın ve sıcak
Mantıkla yönetilen	Duygusal	Ben-merkezci	Çoğulcu
Beynin sol yarısı	Beynin sağ yarısı	Yalıtılmış	Bağımlı
"Eğer ve fakat"	"Burada ve şimdi"	Eril	Dişil
Anlayış	Duygu	Eğitim	Yürek

(Titrek, 2011: 85).

Bireyin hayat başarısını bilişsel zeka tek başına gerçekleştirmez. Duygusal zekası yüksek yöneticiler stratejik düşünce ve sonuç odaklı olmada daha etkindirler. Araştırmalara göre, bilişsel zeka iş başarısında ortalama % 6 etkili, duygusal zeka ise ortalama %27 etkili gözlenmektedir (Baltaş, 2007: 7).

Eğer 'Duygusal Zeka' zeki olmanın derecesini yeniden tanımlamakta ise, Reuven Bar-On 'başarı alanını tespit eden ölçü' kuramında tamamen haklıdır. Bu kuram; IQ derecesi yüksek olan kişiler başarısız olabilirken, niçin düşük IQ derecesi olan kişilerin başarılı olduğunu açıklamaktadır (Stein, S. ve Book, H. 2003: 42).

Gardner (1995) "Duygusal Zeka" kitabında, kadın ile erkeğin IQ ve EQ' sunu şöyle karşılaştırmıştır; Saf yüksek IQ tipi (yani, duygusal zekadan ayrı tutulmuş olan), adeta, zihin dünyasında uzman, ancak kişisel dünyada yetersiz bir entelektüelin karikatürüdür. Profiller kadın ve erkeklerde hafif farklılık göstermektedir. Yüksek IQ' lu erkek, bekleneceği gibi, geniş bir entelektüel ilgi ve yetenekler dizisine sahiptir. Hırslı, üretken, istikrarlı, sebatkar ve kendi sorunlarını dert etmeyen birisidir. Ayrıca

eleştirici, tepeden bakan, titiz, duygularına gem vuran, cinsellik ve duygusal deneyimler konusunda tutuk, kendini açmayan, mesafeli, duygusallık açısından ise kayıtsız ve soğuktur.

Buna karşılık, duygusal zekası yüksek erkekler, sosyal açıdan dengeli, dışa dönük ve neşeli, korkaklığa veya derin düşünmeye yatkınlığı olmayan kimselerdir. İnsanlara ve davalara bağlanma, sorumluluk alma, etik bir görüşe sahip olma özellikleri dikkat çeker. İlişkilerinde başkalarına karşı sevecen ve ilgilidirler. Zengin ama yerli yerinde bir duygusal yaşamları vardır. Kendileriyle, başkalarıyla ve yaşadıkları sosyal dünyayla barışıktırlar.

Salt yüksek IQ' lu kadınlar kendilerinden beklenen entelektüel güvene sahiptir. Düşüncelerini akıcı bir şekilde ifade edebilir, entelektüel konulara değer verir ve geniş bir entelektüel ve estetik ilgi alanına sahiptirler. Bu tip kadınlar aynı zamanda kendi kendilerini tahlil edebilen, kaygıya, derin düşünmeye, suçluluk duymaya yatkın, ayrıca öfkelerini açıkça belli etmekten kaçınan (dolaylı yoldan bunu yapan) kişilerdir. Duygusal zekası yüksek kadınlar ise, aksine kendini ortaya koyabilen, duygularını doğrudan dile getiren, kendi kendilerine olumlu bakan, hayatta bir anlam bulan insanlardır. Ayrıca, erkekler gibi onlar da dışa dönük, neşeli duygularını uygun bir biçimde ifade edebilen (örneğin sonradan pişmanlık duyulan patlamalar halinde değil) strese kolay uyarlanabilen kimselerdir. Sosyal tavırları, yeni insanlara kolayca ulaşmalarını sağlar. Kendileriyle barışık olmaları, oynak, içtenlikli ve duygusal deneyime açık olmalarına yol açar. Saf IQ değerine sahip kadınlarının aksine, ender olarak kaygı ya da suçluluk hisseder veya derin düşüncelere dalarlar.

Bu portreler tabii ki uç örneklerdir; hepimizde IQ ve duygusal zekanın farklı bir karışımı vardır. Ancak her bir boyutun kişiye ayrı ayrı ne gibi özellikler kattığını görmemizi sağlayan bir bakış acısı sunmaktadırlar. Bir kişide hem bilişsel hem duygusal zeka olduğu ölçüde, bu portreler örtüşür. Yine de insanı insan yapan niteliklerin çoğu, duygusal zekadan gelmektedir (s.75-76).

Özge Özgen (2006) “Başarı ve İlişkide Duygusal Zekanın Rolü” adlı makalesinde duygusal zeka ile bilişsel zeka arasındaki farkları şöyle dile getiriyor;

- IQ zihin odaklı sosyal ortamdan yalıtılmış bir yığın beyin odaklı işlemimizi tanımlamak için kullanılırken EQ sosyal ilişkileriniz içindeki sizi ifade etmektedir.
- IQ' ya matematik diyeceksek EQ' ya psikoloji deriz.

- IQ' yu bir problem karşısında alternatif çözüm yolları bulmanız olarak ifade edeceksek; EQ' yu bir problem karşısında duyguyu yönetebilme, yeni yeni uyum kapıları bulabilme kabiliyetiniz olarak tanımlayabiliriz.
- IQ laboratuvar ise EQ hayattır.
- IQ bizim doğuştan üst sınırı belli, kader kaleminin beyin performansımız üzerindeki izdüşümüken; EQ o kadar da kaderci değildir. Kişinin çabası, kendi ve diğerleri üzerindeki duygu yönetme taktiklerini öğrenmesi nispetinde arttırılabilen bir yetenektir.
- IQ daha çok kişinin zeka katsayısını vermekte ve zeka fonksiyonlarını değerlendirmektedir. EQ ise kişinin duygusal sentez, tespit ve fonksiyonlarını bize bildirmektedir.

2.5. Zeka ve Müzik İlişkisi

Duygu, yaşamımızın merkezindedir ve iletişim, isimlerin ve sözcüklerin çok ötesinde hislerimize, davranışlarımıza ve kişilere anlam katar. Dilimiz sıfatlar ve zarflar yardımıyla sözel iletişimimize çeşitlilikler katar ve hikâye anlatan kişiler, sözcüklerin ötesinde bizlerde çok güçlü duygular uyandırır. Fakat şarkılar sözcüklerin de çok ötesinde iletişimin içine duyguları sokarlar. Pek çok şarkı temelde oldukça basit sevilen ya da seilmeyen şeyleri içerir. Bu şarkılar hoşlandığımız (genellikle sevgili, aile, tanrı, ülke, tatil, mevsimler, spor takımları) ve hoşlanmadığımız şeyler (savaş, karşılıksız aşk, vefasız sevgililer ve kötü zamanlar gibi) ile ilgili oldukça duygusal-genel kavramları da içerir. Fakat G.F. Haendel neden bunu “*Hallelujah, gücü sınırsız büyük tanrı*” adlı eserinde beş dakika boyunca söylemektedir? Çünkü şarkılar sık sık ünlü sesleri uzatmakta ve sözcükleri yinelemekte, cümleleri, temel mesajların anlatımlarını yavaşlatabilmektedir. Müziğin temel elemanları (ezgi, ritim, tempo, nüans ve armoni) aslında verilmek istenen mesajın bir parçasıdır. Böylece hallelujah korosunun performansı yüksek bir dereceye çıkar ve göreceli olarak basit ve açık olan mesaj, sözcüklerin çok ötesinde onun verdiği dinsel mesajdan hoşlanmayan insanları da duygusal olarak etkiler. İşte bu müziğin gücüdür. Müzik duygusal iletişim için sözcüklere de gereksinim duymaz. Senfoni orkestraları, caz toplulukları, bandolar pek çok stillerde sözsüz müzik çalarlar ve her dinleyicisinden duygusal yanıtlar alırlar. Her dinleyici aynı müziksel mesajı alsa da her birinden farklı anlamlı yorumlar gelebilir.

Açıkça müzik, yalnızca bir dil değil aynı zamanda bir duygudur (Akt. Çuhadar, H. 2006).

Birçok araştırma, işitsel korteksin seslere, salt ham, işlenmemiş frekanslar olarak değil, belirli bir ton ve perdeye göre tepki verdiğini desteklemektedir. Bireysel beyin hücreleri, kendine gelen bu melodik sesleri işlemektedir. Aslında müzik, daha sonraki bilişsel etkinlikler için de kritik bir öneme sahiptir. Lamb ve Gregory (1993) seslerin belirli bir perdeye göre alınması ve okuma becerisi arasında yüksek bir ilişki bulmuşlardır. Mohanty ve Hejmadi (1992) müzikli dans eğitiminin Torrance Yaratıcılık Testi puanlarını yükselttiğini bulmuşlardır. Bu ilişkinin yanıtı beyin hücrelerinin ateşlenme yapısı ve hızındadır. Frances Raucher “sinir ateşleme yapılarının soyut akıl yürütme ve müziği beğenmeyle hemen hemen aynı yapıda olduğunu” belirtmektedir (Akt: Mandelblatt 1993, s.13). Irwin’de Kaliforniya Üniversitesindeki “Mozart Etkisi” araştırmasında üç farklı dinleme durumu test edilmiştir. Bir gruba dinlendirici bir müzik, diğerine Mozart’ın D Majör 2.Piyano sonatı dinletilmiş üçüncü grup ise kontrol grubu olarak alınmış ve hiç müzik dinletilmemiştir. Kulaklık aracılığı ile 10 dakikalık dinlemeden sonra, Rauscher, Shaw, Levine, Ky ve Wright (1993), Mozart’ın müziğini dinleyen grubun uzamsal akıl yürütme testinde alınan puanlarında geçici olarak yükselme olduğunu bulmuşlardır. Rauscher bunun bir korelasyon değil, neden sonuç ilişkisi olduğunu söylemektedir. Bu araştırma müziğin uzamsal zekânın gelişimine neden olduğunu gösteren ilk araştırmadır. Diğer araştırmalar da müziğin dolaylı ilişkisini ya da katkı yapıcı bir faktör olarak etkisini göstermektedir. Ayrıca müzik işlevsel belleği aktifleştirmekte, o da öğrenmenin kalıcı olmasını sağlamaktadır. James Hanshumacher (1980), 5’i yayınlanmış toplam 36 doktora tezini inceledikten sonra, sanat eğitiminin dil eğitimini kolaylaştırdığı, yaratıcılığı geliştirdiği, okumaya hazırlığı güçlendirdiği, sosyal gelişime ve genel entelektüel başarıya yardımcı olduğu, öğrenmeye ve okula karşı olumlu tutumların oluşmasına katkı yaptığı sonucuna varmıştır. Her şeyden öte müzik, sözel düşüncelerini ifade edemeyen çocukların becerilerini geliştiren bir dildir (Akt. Çuhadar H. 2006).

Müziğin beyin gelişimine olan katkısı, *beyni uyarma-sözcüklerin taşıyıcısı olma-beyni ateşleme* şeklinde olmaktadır. Nöronlar sürekli ateşlenmektedir. Yani müzik, beyin sinirlerinin ateşlenmesine yardımcı olmaktadır. Müziğin yarattığı uyarıcı etki, dikkat ile ilgili nörotransmitterlerin artması ya da azalması anlamına gelmektedir. Bir uyarının nörona ulaşması ve diğer nörona geçmesi nörotransmitterler (kamyon) denen taşıyıcı kimyasallar aracılığı ile olmaktadır (Madi, 2006). Gevezellikle düşünmeyi

birbirinden ayıran, beyindeki bağlantıların hızı, sırası ve güçlülüğüdür. Bu değişkenler bazı müzik türleri tarafından tetiklenebilecek bir yapı oluştururlar. Yirminci yüzyılın büyük bir kısmı için güçlü bir sanat programı, kültürel olarak bilgili bir çocuk yetiştirme anlamındaydı. Fakat günümüzde biyoloji, sanatın gelecekteki akademik ve mesleki başarı için bir temel oluşturduğunu söylemektedir. Güçlü bir sanatsal temel, yaratıcılığı, konsantre olmayı, problem çözmeyi, öz yetkinlik duygusunu, eşgüdümü, dikkat ve öz disiplini olumlu yönde etkilemektedir (Akt. Çuhadar, H. 2006).

Çocukluğun ilk dönemlerinde onlarla iletişim kurulurken, konuşmaya anlam katan ritim ve tonlamaya ağırlık vermek, hemen her ebeveynin yaptığı ve gerçekte çok önemli olan bir yöntemdir. Trehub (2003), çocukla etkileşime girmedi, çocuğa söylenen ninni, şarkı gibi müzikal eserlerin çocuğun bilişsel, duygusal, toplumsal gelişimi açısından da çok önemli etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Bilhartz ve arkadaşları (1999) yaptıkları çalışmalarında çocuklara erken dönemde verilen müzik eğitiminin bilişsel gelişim üzerindeki etkisini görmek amacıyla 71 çocuğu cinsiyet, ırk, anne baba eğitimi, ekonomik düzey açısından eşleştirip deney ve kontrol grubu olmak üzere ikiye ayırmıştır. Çocuklar, 4 ve 6 yaşlarında iken Stanford Binet zekâ testi ve müzik yetenekleri ölçeği ile değerlendirilmişlerdir. İlk ve son değerlendirmeler arasında, anne babalarının da katıldığı deney grubuna “müzik eğitimi” verilmiştir. Ritim, ritmik yapılar ve ses frekanslarını (notaları) hatırlamak ve tekrarlamak gibi fonksiyonları yapabilmek becerilerini ölçen ve ayrıca görsel imgeleme, görsel bellek, sıralama, strateji oluşturma, dikkat, esneklik, el becerilerini de birlikte ölçen alt testlerin sonuçları incelendiğinde, “müzik eğitimi” verilen grubun ilk değerlendirme sonuçlarına göre puanlarında belirgin anlamda artış olduğu görülmüştür. Müzik eğitimi, Stanford Binet zekâ testinde bulunan diğer alt test puanlarında da olumlu anlamda artış sağlamıştır. Bu çalışma, erken dönemde verilen müzik eğitiminin uzaysal ve zamansal muhakeme yeteneğini olumlu anlamda artırdığı görüşündedir (Akt. Çuhadar, H. 2006).

2.6. Duygusal Zeka ve Eğitim

Duygusal zekânın öğrenilmiş alışkanlıklar temeline dayandığı görüşü, uzmanları bu alandaki kapasitenin geliştirilmesinde eğitimin rolüne ve önemine yöneltmiştir. Eğitimin işlevi; bireyin kendine özgü zekâ profilini, toplum içinde gelişmesini sağlayacak görev ve alanlarda ustalaşmak için kullanmasına yardım etmektir. Günlük pek çok performansta farklı zekâ alanları uyum içinde çalışır, birbirini etkiler. Bu

nedenle eğitimde zekânın belli bir yönünü değil farklı alanlarını birlikte geliştirmek amaçlanmalıdır (Ada, S. 2009).

Yeşilyaprak (2001), duygusal zeka konusundaki çalışmaları inceleyerek, duygusal zekanın eğitim açısından doğurgularını şu şekilde özetlemiştir:

1. Duygusal zeka yetenekleri, eğitimle geliştirilebilir ve güçlendirilebilir.
2. Duygusal zekanın gelişimi anaokulundan yükseköğrenime kadar her eğitim kademesinde önemlidir.
3. Duygusal zekanın ihmal edilmesi, bilişsel zeka kapasitesinin daha çok ve daha etkili kullanılmasını engeller. Dolayısıyla duygusal zekanın gelişimi akademik başarıyı da artırır.
4. Duygusal zeka kapasitesi her öğrencide vardır ancak çocuklar farklı zeka profilleri ile eğitim sürecine katılırlar.
5. Duygusal zekanın gelişimi ile ilgili çalışmalar okuldaki disiplin sorunlarını, sosyal ve psikolojik problemleri azaltır.
6. Öğretmenler, öğretim etkinliklerini planlamada, yürütmede ve değerlendirmede, duygusal zekanın alanını geliştirmeye yönelik etkinliklere yer vermelidirler.
7. Ders etkinliklerinde duygusal zekanın işe koşulması, öğrenmeyi daha kalıcı ve zevkli hale getirir.
8. Okuldaki rehberlik uzmanları, duygusal zekanın geliştirilmesi konusunda yönetici ve öğretmenlere müşavirlik hizmeti vermelidir (s.144).

Duygusal zekânın gelişimi, özellikle bir yanda bilişsel, diğer yanda da biyolojik olgunlaşma gibi gelişim süreçleriyle iç içedir. Bu gelişimde okulun işlevi çok önemlidir. Özellikle ilkokula başlangıç ve ortaokula geçiş yılları çocuğun uyum sağlaması açısından iki kritik dönem olarak ele alınmalıdır. Altı yaşından on bir yaşına kadar okul, çocukların ergenlik yaşamını ve sonrasını kuvvetle etkileyecek bir kaynaşma potası ve tanımlayıcı bir eğitsel deneyimdir. Bir çocuğun özdeğer hissi, önemli ölçüde okul başarısına bağlıdır. Okulda başarısız olan bir çocuk, kendi kendisinin yenilgisini hazırlayan tutumları harekete geçirerek tüm geleceğini karartabilir (Ada, S. 2009).

Günümüzde, okullarda disiplin problemlerinin artmasına, gençler arasında sigara ve uyuşturucu kullanımının çoğalması, aileleri ile problem yaşayan çocukların sayısındaki artışa, intihar olaylarına, gençler arasında sağlıksız kız-erkek ilişkilerine ve sonuç olarak akademik başarısızlık yüzünden okuldan ayrılmalara neden olmaktadır.

Hızla değişen, güvensiz ve sağlıksız ilişkilerin, kaygı ve olumsuzlukların arttığı dünyada, çocukların zorlukları ve engelleri aşabilmeleri, sağlıklı, mutlu ve üretken birer birey olabilmeleri onların duygusal zekâlarını geliştirmelerine bağlıdır. Duygusal zekânın gelişmesi, zihinsel beceri ve yetenekleri olumlu yönde etkileyerek çocukların akademik açıdan başarılı olmasını sağlayacaktır (Ada, S. 2009).

İlköğretim aşamasında, bilişsel yetenek ölçümleri sonucu elde edilen veriler doğrultusunda akademik başarının öngörüsü doğru sonuçlar vermekle birlikte lise ve üniversite aşamalarına gelindiğinde bilişsel yeteneklerin akademik başarıyı öngörme gücü azalmaktadır. Çünkü bu aşamalarda öğrencilerin yeteneklerinin ve özelliklerinin akademik başarı üzerindeki etkileri artmaktadır. Kanıtlar duygusal zeka ve bilişsel zekanın başarı ve performansa farklı katkılar yaptığı düşüncesini desteklemektedir. Bilişsel zeka ile duygusal zeka arasındaki korelasyona ilişkin yapılmış olan araştırmalar kullanılan ölçeklere bağlı olarak 0'dan 36'ya kadar bir aralıkta korelasyon katsayıları vermiştir. En yüksek performansı gösterenler hem duygusal, hem de bilişsel zeka yeteneklerine sahiptir (Akt. Kavcar, B. 2011).

Yapılmış olan bir araştırmada iyimserlik düzeyi yüksek olan insanların akademik başarılarının, iyimserlik düzeyi düşük olan insanlarınkine oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur (Aydın, G. ve Tezer, E. 1991).

Bir öğrencinin duygularını anlama ve yönetme yeteneği ağırlıklı not ortalamasına olumlu yönde etki edebilir. Bu öğrenci motive olur, çevresiyle uyumludur, diğerlerince sevilir ve iyi bir okul deneyimi yaşar. Düşük duygusal zeka düzeyine sahip bir öğrenci ise duyguları tarafından engellenebilir ve akademik olarak başarısız olabilir. Duygusal zeka, pratik yetenekleri öğrenme potansiyelini belirler. Araştırmalar duygusal durumun beynin bilgi işleme yeteneğini etkilediğini ortaya koymuştur (Holt, S. 2007).

2.7. İlgili Yayın ve Araştırmalar

2.7.1. Türkiye'de Yapılan Bazı Yayın ve Araştırmalar

Türkiye'de yapılmış olan bazı araştırmalar tarih sırasına göre şöyledir:

Ergin (2000), üniversite öğrencilerinin sahip oldukları duygusal zeka düzeyleri ile 16 kişilik özelliği arasındaki ilişkiyi yüksek lisans tezi olarak incelemiştir. Araştırmanın örneklemini Selçuk Üniversitesi öğrencileri arasından küme örnekleme yolu ile seçilmiş 221 öğrenci oluşturmuştur. Öğrencilerin 112'si kız 109'u erkektir. Veri toplama aracı olarak iki araç kullanılmıştır. Bunlar: Özgüven' in (1995) 16 Kişilik Faktörü Envanteri ve Hall (1999) tarafından geliştirilen ve araştırmacı tarafından

Türkçeye uyarlanan Duygusal Zeka Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Duygusal Zeka Değerlendirme Ölçeğinin 5 alt boyutunun 4 boyutu ile 16 Kişilik Faktörü Envanterinin ölçtüğü 16 kişilik özelliğinden 10' u arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Duygusal zeka ile kişilik özellikleri arasında % 63 oranında benzerlik bulunmuştur. Ayrıca duygusal zeka ve kişilik özelliklerinin cinsiyet ve bölüm değişkenlerine göre önemli ölçüde farklılaşmadığı ortaya konmuştur.

Ural (2001), yöneticilerde duygusal zekanın üç boyutu olan; duygularının farkında olma, duygularını ifade etme ve başkalarının duygularının farkında olma düzeylerini incelemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Yapılan bu çalışmanın örneklemini Bolu İli Merkez İlçe'de konaklama işletmeleri yöneticileri oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak Cooper ve Sawaf'ın geliştirdiği EQ Haritası kullanılmıştır. Yapılan bu çalışmada, konaklama işletmeleri yöneticilerinin, duygularının farkında olma, ifade etme ve başkalarının duygularının farkında olma boyutlarına ilişkin bulgular, dikkat, hassas, ileri ve en iyi düzeylerinden oluşan ölçeğe göre değerlendirilerek ileri düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuç, yöneticilerin pek çok durumda sürekli ve dengeli bir duygusal zeka düzeyine sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Araştırma ile yöneticilerin duygusal zekanın üç boyutunda da baskı altında oldukları durumlarda yaratıcılık ve etkileycilik özelliklerini kaybetmeden güçlü kalabilecekleri, duygusal zekanın en üst düzeyini ifade eden en iyi dereceye ulaşamadıkları gözlenmiştir. Ayrıca, konaklama işletmeleri yöneticilerinin duygularının farkında olma duygularını ifade etme, duygularının farkında olma-başkalarının duygularının farkında olma ile duygularını ifade etme-başkalarının duygularının farkında olma boyutları arasında doğru yönlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Acar (2001), banka şube müdürleri üzerinde, duygusal zeka yeteneklerinin göreve ve insana yönelik liderlik davranışları ile ilişkisini araştırmak üzere bir çalışma yapmıştır. yapılan bu çalışmanın örneklemini 181 yönetici oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Richard Leifer tarafından geliştirilen liderlik anketi ve Bar-On tarafından geliştirilen Bar-On Duygusal Zeka Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda tüm boyutlar itibariyle yöneticilerin duygusal zekaları ile liderlik davranışları arasında olumlu bir ilişki bulunurken; göreve yönelik liderlik davranışı ile herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Kişisel yetenekler kişilerarası yetenekler, uyumluluk ve genel ruh hali boyutları insana yönelik liderlikle pozitif yönde ilişkili iken; uyumluluk ve genel ruh hali boyutları, göreve yönelik liderlik davranışı ile ilişki

göstermektedir. Bunun yanında stresle başa çıkma boyutu her iki liderlik davranışı ile de ilişkili bulunamamıştır.

Mumcuoğlu (2002), Bar-On Duygusal Zeka Testi'nin Türkçe dilsel eşdeğerlik, güvenilirlik ve geçerlik çalışmasını yüksek lisans tezi olarak gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda, Bar-On EQ-'nun Türkçe formunun dil eşdeğerliğinin sağlandığı, içsel tutarlılık güvenilirlik katsayılarının ve test-tekrar test güvenilirlik katsayılarının yeterli düzeyde olduğu, sınır gruplar arası karşılaştırmayı ve madde-toplam puan korelasyonlarını içeren madde analizlerine dayalı yapı geçerliliği çalışmalarının, maddelerin hem ayırt edicilik niteliklerinin hem de ilgili boyutla ilişkilerinin istatistiki açıdan anlamlı düzeyde olduğu, ve kriter geçerliliği çalışmalarının duygusal zekanın bilişsel zekadan ayrı ama kişilik özellikleriyle ilişkili bir teorik kavram olduğunu ortaya koyduğu söylenebilmektedir.

Köksal (2003), hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde ergenlerde duygusal zeka ve karar verme stratejileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 134 Lise 1, 120 Lise 2, 130 Lise 3 olmak üzere toplam 384 ergen katılmıştır. Bunların 204'ü kız 180'i ise erkektir. Çalışmaya katılan öğrencilerin duygusal zeka düzeylerini saptamak amacıyla EQ-NED (Emotional Quotient/Duygusal Zeka Bölümü-NED), karar verme stratejilerini saptamak amacıyla Karar Stratejileri Ölçeği ve bazı demografik özellikler hakkında bilgi toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmada verilerin çözümü ve yorumu için Pearson Moment Korelasyon Katsayısı Tekniği, t-testi ve bir boyutlu varyans analizi istatistik işlemleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda duygusal zekanın kız öğrencilerde, erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu, duygusal zeka ile mantıklı karar verme arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve bağımlı karar verme ile duygusal zeka arasında bir ilişki olmadığı bulunmuştur.

Ersanlı (2003), yapmış olduğu yüksek lisans tez çalışmasında, üniversite öğretim elemanlarının duygusal zeka düzeylerini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 1052 üniversite öğretim elemanı oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama amacıyla Duygusal Zeka Ölçeği ve Kişisel Bilgi Anketi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda üniversite öğretim elemanlarının duygusal zeka düzeylerinin toplam puan ortalamalarının, üniversite öğretim elemanlarının öğrenim düzeylerine (lisans, lisansüstü, doktora) göre anlamlı bir fark göstermediği, öğretim elemanlarının temel alanlarına (sosyal, sağlık, fen) göre ise, duygusal zeka düzeylerinin toplam puan ortalamaları arasında farkın anlamlı olduğu bulunmuştur.

Bircan (2004), yüksek lisans tez çalışmasında, ergenlerin duygusal zekalarının çatışma eğilimlerine ve suç davranışlarına etkisini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini Ankara İli'ndeki genel lise programına devam eden lise son sınıftaki 889 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplam aracı olarak Duygusal Zeka Ölçeği, Çatışma Eğilimi Ölçeği ve Suç Davranışı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda 1- ergenlerin duygusal zeka ile çatışma eğilimi ve suç davranışları ölçeklerinden aldıkları toplam puanlar arasında negatif yönde anlamlı düzeyde ilişkiler saptanmıştır. 2- Duygusal zeka ölçeğinin alt boyutlarından; kendi duygularını yönetme, motivasyon, diğerlerinin duygularını yönetme ile çatışma eğilimi ölçeğinden aldıkları puanlar arasında da negatif yönde anlamlı düzeyde ilişkiler saptanmıştır. 3- duygusal zeka ölçeğinin alt boyutlarından duygusal farkındalık ve empati ile çatışma eğilimi ölçeği puanları ve duygusal farkındalık ile suç davranışı puanları arasındaki korelasyon katsayısının oldukça düşük olduğu, anlamlı düzeye ulaşamadığı saptanmıştır.

Dicle (2006), yapmış olduğu yüksek lisans tez çalışmasında, üniversite öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerini, duygusal zeka düzeyleri ve bazı kişisel özelliklerine göre incelemiştir. Araştırmanın örneklemini Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören, Random örnekleme yöntemiyle seçilmiş 415 kız, 269 erkek olmak üzere toplam 684 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Riggio (1986, 1989) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlama çalışmaları Yüksel (1998) tarafından yapılan Sosyal Beceri Envanteri ile Yılmaz ve Ergin (1999) tarafından standardizasyonu yapılan Duygusal Zeka Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri ile duygusal zeka düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Bender (2006), resim-iş öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırmada, resim-iş öğrencilerinde duygusal zeka ve yaratıcılık ilişkisini incelemiştir. Araştırmanın evrenini Dokuz Eylül, Gazi ve Pamukkale Üniversitesinde öğrenim gören resim-iş öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemini ise, evrenin içinden Random örnekleme yoluyla seçilmiş toplam 360 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Bar-On EQ Testi ile Torrance Yaratıcı Düşünme Testi ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin toplam duygusal zekaları ile yaratıcı düşünceleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Yapılan analizler duygusal zeka arttıkça yaratıcılığında artmakta olduğunu ve yaratıcılıktaki toplam varyansın % 7' sinin duygusal zekadan kaynaklandığını göstermiştir.

Kenarlı (2007), üniversite öğrencilerine yönelik yaptığı tez çalışmasında, duygusal zeka- akademik başarı etkileşimine ilişkin öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesini konu alan bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın evrenini Dicle Üniversitesi'nde öğrenim gören toplam 532 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri aracı olarak Ergin, İşmen, Özabacı (1999) tarafından geliştirilen Duygusal Zeka Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda bazı bölümlerde duygusal zeka ve akademik başarı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki varken; bazı bölümlerde duygusal zeka ile akademik başarı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Özdemir (2008), okul öncesi öğretmen adaylarına yönelik yaptığı tez çalışmasında, okul öncesi öğretmen adaylarının müzik yeterlilikleri ile duygusal zeka düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu üç üniversiteden toplam 220 okul öncesi öğretmenliği lisans programına devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Müzik Yeterlilik Anketi ve Duygusal Zeka Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, okul öncesi öğretmen adaylarının müzik yeterlilikleri ile duygusal zeka düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmüştür. Okul öncesi öğretmen adaylarının duygusal zeka düzeylerinin, genel müzik bilgilerinin % 5' ini, ses eğitimi bilgi düzeyinin % 7' sini, çalgı eğitimi ve çalgı bilgi düzeyinin % 4' ünü, çocuk şarkıları ve çocuk şarkıları dağarcığı bilgi düzeyinin % 2' sini, müzik öğretimi bilgi düzeyinin % 7' sini açıkladığı sonucuna varılmıştır.

Demirsöz ve Kocabaş (2008), yaptıkları çalışmalarında sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının müzik başarıları ile duygusal zeka düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemini Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi sınıf öğretmenliği 2. sınıf öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmada veri aracı olarak Bar-On EQ Ölçeği kullanılmıştır. Yapılan bu araştırma sonucunda sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının müzik başarıları ile duygusal zekaları arasında bütünüyle anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Otacıoğlu (2009), araştırmasında müzik öğretmeni adaylarının duygusal zekaları ile akademik ve çalgı başarı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi 2006-2007 eğitim döneminde öğrenim gören toplam 80 müzik öğretmeni adayı oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Bar-On Duygusal Zeka Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda akademik-çalgı başarı düzeyleri ve bazı

demografik özellikleri ile duygusal zeka ölçeği puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Doğan (2009), Lise öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmasında, lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile problem çözme becerilerini bazı değişkenlere göre incelemiştir. Araştırmanın çalışma gurubunu random örneklem yoluyla seçilmiş toplam 320 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Bilgi Toplama Formu, Bar-On Duygusal Zeka Ölçeği ve Problem Çözme Envanteri kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda duygusal zeka düzeyleri ile problem çözme becerileri arasında düşük düzeyde bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Kavcar (2011), yapmış olduğu tez çalışmasında üniversite öğrencilerine yönelik duygusal zeka ile akademik başarı arasındaki ilişkiyi bazı demografik değişkenlere göre incelemiştir. Araştırmanın örneklem gurubu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü 2. , 3. ve 4. sınıf öğrencileridir. Araştırmada veri aracı olarak Bar-On Duygusal Zeka Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda işletme bölümü öğrencilerinin akademik başarıları ile duygusal zekanın kişiler arası ilişkiler ve uyumluluk boyutları arasında zayıf pozitif bir ilişkinin olduğu; kişisel beceriler, stres yönetimi ve genel ruh durumu boyutlarına göre ise, anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

Avcı (2012), yapmış olduğu tez çalışmasında bireylerin duygusal zeka düzeylerinin, müzik gruplarındaki hazırlık çalışmaları ve konser performanslarına etkisini incelemiştir. Bu çalışma için Duygusal Zeka Ölçeği, Müzik Gruplarındaki hazırlık çalışmaları puanları ve Konser Performans Puanları Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda öğrenim gören viyolonsel öğrencileri oluşturmaktadır. Yapılan çalışmalar sonucunda duygusal zeka puanı ile hazırlık çalışmaları puanı arasında pozitif yönlü çok güçlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca duygusal zeka puanı ile hem müzikal başarı hem de müzik açısından grup içindeki rolünü gereğince yerine getirebilme başarısı arasında da pozitif yönlü ilişki olduğu ortaya konmuştur.

Türkiye'deki duygusal zeka literatürü incelendiğinde, duygusal zeka çalışmalarının giderek arttığı ve yapılan araştırmaların değerlendirilen alanlara göre farklı sonuçlar ortaya çıkarttığını söyleyebiliriz. Yapılan çalışmaların içeriği incelendiğinde, genel olarak duygusal zekanın akademik ve iş başarısı üzerindeki etkileri incelenmiş ve değerlendirilmiş olduğunu görüyoruz.

2.7.2. Yurtdışında Yapılan Bazı Yayın ve Araştırmalar

Yurtdışında yapılan bazı araştırmalar tarih sırasına göre şöyledir:

Gibbs (1995), hazırladığı bir makale için yapmış olduğu uzun soluklu araştırmada, duygusal zekanın (EQ) bireyin üzerindeki etkisinin bilişsel zeka'dan (IQ) daha üstün olduğunu kanıtlamak istemiştir. Yapmış olduğu çalışma için hepsi 4 yaşında olan bir grup oluşturmuştur. Araştırmacı 4 yaşındaki çocukları izlenebilen bir odaya sırasıyla almıştır. Odada duran masanın üzerine bir tane şekerleme bırakmış ve eğer kendisi dönene kadar bu şekerlemeyi yemezse ona bir tane daha şekerleme vereceğini söylemiş. Bazı çocuklar daha araştırmacı kapıdan çıkmadan şekerlemeyi yemeye başlamış, bazıları araştırmacı çıktıktan birkaç dakika sonra dayanamayıp yemiş bazıları ise, şekerlemeyi yememek için dikkatini var gücüyle başka yöne çekmek için büyük bir çaba harcamış ve araştırmacı geri dönene kadar şekerlemeyi yememiş. Araştırmacı yemeyenlere birer tane daha şekerleme vermiş. Yapılan bu araştırmanın ardından testin sonucunu görmek için örneklem grubundaki çocukların okul çağı beklenmiş ve o gün geldiğinde örneklem grubunda, ikici şekerlemeyi almayı beceren çocukların; derslerinde daha başarılı, arkadaş çevrelerinde daha popüler ve stresle başa çıkmada daha dayanıklı oldukları sonucuna varılmıştır.

Mayer ve Geher (1996), makaleleri için yaptıkları çalışmada düşünceler ve duygular arasında bağlantı kurma yeteneğinin bireysel farklılıklara göre nasıl değiştiğini araştırmışlardır. İnsanların duygularını nasıl tanıdıklarının anlamaya çalışıldığı 321 kişi araştırma grubunu oluşturmuştur. Araştırmadaki bulgular ışığında “düşünceleri ile duyguları arasında iyi bağlantı kurabilen kişilerin, başka insanların duygu ve düşüncelerini olduğu kadar, kendi düşüncelerinin duygusal yönlerini de daha iyi anlayabilecekleri” sonucuna ulaşılmıştır.

Newsome, Day ve Catano (2000), yaptıkları araştırmada duygusal zekanın akademik başarı, kişilik ve bilişsel yetenek üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmanın çalışma gurubunu Kanada Üniversitesindeki 180 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak duygusal zekayı ölçmek için Bar-On Duygusal Zeka Ölçeği; bilişsel yeteneği ölçmek için Wonderlik Kişilik Testi (1992); akademik başarıyı ölçmek için GPA sonuçları ve kişiliği ölçmek için de Cattell 16 Kişilik Testi (1997) kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda duygusal zeka puanları ile akademik başarı arasında anlamlı bir sonuç saptanamamıştır; bilişsel yetenek- kişilik ile akademik başarı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Dawda ve Hart (2000), yaptıkları araştırmada Bar-On Duygusal Zeka Ölçeği'ni geçerlik ve güvenilirlik açısından incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu toplam 243 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda Bar-On Duygusal Zeka Ölçeği'nin alt boyutları ile birlikte madde tutarlılığının oldukça yüksek olduğu dolayısıyla, ölçeğin duygusal zeka ölçümlerinde oldukça güvenilir olarak kabul edilebileceği sonucuna varılmıştır.

Mayer, Perkins, Caruso, Salovey (2001), makaleleri için yapmış olduğu araştırmalarında, duygusal zeka ve üstün duygusal yetenekler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 11 kişilik bir pilot grup oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama amacıyla Çok Faktörlü Duygusal Zeka Ölçeği MEIS-A, genel zeka ölçeği olan Peobody Resim-Kelime Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda örneklem grubundaki kişilerin duygusal zeka düzeyleri ile üstün duygusal yetenekleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Caruso, Mayer ve Salovey (2002), yaptıkları çalışmada duygusal zekanın basit bir kişilik teorisi mi yoksa bir zeka çeşidi mi olduğunu araştırmışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu 52' si erkek, 128' i bayan olmak üzere toplam 183 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır araştırmada veri toplama aracı olarak Çok Faktörlü Duygusal Zeka Ölçeği MEIS kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda duygusal zekanın çeşitli kişilik özelliklerinden bağımsız değerlendirilerek bir zeka çeşidi olarak nitelendirilebileceği sonucuna varılmıştır.

Thi Lam ve Kirby (2002), araştırmalarında duygusal zeka ve bilişsel zekanın bireysel performans üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 304 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Mayer, Caruso ve Salovey tarafından geliştirilen Çok Faktörlü Duygusal Zeka Ölçeği MEIS ve Shipley Enstitüsü tarafından geliştirilen IQ Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda duygusal zeka ile bireysel performans arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş; duygusal zeka ile bilişsel zeka arasında da anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

O' Connor, Raymond ve Little (2003), üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada duygusal zeka ile akademik başarı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu psikoloji eğitimi alan yaşları 18-32 arasında olan 37'si kız 53'ü erkek olmak üzere toplam 90 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Bar-On EQ Ölçeği ve MSCEIT duygusal zeka ölçeği kullanılmıştır. Akademik başarıyı ölçmek için de öğrencilerin kümülatif GPA sonuçları

baz alınmıştır. Araştırmanın sonucunda duygusal zekanın akademik başarıyı önceden kestirmede bir etkisini olmadığı saptanmış; akademik başarıyla duygusal zekanın bazı alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Petrides, Frederickson ve Furnham (2004), yaptıkları çalışmada duygusal zekanın okuldaki akademik performans ve sapkın davranışlar üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Araştırmanın örneklem gurubunu 16,5 yaşındaki 650 İngiliz ortaöğretim öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak duygusal zeka ölçeklerinden TEIQUE kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda duygusal zekanın hem akademik başarı hem de sapkın davranışlar üzerinde pozitif yönde etkisinin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yüksek EQ düzeyi olan öğrencilerin izinsiz devamsızlık yapmadıklarını, okuldan uzaklaştırılma cezası almadıkları sonucuna da ulaşılmıştır.

Yurtdışındaki duygusal zeka literatürü incelendiğinde, ülkemize oranla daha fazla çalışma yapıldığı dikkati çekmektedir. Duygusal zeka 90'lı yıllardan sonra giderek yaygınlaşmış ve bu alanda yapılan akademik çalışmaların sayısı hızla artmıştır. Araştırmaların içeriği incelendiğinde ise, daha çok duygusal zekanın diğer zeka türlerinden ayrı bir zeka türü olduğunu ispatlamak, bilişsel zeka ile arasındaki ayrımları irdelemek ve duygusal zekanın akademik başarı üzerine etkisini incelemek üzere yapılan çalışmalar olduğunu görüyoruz.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemlere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada; ilişkisel tarama yöntemi; “iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir. Bu tür düzenlemede, aralarında ilişki aranacak değişkenler, tekil taramada olduğu gibi, ayrı ayrı sembolleştirilir.” (Karasar, N. 2008: 81) kullanılarak, güzel sanatlar ve spor lisesi müzik bölümü öğrencileri ile diğer liselerde okuyan öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmayı yapmak için duygusal zeka düzeyleri üzerinde okul türü, cinsiyet, kardeş sayısı, annenin mesleği, babanın mesleği, annenin öğrenim düzeyi, babanın öğrenim düzeyi, ailenin aylık geliri ve aile tutumu bağımsız değişkenlerinin etkisi incelenmiştir.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini 2012-2013 Eğitim-Öğretim yılında, Türkiye’deki lise öğrencilerinin tamamı ve Türkiye’deki güzel sanatlar ve spor lisesi müzik bölümü öğrencilerinin tamamı oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, Amasya ili merkezinde bulunan Amasya Fen Lisesi, Amasya Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi, Amasya Lisesi, Amasya Alptekin Anadolu Lisesi, Amasya Anadolu Lisesi, Amasya Anadolu Öğretmen Lisesi, Amasya İmam Hatip Lisesi, Amasya Atatürk Lisesi, Amasya İMKB Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi ile Amasya Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Malatya Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Tokat Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Niğde Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Hatay Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Erzincan Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Diyarbakır Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, lise son sınıfta okuyan öğrencilerden seçilen 213’ü kız, 193’ü erkek olmak üzere toplam 406 öğrenci oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada duygusal zeka düzeyini belirlemek amacıyla “Bar-On Duygusal Zekâ Ölçeği” ve demografik özellikler hakkında bilgi toplamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Veri toplama araçları ile ilgili bilgiler ve yapılan çalışmalar aşağıda yer almaktadır.

3.3.1 Bar-On Duygusal Zeka Ölçeği

Dr. Reuven Bar-On’un 1997 yılında geliştirdiği, duygusal zeka boyutlarını içeren 133 maddelik, 1’den 5’e doğru artan derecelendirme ölçeğine göre yanıtlanan bir kağıt kalem testidir. Onbeş duygusal zeka boyutunun gruplandırıldığı beş ana boyutu bulunmaktadır. Bunlar; kişisel beceriler, kişilerarası beceriler, stresle başa çıkma, uyumluluk ve genel ruh durumudur. Her ölçek kendi içinde 2 ila 5 alt ölçeğe ayrılmıştır. Ölçeğin orijinalinin geçerliği için faktörel geçerlik, içerik ve yüzey geçerliği, yapı geçerliği, konvarjent geçerliği, sapma geçerliği, kriter grubu geçerliği, farklılaştırıcı öge geçerliği ve tahmin geçerliği çalışmaları yapılmıştır. (Mumcuoğlu, 2002). (Ek: 1).

133 maddelik formu için Bar-On 16 yaş ve üstündeki kişilere uygulanabileceğini belirtmiştir (Bar-On, 1997).

Bar-On Duygusal Zeka Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması

Tekin Acar (2001), banka şube müdürleri üzerine yaptığı doktora çalışmasında Bar-On Duygusal Zeka Ölçeğini Türkçeye uyarlamıştır. Bar-On EQ ölçeği 133 sorudan oluşmaktadır. Üç İngilizce okutmanı tarafından ayrı ayrı Türkçeye çevrilen ölçek, dördüncü kişi tarafından tekrar İngilizceye çevrilmiştir. Ölçeğin orijinali ve yapılan çeviri karşılaştırılmış, yanlış anlaşılma olasılığı olan ifadeler yeniden gözden geçirilerek ifadelerin içerik geçerliliği test edilmiştir. Bu konuda uzman olan kişilerle yapılan görüşmeler sonrasında muğlak ifadeler, çift anlamlılar ve benzer ifadeler belirlenmiştir. Bu kişilerden gelen bildirimler dikkate alınarak benzer ifadeler anketten çıkarılmıştır. Bu uyarlama çalışmaları sonucunda ölçek 88 maddeye indirilmiştir (Tekin Acar, 2001). Bu ölçek toplam 5 boyut ve onların da altında yer alan 15 boyutu ölçen 88 ifadeden oluşmaktadır. Ölçeğin boyutları, alt boyutları ve ölçekteki soru numaraları ile ilgili tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 11: Bar-On Duygusal Zeka Ölçeği Boyutları ve Alt Boyutları

BOYUTLAR	ALT BOYUTLAR	MADDELER
Kişisel Farkındalık	Bağımsızlık	22, 24, 47, 64, 73
	Kendini Gerçekleştirme	15, 17, 19, 21, 28, 35
	Kararlılık	7, 9, 20, 27, 39, 86
	Kendine Saygı	10, 14, 26, 44, 55, 69
	Duygusal Benlik Bilinci	2, 9, 14, 38, 54, 84
Kişilerarası İlişkiler	Sosyal Sorumluluk	34, 43, 45, 48, 59, 79
	Kişilerarası ilişkiler	16, 32, 42, 46,57, 62, 67
	Empati	25, 30, 49, 77, 81
Şartlara ve Çevreye Uyum	Esneklik	18, 50, 58, 61, 71
	Gerçekçilik	4, 12, 52, 56, 82
	Problem Çözme	1, 23, 33, 51, 87
Stres Yönetimi	Strese Dayanıklılık	3, 6, 60, 63, 68, 75, 80
	Dürtü Kontrol	11, 29, 36, 41, 66, 70
Genel Ruh Hali	Mutluluk	37, 40, 54, 65, 72, 74, 83
	İyimserlik	31, 76, 78, 85

Yukarıda belirtilen maddelerden 3, 6, 9, 11, 12, 13, 16, 17, 21, 22, 24, 29, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 44, 47, 51, 56, 58, 59, 60, 64, 65, 66, 67, 70, 71, 73, 77, 79, 80, 82, 83, 85 ve 86. sorular ters yönde değerlendirilen ifadelerdir.

Ölçek 5' li Likert tipinde bir ölçektir. Seçenekler 1- tamamen katılıyorum, 2- Katılıyorum, 3- Kararsızım, 4- Katılmıyorum ve 5- Kesinlikle Katılmıyorum şeklinde belirlenmiştir. Anketin 88. maddesinde yer alan “yukarıdaki ifadelere samimi ve doğru şekilde cevap verdim” ifadesine “Tamamen katılıyorum” seçeneği dışında cevap verenlerin anketleri değerlendirmeye alınmamıştır.

Bar-On Duygusal Zeka Ölçeğinin Boyutları

Kişisel farkındalık boyutu

Kişisel farkındalık boyutu, kişinin özünü değerlendirmektedir. Alt boyutları bağımsızlık, kendini gerçekleştirme, kararlılık, kendine saygı ve duygusal benlik bilinci oluşturmaktadır. Bu boyuttaki yüksek puan, bireyin duyguları ile temasta olduğunu,

olumlu duygular beslediğini, kendinin yaşamında yaptığı şeylerle ilgili olumlu hissettiğini gösterir. Böyle insanlar duygularını ifade edebilirler. İnançlarını ve ideallerini dile getirirken güçlü, güvenli ve bağımsızdırlar (Bar-On, 1997).

Kişilerarası ilişkiler boyutu

Bu boyut kişilerarası beceri ve işlevleri ortaya çıkarır. Alt boyutlarını sosyal sorumluluk, kişilerarası ilişkiler ve empati oluşturmaktadır. Kişinin bu boyuttan aldığı yüksek puanlar kişinin iyi sosyal becerilere sahip, güvenilir ve sosyal bir birey olduğunu gösterir. Böyle insanlar diğer insanları anlar ve onlarla iyi geçinirler. Takım çalışmaları ve diğer insanlarla etkileşim gerektiren işlerde başarılı olurlar(Bar-On, 1997).

Şartlara ve çevreye uyum boyutu

Bu boyut kişinin başarı ile çevresel taleplerle baş edebilmek için problemleri durumu değerlendirerek nasıl üstesinden gelebileceğini ortaya çıkarır. Alt boyutlarını esneklik, gerçekçilik ve problem çözme oluşturmaktadır. Bu boyuttan alınan yüksek puanlar, kişiyi, esnek, gerçekçi, problemleri kavramada etkili ve onları çözümlenecek yolları bulmada yetenekli olarak tanımlar. Yüksek puanlar kişinin, gündelik zorluklarla ilgilenmek için iyi yollar bulduğunu gösterir (Bar-On, 1997).

Stres yönetimi boyutu

Bu boyut kişilerin kendilerini kaybetmeden ve psikolojik yıkımlar yaşamadan strese dayanıklılığını göstermektedir. Alt boyutlarını strese dayanıklılık ve dürtü oluşturmaktadır. Bu boyuttan yüksek puan alan kişiler, endişe arttırıcı ve stresli görevleri idare edebilirler. Bu kişiler, çoğu zaman sakin, nadiren tepkisel davranırlar (Bar-On, 1997).

Genel ruh hali boyutu

Bu boyut yaşamdan zevk alma yeteneğinin olduğu kadar, yaşama bakış açısını ve hoşnutluk duygularını ölçer. Alt boyutlarını mutluluk ve iyimserlik oluşturmaktadır. Yüksek puanlar genellikle neşeli, olumlu, umut dolu ve yaşamdan zevk almasını bilen, iyimser bireyleri işaret eder. Kişilerarası etkileşimde temel bir unsur olmasının yanı sıra bu nitelik problem çözme ve stres yönetiminden etkili ve motive edici bir unsurdur (Bar-On, 1997).

Bar-On Duygusal Zeka Ölçeğinin Geçerliği

133 maddelik Bar-On Duygusal Zeka Anketi'nin Türkçe dilsel eşdeğerlik, güvenilirlik ve geçerlik çalışması anketinde, yapı geçerliği ve kriter geçerliği çalışmalarını yapmıştır. Sınır gruplar arası karşılaştırmayı ve madde toplam puan korelasyonlarını içeren madde analizlerine dayalı yapı geçerliliği çalışmalarının, maddelerin hem ayıt edicilik niteliklerinin hem de ilgili boyutla ilişkilerinin istatistiki açıdan anlamlı düzeyde olduğu ve kriter geçerliliği çalışmalarının duygusal zekanın zekadan ayrı ama kişilik özellikleriyle ilişkili teorik bir kavram olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda Bar-On EQ'nin Türkçe formunun bilimsel çalışmalarda kullanılabilceği çıkarımı yapılmıştır (Mumcuoğlu, 2002).

Bar-On Duygusal Zeka Ölçeğinin Güvenirliği

Anketin güvenilirlik çalışmaları için Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Yapılan bu hesaplamalar sonucunda Cronbach Alpha katsayıları, anketin toplam boyutları için 92,12; kişisel yetenekler boyutunda 83,73; kişilerarası yetenekler boyutunda 77,87; uyumluluk boyutunda 65,42; stresle başa çıkma boyutunda 73,14 ve genel ruh durumu boyutunda ise Alpha katsayısı 75,06 olarak bulunmuştur (Acar, 2001).

3.3.2. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu, araştırma örneklemindeki öğrencilerin kişisel özellikleri hakkında bilgi toplamak amacıyla, araştırmada inceleme konusu olan değişkenlerle ilgili 9 maddeden oluşmaktadır. Araştırmacı tarafından geliştirilen bu formun hazırlanmasında konu ile ilgili uzman görüşlerine başvurulmuş ve duygusal zeka düzeyine etkisi olabilecek maddeler geliştirilmiştir. Bu maddeler; okul türü, cinsiyet, kardeş sayısı, annenin mesleği, babanın mesleği, annenin öğrenim düzeyi, babanın öğrenim düzeyi, ailenin aylık geliri ve ailenin tutumu olarak belirlenmiştir. (Ek: 2).

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada veri toplama araçları ile elde edilen verilerin çözümlenmesi "SPSS 11.5 for windows" paket programları kullanılarak bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizi için İki Yönlü Varyans Analizi, Tek Yönlü Varyans Analizi, T-Testi, Scheffe Testi, Levene İstatistiği kullanılmıştır.

Bağımsız değişken düzeyi iki olan değişkenlere göre duygusal zeka puanı ortalamaları arasındaki farkların önem kontrolü bağımsız gruplara uygulanan T-testi ile yapılmıştır. Varyansların homojen olup olmadığına göre ilgili t değeri dikkate alınmıştır. Bu bağlamda aile tutumu (otoriter ve demokratik) ve cinsiyet (kız ve erkek) değişkenleri açısından lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeylerinin önemli bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için T-testi kullanılmıştır.

Verilerin analizinde bağımsız değişken düzeyi ikiden fazla olan değişkenlere ilişkin farkların önem kontrolü, varyansların homojenliği durumunda tek yönlü varyans analizi ile belirlenmiştir. Tek yönlü varyans analizi sonucunun önemli bulunduğu durumlarda farkın hangi ortalamalar arasındaki farklardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla varyansların homojen olup olmaması da kontrol edilerek Scheffe testi kullanılmıştır. Bu çerçevede araştırmada lise öğrencilerinin aile gelir düzeyine göre (1000 TL altı, 1000-2000 TL arası, 2000 ve üstü) göre duygusal zeka düzeylerinin önemli bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Lise öğrencilerinin baba öğrenim düzeyine göre (ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite) göre duygusal zeka düzeylerinin önemli bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı da tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Analiz sonucu farklılığın anlamlı olması nedeniyle bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için de Scheffe testi kullanılmıştır. Ayrıca iki bağımsız değişkenin bir bağımlı değişken üzerindeki ortak etkisini belirlemek için de iki yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Bu bağlamda okul türü (fen lisesi, düz lise, endüstri meslek lisesi, anadolu lisesi, güzel sanatlar ve spor lisesi, anadolu öğretmen lisesi, turizm meslek lisesi, imam hatip lisesi) ve cinsiyetin, okul türü ve kardeş sayısının (tek kardeş olanlar, iki kardeş olanlar, üç ve daha fazla kardeş olanlar), okul türü ve anne çalışma durumunun (çalışan ve çalışmayan), okul türü ve baba mesleğinin (memur, emekli, serbest meslek, öğretmen, asker, polis), okul türü ve anne öğrenim düzeyinin (ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite) duygusal zeka düzeyi üzerindeki ortak etkisini incelemek için iki yönlü varyans analizi kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda toplanan verilerin işlenmesinden sonra istatistiksel veya niteliksel analiz sonuçları ortaya konmuştur. Araştırmada belirlenen her alt problem, bölüm içerisinde sırasıyla ve ayrı bir alt başlık olarak ele alınmıştır. Her bir bağımsız değişkenin sayısal dağılımları, bağımlı değişken olan duygusal zeka düzeyi puanlarının ortalamaları, standart sapmaları tablollaştırılmış ve analizlerin sonucu tablolar halinde sunulmuştur.

Lise Öğrencilerinin Lise Türüne Göre Duygusal Zeka Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmada lise öğrencilerinin lise türü açısından duygusal zeka düzeylerinin önemli bir biçimde farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır. Lise türüne ilişkin duygusal zeka puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12: Lise öğrencilerinin lise türüne göre duygusal zeka ölçeği puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları

Lise Türü	Toplam		
	<i>n</i>	\bar{X}	<i>S</i>
Fen Lisesi	21	201,95	24,50
Düz Lise	58	193,34	32,48
Endüstri Meslek Lisesi	16	209,50	28,55
Anadolu Lisesi	65	190,16	34,98
Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi	125	203,84	27,06
Anadolu Öğretmen Lisesi	26	203,61	35,70
Turizm Meslek Lisesi	45	199,91	33,01
İmam Hatip Lisesi	49	203,48	27,81

Tablo: 12 incelendiğinde; lise türüne göre bireylerin duygusal zeka puan ortalamaları arasında farklılık olduğu görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde; güzel sanatlar ve spor ($\bar{X} = 203,84$), anadolu öğretmen ($\bar{X} = 203,61$) ve imam hatip ($\bar{X} = 203,48$) lisesi öğrencilerinin duygusal zeka puanı ortalamalarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Çalışma grubundaki en yüksek duygusal zeka puanı ortalamasına ($\bar{X} = 209,50$) endüstri meslek lisesi öğrencilerinin sahip olduğu, en düşük duygusal zeka puanı ortalamasına ise; anadolu lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 190,16$) sahip olduğu bulunmuştur.

Güzel sanatlar ve spor lisesi öğrencilerinin duygusal zeka puanı ortalamasının ($\bar{X} = 203,84$), fen lisesi ($\bar{X} = 201,95$), düz lise ($\bar{X} = 193,34$), anadolu lisesi ($\bar{X} = 190,16$) ve turizm meslek lisesi ($\bar{X} = 199,91$) öğrencilerinin duygusal zeka puanı ortalamalarından yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir.

Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Duygusal Zeka Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmada lise öğrencilerinin cinsiyet açısından duygusal zeka düzeylerinin önemli bir biçimde farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda lise öğrencilerinin cinsiyete göre duygusal zeka düzeyleri puanlarının farklılık gösterip göstermediği t-testi ile incelenmiştir. Bu amaçla elde edilen duygusal zeka düzeyleri puanlarının ortalamaları, standart sapmaları ve t değerine ilişkin bulgular Tablo 13’de sunulmuştur.

Tablo 13: Lise öğrencilerinin cinsiyete göre duygusal zeka düzeyi puanlarının ortalamaları, standart sapmaları ve t değeri

Cinsiyet	<i>N</i>	\bar{X}	<i>S</i>	<i>T</i>	<i>P</i>
Kız	213	198.79	30.55	.67	Önemsiz
Erkek	192	200.85	31.14		p= .50

Tablo 13’de görüldüğü gibi, lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyi puanları cinsiyete göre karşılaştırıldığında önemli bir biçimde farklılık göstermediği bulunmuştur. Ama kız öğrencilerin duygusal zeka düzeyi puan ortalaması ($\bar{X} = 198,79$), erkek öğrencilerin duygusal zeka düzeyi puan ortalamasından ($\bar{X} = 200,85$) düşük olduğu görülmektedir.

Lise Öğrencilerinin Duygusal Zeka Düzeyleri Üzerinde Okul Türü ve Cinsiyetin Ortak Etkisine İlişkin Bulgular

Araştırmada lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri üzerinde lise türü ve cinsiyetin ortak bir etkisinin olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla elde edilen duygusal zeka düzeyleri puanlarının ortalamaları, standart sapmaları Tablo 14’de sunulmuştur.

Tablo 14: Lise öğrencilerinin cinsiyete göre duygusal zeka ölçeği puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları

Lise Türü	Kadın			Erkek		
	<i>n</i>	\bar{X}	<i>S</i>	<i>n</i>	\bar{X}	<i>S</i>
Fen Lisesi	10	196,60	29,65	11	206,81	18,85
Düz Lise	25	186,64	25,42	33	198,42	36,50
Endüstri Meslek Lisesi	-	-	-	16	209,50	28,55
Anadolu Lisesi	31	181,48	33,00	34	198,08	35,31
Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi	79	204,15	27,50	46	203,30	26,58
Anadolu Öğretmen Lisesi	20	214,35	31,00	6	167,83	26,92
Turizm Meslek Lisesi	20	193,85	27,71	25	204,76	36,54
İmam Hatip Lisesi	28	206,92	31,88	21	198,90	21,13

Tablo 14 incelendiğinde ve lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri cinsiyet açısından değerlendirildiğinde; kız (fen lisesi $\bar{X} = 196,60$, düz lise $\bar{X} = 186,64$, anadolu lisesi $\bar{X} = 181,48$, güzel sanatlar ve spor lisesi $X = 204,15$, anadolu öğretmen lisesi $\bar{X} = 214,35$, turizm meslek lisesi $\bar{X} = 193,85$, imam hatip lisesi $\bar{X} = 206,92$) ve erkek (fen lisesi $\bar{X} = 206,81$, düz lise $\bar{X} = 198,42$, anadolu lisesi $\bar{X} = 198,08$, güzel sanatlar ve spor lisesi $\bar{X} = 203,30$, anadolu öğretmen lisesi $\bar{X} = 167,83$, turizm meslek lisesi $\bar{X} = 204,76$, imam hatip lisesi $\bar{X} = 198,90$) öğrencilerin duygusal zeka puanı ortalamalarının lise türüne göre farklılaştığı görülmektedir.

Çalışma Grubundaki öğrencilerin duygusal zeka puanları cinsiyet açısından lise türüne göre nasıl değiştiği genel olarak değerlendirildiğinde; fen lisesi (kız $\bar{X} = 196,60$, erkek $\bar{X} = 206,81$), düz lise (kız $\bar{X} = 186,64$, erkek $\bar{X} = 198,42$), anadolu lisesi (kız $\bar{X} = 181,48$, erkek $X = 198,08$) ve turizm meslek lisesinde (kız $\bar{X} = 193,85$, erkek $\bar{X} = 204,76$) öğrenim gören erkek öğrencilerin duygusal zeka düzeylerinin kız öğrencilerden daha yüksek olduğu

görülmektedir. Diğer taraftan güzel sanatlar ve spor lisesi (kız $\bar{X} = 204,15$, erkek $\bar{X} = 203,30$), anadolu öğretmen lisesi (kız $\bar{X} = 214,35$, erkek $\bar{X} = 167,83$), imam hatip lisesinde (kız $\bar{X} = 206,92$, erkek $\bar{X} = 198,90$) okuyan kız öğrencilerin duygusal zeka düzeylerinin erkek öğrencilerin duygusal zeka düzeylerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın önemli olup olmadığını belirlemek için, Levene testine ilişkin varyansların homojen olması [$F(14,390) = 1,402, p > .05$] durumu dikkate alınarak, yapılan iki yönlü varyans analizi sonucu, lise türüne göre duygusal zekanın önemli bir biçimde farklılaştığı bulunmuştur [$F(7,390) = 2.26, p < .05$].

Ayrıca lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri üzerinde lise türünün ve cinsiyetin ortak etkisinin olup olmadığı iki yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonuçları Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15: Lise Öğrencilerinin okul türü ve cinsiyete göre duygusal zeka puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p	μ^2
Lisetürü	14240,771	7	2034,396	2,258	,029	,039
Cinsiyet	46,129	1	46,129	,051	,821	,000
Lisetürü * cinsiyet	18271,921	6	3045,320	3,380	,003	,049
Hata	351414,411	390	901,063			
Toplam	383644,553	404				

Tablo 15’de görüldüğü gibi, lise türü ve cinsiyetin öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur [$F(6,390) = 3.38, p < .01$]. Bu bulgular lise türüne göre bireylerin duygusal zeka düzeylerinin önemli bir biçimde farklılık göstermesinin cinsiyete bağlı olduğunu göstermektedir.

Lise Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Duygusal Zeka Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmada lise öğrencilerinin kardeş sayısı açısından duygusal zeka düzeylerinin önemli bir biçimde farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, lise öğrencileri “tek kardeş olanlar”, “iki kardeş olanlar”, “üç ve daha fazla kardeş olanlar” şeklinde gruplandırılmıştır. Lise türü ve kardeş sayısına ilişkin duygusal zeka puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16: Lise öğrencilerinin lise türü ve kardeş sayısına göre duygusal zeka ölçeği puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları

Lise Türü	Kardeş Sayısı	\bar{X}	S	N
Fen Lisesi	Bir Kardeş	216,75	16,13	4
	İki Kardeş	189,40	25,43	10
	Üç ve Daha Fazla	211,42	19,69	7
	Total	201,95	24,50	21
Düz Liseler	Bir Kardeş	181,60	29,42	5
	İki Kardeş	183,91	36,86	23
	Üç ve Daha Fazla	202,53	27,23	30
	Total	193,34	32,48	58
Endüstri Meslek Lisesi	Bir Kardeş	219,33	24,33	3
	İki Kardeş	220,33	39,14	3
	Üç ve Daha Fazla	203,30	27,79	10
	Total	209,50	28,55	16
Anadolu Liseleri	Bir Kardeş	186,27	41,63	18
	İki Kardeş	192,48	24,18	27
	Üç ve Daha Fazla	190,55	41,81	20
	Total	190,16	34,98	65
Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi	Bir Kardeş	200,33	28,80	42
	İki Kardeş	205,00	29,21	38
	Üç ve Daha Fazla	206,13	23,55	45
	Total	203,84	27,06	125
Anadolu Öğretmen Lisesi	Bir Kardeş	243,33	30,17	3
	İki Kardeş	190,38	31,55	13
	Üç ve Daha Fazla	208,90	34,67	10
	Total	203,61	35,70	26
Turizm Meslek Lisesi	Bir Kardeş	191,66	41,54	3
	İki Kardeş	210,25	29,86	8
	Üç ve Daha Fazla	198,20	33,53	34
	Total	199,91	33,01	45
İmam Hatip Lisesi	Bir Kardeş	234,00	.	1
	İki Kardeş	198,13	33,51	15
	Üç ve Daha Fazla	205,00	24,99	33
	Total	203,48	27,81	49
Total	Bir Kardeş	199,22	33,67	79
	İki Kardeş	196,35	30,98	137
	Üç ve Daha Fazla	202,48	29,31	189
	Total	199,77	30,81	405

Tablo 16 incelendiğinde; kardeş sayısına göre bireylerin duygusal zeka puan ortalamaları arasında farklılık olduğu görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde;

bir kardeşe sahip olan anadolu öğretmen lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 243,33$) diğer liselerde okuyan bir kardeşe sahip öğrencilerin (fen lisesi $\bar{X} = 216,75$, düz liseler $\bar{X} = 181,60$, endüstri meslek lisesi $\bar{X} = 219,33$, anadolu liseleri $\bar{X} = 186,27$, güzel sanatlar ve spor lisesi $\bar{X} = 200,33$, turizm meslek lisesi $\bar{X} = 191,66$, imam hatip lisesi $\bar{X} = 234,00$) duygusal zeka puanı ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. İki kardeşe sahip olan endüstri meslek lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 220,33$) diğer liselerde okuyan iki kardeşe sahip öğrencilerin (fen lisesi $\bar{X} = 189,40$, düz liseler $\bar{X} = 183,91$, anadolu öğretmen lisesi $\bar{X} = 190,38$, anadolu liseleri $\bar{X} = 192,48$, güzel sanatlar ve spor lisesi $\bar{X} = 205,00$, turizm meslek lisesi $\bar{X} = 210,25$, imam hatip lisesi $\bar{X} = 198,13$) duygusal zeka puanı ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Üç ve daha fazla kardeşe sahip olan endüstri meslek lisesi öğrencilerinin ise ($\bar{X} = 211,42$) diğer liselerde okuyan üç ve daha fazla kardeşe sahip öğrencilerin (düz liseler $\bar{X} = 202,53$, endüstri meslek lisesi $\bar{X} = 203,30$, anadolu liseleri $\bar{X} = 190,55$, güzel sanatlar ve spor lisesi $\bar{X} = 206,13$, anadolu öğretmen lisesi $\bar{X} = 208,90$, turizm meslek lisesi $\bar{X} = 198,20$, imam hatip lisesi $\bar{X} = 205,00$) duygusal zeka puanı ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak kardeş sayısı açısından incelendiğinde lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyi ortalamalarının $\bar{X} = 199,77$, bir kardeş $\bar{X} = 199,22$, iki kardeş $\bar{X} = 196,35$, üç ve daha fazla $\bar{X} = 202,48$ olduğu görülmektedir. Gruplar arasındaki bu farklılığın önemli olup olmadığını belirlemek için, Levene testine ilişkin varyansların homojen olması [$F(23,381) = 1,515, p > .05$] durumu dikkate alınarak, yapılan iki yönlü varyans analizi sonucu, lise türüne göre duygusal zekanın önemli bir biçimde farklılaştığı bulunmuştur [$F(7,381) = 3,09, p < .01$]. Diğer taraftan kardeş sayısına göre duygusal zeka düzeyinin önemli bir biçimde farklılaşmadığı sonucu elde edilmiştir [$F(2,381) = 1,257, p > .05$].

Araştırmada lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri üzerinde lise türünün ve kardeş sayısının ortak etkisinin olup olmadığı iki yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonuçları Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17: Lise Öğrencilerinin okul türü ve kardeş sayısına göre duygusal zeka puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	<i>F</i>	<i>p</i>	μ^2
Lise Türü	19920,968	7	2845,853	3,098	,003	,054
Kardeş Sayısı	2310,553	2	1155,276	1,257	,286	,007
Lise Türü * Kardeş Sayısı	18242,585	14	1303,042	1,418	,141	,050
Hata	350028,728	381	918,711			
Toplam	383644,553	404				

Tablo 17’de görüldüğü gibi, lise türü ve kardeş sayısının öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(14,381)=1.418$, $p>.05$]. Bu bulgular lise türüne göre bireylerin duygusal zeka düzeylerinin önemli bir biçimde farklılık göstermesinin kardeş sayısına bağlı olmadığını göstermektedir.

Lise Öğrencilerinin Annenin Çalışma Durumuna Göre Duygusal Zeka Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmada lise öğrencilerinin annelerinin çalışma durumu açısından duygusal zeka düzeylerinin önemli bir biçimde farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır. Lise türü ve annenin çalışma durumuna ilişkin duygusal zeka puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18: Lise öğrencilerinin lise türü ve anne çalışma durumuna göre duygusal zeka ölçüğü puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları

Lise Türü	Anne Çalışma Durumu	\bar{X}	S	N
Fen Lisesi	Çalışmayan	211,92	21,85	13
	Çalışan	185,75	20,31	8
	Total	201,95	24,50	21
Düz Lise	Çalışmayan	191,92	33,33	51
	Çalışan	203,71	24,89	7
	Total	193,34	32,48	58
Endüstri Meslek Lisesi	Çalışmayan	210,28	30,58	14
	Çalışan	204,00	,00	2
	Total	209,50	28,55	16
Anadolu Liseleri	Çalışmayan	187,21	34,89	47
	Çalışan	197,88	34,99	18
	Total	190,16	34,98	65
Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi	Çalışmayan	205,54	26,27	99
	Çalışan	197,34	29,52	26
	Total	203,84	27,06	125
Anadolu Öğretmen Lisesi	Çalışmayan	208,89	35,25	19
	Çalışan	189,28	35,45	7
	Total	203,61	35,70	26
Turizm Meslek Lisesi	Çalışmayan	199,91	33,01	45
	Total	199,91	33,01	45
İmam Hatip Lisesi	Çalışmayan	203,06	27,95	48
	Çalışan	224,00	.	1
	Total	203,48	27,81	49
Total	Çalışmayan	200,43	31,07	336
	Çalışan	196,55	29,54	69
	Total	199,77	30,81	405

Tablo 18 incelendiğinde; fen lisesi $\bar{X} = 211,92$, endüstri meslek lisesi $\bar{X} = 210,28$, güzel sanatlar ve spor lisesi $\bar{X} = 205,54$, anadolu öğretmen lisesi $\bar{X} = 208,89$ öğrencilerinden anneleri çalışmayan öğrencilerin duygusal zeka puanı ortalamalarının anneleri çalışan öğrencilerin duygusal zeka puanı ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Düz lise $\bar{X} = 203,71$, anadolu liseleri $\bar{X} = 197,88$, imam hatip lisesi $\bar{X} = 224,00$ öğrencilerinden anneleri çalışan öğrencilerin duygusal zeka puanı ortalamalarının anneleri çalışmayan öğrencilerin duygusal zeka puanı ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Lise öğrencilerinin duygusal zeka puanı ortalamaları anne çalışma durumuna göre genel olarak değerlendirildiğinde ise; anneleri çalışmayan öğrencilerin (çalışmayan $\bar{X} = 200,43$, çalışan $\bar{X} = 196,55$) duygusal zeka puanı ortalamalarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Gruplar arasındaki bu farklılığın önemli olup olmadığını belirlemek için, Levene testine ilişkin varyansların homojen olması [$F(14,390)=1,174$, $p > .05$] durumu dikkate alınarak, yapılan iki yönlü varyans analizi sonucu, anneleri çalışan ve çalışmayan öğrencilerin lise türüne göre duygusal zeka düzeylerinin önemli bir biçimde farklılaşmadığı bulunmuştur [$F(7,390)=.65$, $p > .05$].

Araştırmada lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri üzerinde lise türünün ve annelerinin çalışma durumunun ortak etkisinin olup olmadığı iki yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonuçları Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19: Lise Öğrencilerinin okul türü ve annelerinin çalışma durumuna göre duygusal zeka puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P	μ^2
Lise Türü	4244,822	7	606,403	,655	,710	,012
Anne Çalışma Durumu	124,822	1	124,822	,135	,714	,000
Lise Türü * Anne Çalışma Durumu	8980,989	6	1496,832	1,617	,141	,024
Hata	360928,150	390	925,457			
Toplam	383644,553	404				

Tablo 19’da görüldüğü gibi, lise türü ve anne çalışma durumunun öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(6,390)= 1.617$, $p > .05$]. Bu bulgular lise türüne göre bireylerin duygusal zeka düzeylerinin önemli bir biçimde farklılık göstermesinin annelerinin çalışıp çalışmamasına bağlı olmadığını göstermektedir.

Lise Öğrencilerinin Babanın Mesleğine Göre Duygusal Zeka Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmada lise öğrencilerinin babalarının mesleği açısından duygusal zeka düzeylerinin önemli bir biçimde farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye

çalışılmıştır. Bu amaçla, lise öğrencileri babalarının mesleklerine göre “memur”, “emekli”, “serbest meslek”, “öğretmen”, “asker”, “polis” şeklinde gruplandırılmıştır. Lise türü ve babanın mesleğine ilişkin duygusal zeka puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20: Lise öğrencilerinin lise türü ve babalarının mesleğine göre duygusal zeka ölçeği puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları

Lise Türü	Babanın Mesleği	\bar{X}	S	N
Fen Lisesi	Memur	213,50	7,77	2
	Emekli	195,00	.	1
	Serbest Meslek	199,87	25,64	8
	Öğretmen	200,14	22,12	7
	Asker	229,50	27,57	2
	Polis	160,00	.	1
	Toplam	201,95	24,50	21
Düz Liseler	Memur	198,08	33,72	12
	Emekli	206,75	33,94	12
	Serbest meslek	186,85	30,24	28
	Asker	190,00	34,72	4
	Polis	182,00	52,32	2
	Toplam	193,34	32,48	58
Endüstri Meslek Lisesi	Memur	200,00	11,53	3
	Emekli	182,00	22,52	4
	Serbest meslek	219,87	21,39	8
	Öğretmen	265,00	.	1
	Toplam	209,50	28,55	16
Anadolu Liseleri	Memur	178,05	35,66	18
	Emekli	204,87	42,49	8
	Serbest Meslek	199,95	33,82	22
	Öğretmen	186,18	25,80	11
	Asker	150,50	23,33	2
	Polis	192,25	31,61	4
	Toplam	190,16	34,98	65
Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi	Memur	209,88	25,06	27
	Emekli	201,75	30,57	24
	Serbest meslek	200,68	26,24	58
	Öğretmen	200,81	28,80	11
	Asker	215,00	17,77	3
	Polis	238,50	16,26	2
	Toplam	203,84	27,06	125
Anadolu Öğretmen Lisesi	Memur	200,90	40,14	10
	Emekli	207,00	14,14	2
	Serbest Meslek	195,33	12,05	3
	Öğretmen	190,66	38,76	6
	Asker	240,25	26,66	4

	Polis	180,00	.	1
	Toplam	203,61	35,70	26
Turizm Meslek Lisesi	Memur	185,50	36,82	6
	Emekli	204,60	45,37	5
	Serbest Meslek	201,53	32,55	30
	Asker	203,50	15,67	4
	Toplam	199,91	33,01	45
İmam Hatip Lisesi	Memur	205,18	31,16	16
	Emekli	219,25	15,64	4
	Serbest Meslek	194,35	23,64	20
	Öğretmen	211,40	32,42	5
	Polis	216,75	33,07	4
	Toplam	203,48	27,81	49
Total	Memur	198,73	32,77	94
	Emekli	203,31	32,06	60
	Serbest Meslek	198,57	28,78	177
	Öğretmen	198,14	30,40	41
	Asker	207,36	34,67	19
	Polis	201,21	35,34	14
	Toplam	199,77	30,81	405

Tablo 20 incelendiğinde; fen lisesinde okuyan öğrencilerin babalarının meslek türüne göre duygusal zeka puanı ortalamaları; memur $\bar{X} = 213,50$, emekli $\bar{X} = 195,00$, serbest meslek $\bar{X} = 199,87$, öğretmen $\bar{X} = 200,14$, asker $\bar{X} = 229,50$, polis $\bar{X} = 160,00$ olarak bulunmuştur. Düz lisede okuyan öğrencilerin babalarının meslek türüne göre duygusal zeka puanı ortalamaları; memur $\bar{X} = 198,08$, emekli $\bar{X} = 206,75$, serbest meslek $\bar{X} = 186,85$, asker $\bar{X} = 190,00$, polis $\bar{X} = 182,00$ olarak bulunmuştur. Endüstri meslek lisesinde okuyan öğrencilerin babalarının meslek türüne göre duygusal zeka puanı ortalamaları; memur $\bar{X} = 200,00$, emekli $\bar{X} = 182,00$, serbest meslek $\bar{X} = 219,87$, öğretmen $\bar{X} = 265,00$ olarak bulunmuştur. Anadolu lisesinde okuyan öğrencilerin babalarının meslek türüne göre duygusal zeka puanı ortalamaları; memur $\bar{X} = 178,05$, emekli $\bar{X} = 204,87$, serbest meslek $\bar{X} = 199,95$, öğretmen $\bar{X} = 186,18$, asker $\bar{X} = 150,50$, polis $\bar{X} = 192,25$ olarak bulunmuştur.

Güzel sanatlar ve spor lisesinde okuyan öğrencilerin babalarının meslek türüne göre duygusal zeka puanı ortalamaları; memur $\bar{X} = 209,88$, emekli $\bar{X} = 201,75$, serbest meslek $\bar{X} = 200,68$, öğretmen $\bar{X} = 200,81$, asker $\bar{X} = 215,00$, polis $\bar{X} = 238,50$ olarak bulunmuştur. Anadolu öğretmen lisesinde okuyan öğrencilerin babalarının meslek

türüne göre duygusal zeka puanı ortalamaları; memur $\bar{X} = 200,90$, emekli $\bar{X} = 207,00$, serbest meslek $\bar{X} = 195,33$, öğretmen $\bar{X} = 190,66$, asker $\bar{X} = 240,25$, polis $\bar{X} = 180,00$ olarak bulunmuştur. Turizm meslek lisesinde okuyan öğrencilerin babalarının meslek türüne göre duygusal zeka puanı ortalamaları; memur $\bar{X} = 185,50$, emekli $\bar{X} = 204,60$, serbest meslek $\bar{X} = 201,53$, asker $\bar{X} = 203,50$ olarak bulunmuştur. İmam Hatip Lisesinde okuyan öğrencilerin babalarının meslek türüne göre duygusal zeka puanı ortalamaları; memur $\bar{X} = 205,18$, emekli $\bar{X} = 219,25$, serbest meslek $\bar{X} = 194,35$, öğretmen $\bar{X} = 211,40$, polis $\bar{X} = 216,75$ olarak bulunmuştur.

Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri genel olarak değerlendirildiğinde; babası asker ($\bar{X} = 207,36$) olan öğrencilerin duygusal zeka düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Gruplar arasındaki bu farklılığın önemli olup olmadığını belirlemek için, Levene testine ilişkin varyansların homojen olması [$F(41,363) = 1,110$, $p > .05$] durumu dikkate alınarak, yapılan iki yönlü varyans analizi sonucu, lise türüne göre duygusal zekanın önemli bir biçimde farklılaştığı bulunmuştur [$F(7,363) = 3,072$, $p < .01$]. Diğer taraftan babalarının mesleğine göre duygusal zeka düzeyinin önemli bir biçimde farklılaşmadığı sonucu elde edilmiştir [$F(5,363) = 0,49$, $p > .05$].

Araştırmada lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri üzerinde lise türünün ve baba mesleğinin ortak etkisinin olup olmadığı iki yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonuçları Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21: Lise Öğrencilerinin okul türü ve babalarının mesleğine göre duygusal zeka puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	<i>F</i>	<i>p</i>	μ^2
Lise Türü	19482,683	7	2783,240	3,072	,004	,056
Babanın Mesleği	2243,086	5	448,617	,495	,780	,007
Lise Türü * Babanın Mesleği	38893,011	29	1341,138	1,480	,056	,106
Hata	328906,084	363	906,077			
Toplam	383644,553	404				

Tablo 21’de görüldüğü gibi, lise türü ve babanın mesleğinin öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(29,363)= 1.480, p>.05$]. Bu bulgular lise türüne göre bireylerin duygusal zeka düzeylerinin önemli bir biçimde farklılık göstermesinin babalarının mesleğine bağlı olmadığını göstermektedir.

Lise Öğrencilerinin Annelerinin Öğrenim Durumlarına Göre Duygusal Zeka Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmada lise öğrencilerinin annelerinin öğrenim düzeyi açısından duygusal zeka düzeylerinin önemli bir biçimde farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, lise öğrencileri annelerinin eğitim düzeylerine göre “ilkokul”, “ortaokul”, “lise” ve “üniversite” şeklinde gruplandırılmıştır. Lise türü ve anne öğrenim düzeyine ilişkin duygusal zeka puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22: Lise öğrencilerinin lise türü ve annelerinin öğrenim düzeyine göre duygusal zeka ölçeği puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları

Lise Türü	Annenin Öğrenim düzeyi	\bar{X}	S	N
Fen Lisesi	İlkokul	222,40	30,75	5
	Ortaokul	202,66	7,50	3
	Lise	198,16	24,09	6
	Üniversite	190,50	20,40	6
	Toplam	202,60	24,95	20
Düz Liseler	İlkokul	196,37	32,18	32
	Ortaokul	178,80	25,04	10
	Lise	196,81	40,15	11
	Üniversite	201,00	32,03	4
	Toplam	193,70	32,65	57
Endüstri Meslek Lisesi	İlkokul	213,50	25,75	10
	Ortaokul	183,50	34,64	2
	Lise	209,00	.	1
	Toplam	208,53	26,88	13
Anadolu Liseleri	İlkokul	190,29	32,45	17
	Ortaokul	184,33	19,88	9
	Lise	192,04	42,71	25
	Üniversite	193,92	31,47	13
	Toplam	190,87	34,78	64
Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi	İlkokul	206,70	21,44	40
	Ortaokul	201,00	25,80	23
	Lise	204,32	31,74	37
	Üniversite	202,11	31,40	18
	Toplam	204,14	27,14	118
Anadolu Öğretmen Lisesi	İlkokul	211,57	36,35	7
	Ortaokul	222,40	37,66	5
	Lise	196,57	33,51	7
	Üniversite	189,28	35,45	7
	Toplam	203,61	35,70	26
Turizm Meslek Lisesi	İlkokul	199,51	36,41	31
	Ortaokul	187,28	21,55	7
	Lise	208,40	19,85	5
	Toplam	198,55	32,93	43
İmam Hatip Lisesi	İlkokul	206,70	28,13	34
	Ortaokul	195,12	32,25	8
	Lise	191,00	27,40	3
	Üniversite	224,00	.	1
	Toplam	204,04	28,55	46
Toplam	İlkokul	203,00	30,19	176
	Ortaokul	194,46	27,41	67
	Lise	199,10	34,51	95
	Üniversite	197,04	30,07	49
	Toplam	199,81	30,90	387

Tablo 22 incelendiğinde; fen lisesinde okuyan öğrencilerin anne öğrenim düzeyi açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: İlkokul mezunu için $\bar{X} = 222,40$ ortaokul

mezunu için $\bar{X} = 202,66$ lise mezunu için $\bar{X} = 198,16$ üniversite mezunu için $\bar{X} = 190,50$ olarak bulunmuştur. Düz lisede okuyan öğrencilerin anne öğrenim düzeyi açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: İlkokul mezunu için $\bar{X} = 196,37$ ortaokul mezunu için $\bar{X} = 178,80$ lise mezunu için $\bar{X} = 196,81$ üniversite mezunu için $\bar{X} = 201,00$ olarak bulunmuştur. Endüstri meslek lisesinde okuyan öğrencilerin anne öğrenim düzeyi açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: İlkokul mezunu için $\bar{X} = 213,50$ ortaokul mezunu için $\bar{X} = 183,50$ lise mezunu için $\bar{X} = 209,00$ olarak bulunmuştur. Anadolu lisesinde okuyan öğrencilerin anne öğrenim düzeyi açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: İlkokul mezunu için $\bar{X} = 190,29$ ortaokul mezunu için $\bar{X} = 184,33$ lise mezunu için $\bar{X} = 192,04$ üniversite mezunu için $\bar{X} = 193,92$ olarak bulunmuştur. Güzel sanatlar ve spor lisesinde okuyan öğrencilerin anne öğrenim düzeyi açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: İlkokul mezunu için $\bar{X} = 206,70$ ortaokul mezunu için $\bar{X} = 201,00$ lise mezunu için $\bar{X} = 204,32$ üniversite mezunu için $\bar{X} = 202,11$ olarak bulunmuştur. Anadolu öğretmen lisesinde okuyan öğrencilerin anne öğrenim düzeyi açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: İlkokul mezunu için $\bar{X} = 211,57$ ortaokul mezunu için $\bar{X} = 222,40$ lise mezunu için $\bar{X} = 196,57$ üniversite mezunu için $\bar{X} = 189,28$ olarak bulunmuştur. Turizm meslek lisesinde okuyan öğrencilerin anne öğrenim düzeyi açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: İlkokul mezunu için $\bar{X} = 199,51$ ortaokul mezunu için $\bar{X} = 187,28$ lise mezunu için $\bar{X} = 208,40$ olarak bulunmuştur. İmam hatip lisesinde okuyan öğrencilerin anne öğrenim düzeyi açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: İlkokul mezunu için $\bar{X} = 206,70$ ortaokul mezunu için $\bar{X} = 195,12$ lise mezunu için $\bar{X} = 191,00$ üniversite mezunu için $\bar{X} = 224,00$ olarak bulunmuştur.

Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri anne öğrenim düzeyi açısından genel olarak değerlendirildiğinde; annesinin öğrenim düzeyi ilkököl ($\bar{X} = 203,00$) olan öğrencilerin duygusal zeka düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Gruplar arasındaki bu farklılığın önemli olup olmadığını belirlemek için, Levene testine ilişkin varyansların homojen olması [$F(29,357) = 1,316, p > .05$] durumu dikkate alınarak, yapılan iki yönlü varyans analizi sonucu, annelerinin öğrenim düzeyi farklı olan öğrencilerin lise türüne göre duygusal zekalarının önemli bir biçimde farklılaşmadığı

bulunmuştur [$F(7,357)= 1,384, p> .05$]. Diğer taraftan anne öğrenim düzeyine göre de duygusal zeka düzeyinin önemli bir biçimde farklılaşmadığı sonucu elde edilmiştir [$F(3,357)= 1,446, p> .05$].

Araştırmada lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri üzerinde lise türünün ve anne öğrenim düzeyinin ortak etkisinin olup olmadığı iki yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonuçları Tablo 23’de verilmiştir.

Tablo 23: Lise öğrencilerinin lise türü ve annelerinin öğrenim düzeyine göre duygusal zeka puanlarına ilişkin iki yönlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P	μ^2
Lise Türü	9261,309	7	1323,044	1,384	,211	,026
Anne Öğrenim düzeyi	4145,950	3	1381,983	1,446	,229	,012
Lise Türü * Anne Öğrenim düzeyi	11276,081	19	593,478	,621	,891	,032
Hata	341265,996	357	955,927			
Toplam	368649,230	386				

Tablo 23’de görüldüğü gibi, lise türü ve annenin öğrenim düzeyinin öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur [$F(19,357)= 0.621, p>.05$]. Bu bulgular lise türüne göre bireylerin duygusal zeka düzeylerinin önemli bir biçimde farklılık göstermesinin annenin öğrenim düzeyine bağlı olmadığını göstermektedir.

Lise Öğrencilerinin Babalarının Öğrenim Düzeylerine Göre Duygusal Zeka Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmada lise öğrencilerinin babalarının öğrenim düzeyine göre duygusal zeka düzeyi puanlarının farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu amaçla, lise öğrencileri babalarının öğrenim düzeylerine göre “ilkokul”, “ortaokul”, “lise” ve “üniversite” şeklinde gruplandırılmıştır. Bu gruplara ilişkin duygusal zeka düzeyi puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 24’de sunulmuştur.

Tablo 24: Lise öğrencilerinin babalarının öğrenim düzeyine göre duygusal zeka düzeyi puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları

Baba öğrenim düzeyi	N	\bar{X}	S
İlkokul	99	205.03	29.74
Ortaokul	61	195.70	26.06
Lise	94	191.44	30.60
Üniversite	146	202.65	32.51

Tablo 24 incelendiğinde; baba öğrenim düzeyi farklı lise öğrencilerinin duygusal zeka puanı ortalamalarının (İlkokul $\bar{X} = 205.03$, Ortaokul $\bar{X} = 195.70$, Lise $\bar{X} = 191.44$, Üniversite $\bar{X} = 202.65$) farklılık gösterdiği bulunmuştur. Babalarının öğrenim düzeyi ilkokul olan öğrencilerin duygusal zeka düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca babalarının öğrenim düzeyi üniversite olan öğrencilerin duygusal zeka düzeylerinin, babalarının öğrenim düzeyi ortaokul ve lise olan öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Tablo 24’de gruplar arasında önemli bir farklılığın olup olmadığı, Levene testine ilişkin varyansların homojen olması [$F(3,396)= 1.85, p= .13$] nedeniyle tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve bulgular Tablo 25’de verilmiştir.

Tablo 25: Lise öğrencilerinin baba öğrenim düzeyine göre duygusal zeka düzeyi puanlarına ilişkin varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Önemlilik Düzeyi
Gruplar arası	11451.08	3	3817.02	4,10	.007
Grup içi	367874.0	396	928.97		Önemli
Toplam	379325.1	399			$P<.05$

Tablo 25’de yer alan bulgulara göre, babaların öğrenim düzeylerine ilişkin gruplar arasında önemli bir farklılık görülmektedir [$F(3,396)= 4.10, p<.01$]. Böylece babaların öğrenim düzeyine göre bireylerin duygusal zeka düzeyinin önemli bir biçimde farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Gruplar arası bu farkın kaynağını belirlemek üzere Scheffe testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 26’da sunulmuştur.

Tablo 26: Lise öğrencilerinin babalarının öğrenim düzeylerine göre duygusal zeka düzeyi puanlarına ilişkin Scheffe testi sonuçları

Baba öğrenim düzeyi	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite
İlkokul	-	9,32	13.58*	2.37
Ortaokul	-	-	4.25	6.94
Lise	-	-	-	11.20
Üniversite	-	-	-	-

* p<.05

Tablo 26’da görüldüğü gibi; araştırmaya katılan lise öğrencilerinin babalarının öğrenim düzeylerine göre duygusal zeka düzeylerinin önemli bir biçimde farklılaştığı görülmektedir. Lise öğrencilerinin babalarının öğrenim düzeyleri ilkokul olan öğrencilerin duygusal zeka düzeyi puanı ortalaması ile ($\bar{X} = 205,03$) öğrenim düzeyi ortaokul olanların duygusal zeka düzeyi puanı ortalaması ($\bar{X} = 191,44$) arasındaki fark önemli bulunmuştur. Diğer olası ikili karşılaştırmalarda ise önemli bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Bu bulgulardan, babalarının öğrenim düzeyi yüksek olan öğrencilerin duygusal zeka düzeyinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Lise Öğrencilerinin Ailelerinin Gelir Durumuna Göre Duygusal Zeka Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmada lise öğrencilerinin ailelerinin gelir düzeylerine göre duygusal zeka düzeyi puanlarının farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu amaçla, lise öğrencileri ailelerinin gelir düzeylerine göre “1000 TL altı”, “1000-2000 TL arası”, “2000 ve üstü” şeklinde gruplandırılmıştır. Bu gruplara ilişkin duygusal zeka düzeyi puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 27’de sunulmuştur.

Tablo 27: Lise öğrencilerinin ailelerinin gelir düzeylerine göre duygusal zeka düzeyi puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları

Lise Türü	Ailenin Gelir Düzeyi	\bar{X}	S	N
Fen Lisesi	1000 TL ve Altı	189,00	.	1
	1000-2000 TL Arası	215,28	15,15	7
	2000 TL ve Üstü	195,76	26,96	13
	Toplam	201,95	24,50	21
Düz Lise	1000 TL ve Altı	193,28	30,92	28
	1000-2000 TL Arası	198,72	29,08	11
	2000 TL ve Üstü	190,31	37,53	19
	Toplam	193,34	32,48	58
Endüstri Meslek Lisesi	1000 TL ve Altı	208,77	25,15	9
	1000-2000 TL Arası	201,33	27,13	6
	2000 TL ve Üstü	265,00	.	1
	Toplam	209,50	28,55	16
Anadolu Lisesi	1000 TL ve Altı	199,75	34,83	8
	1000-2000 TL Arası	179,63	43,93	11
	2000 TL ve Üstü	191,02	32,83	46
	Toplam	190,16	34,98	65
Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi	1000 TL ve Altı	202,54	23,62	50
	1000-2000 TL Arası	206,02	30,08	40
	2000 TL ve Üstü	203,20	28,63	35
	Toplam	203,84	27,06	125
Anadolu Öğretmen Lisesi	1000 TL ve Altı	184,00	.	1
	1000-2000 TL Arası	211,66	15,70	6
	2000 TL ve Üstü	202,10	40,70	19
	Toplam	203,61	35,70	26
Turizm Meslek Lisesi	1000 TL ve Altı	206,69	36,31	26
	1000-2000 TL Arası	187,28	28,53	14
	2000 TL ve Üstü	200,00	15,66	5
	Toplam	199,91	33,01	45
İmam Hatip Lisesi	1000 TL ve Altı	199,30	22,90	20
	1000-2000 TL Arası	199,77	35,87	9
	2000 TL ve Üstü	209,35	28,76	20
	Toplam	203,48	27,81	49
Total	1000 TL ve Altı	201,04	28,25	143
	1000-2000 TL Arası	200,07	31,31	104
	2000 TL ve Üstü	198,43	32,78	158
	Toplam	199,77	30,81	405

Tablo 27 incelendiğinde; fen lisesinde okuyan öğrencilerin aile gelir düzeyi açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: 1000 TL ve altı için $\bar{X} = 189,00$, 1000-2000 TL arası için $\bar{X} = 215,28$, 2000 TL ve üstü için $\bar{X} = 195,76$ olarak bulunmuştur. Düz lisede okuyan öğrencilerin aile gelir düzeyi açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: 1000 TL ve altı için $\bar{X} =$, 1000-2000 TL Arası için $\bar{X} =$, 2000 TL ve üstü için $\bar{X} =$ olarak bulunmuştur. Endüstri meslek lisesinde okuyan öğrencilerin aile gelir düzeyi açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: 1000 TL ve altı için $\bar{X} = 208,77$, 1000-2000 TL Arası için $\bar{X} = 201,33$, 2000 TL ve üstü için $\bar{X} = 265,00$ olarak bulunmuştur. Anadolu lisesinde okuyan öğrencilerin aile gelir düzeyi açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: 1000 TL ve altı için $\bar{X} = 199,75$, 1000-2000 TL Arası için $\bar{X} = 179,63$, 2000 TL ve üstü için $\bar{X} = 191,02$ olarak bulunmuştur.

Güzel sanatlar ve spor lisesinde okuyan öğrencilerin aile gelir düzeyi açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: 1000 TL ve altı için $\bar{X} = 202,54$, 1000-2000 TL arası için $\bar{X} = 206,02$, 2000 TL ve üstü için $\bar{X} = 203,20$ olarak bulunmuştur. Anadolu öğretmen lisesinde okuyan öğrencilerin aile gelir düzeyi açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: 1000 TL ve altı için $\bar{X} = 184,00$, 1000-2000 TL Arası için $\bar{X} = 211,66$, 2000 TL ve üstü için $\bar{X} = 202,10$ olarak bulunmuştur. Turizm meslek lisesinde okuyan öğrencilerin aile gelir düzeyi açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: 1000 TL ve altı için $\bar{X} = 206,69$, 1000-2000 TL arası için $\bar{X} = 187,28$, 2000 TL ve üstü için $\bar{X} = 200,00$ olarak bulunmuştur. İmam hatip lisesinde okuyan öğrencilerin aile gelir düzeyi açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: 1000 TL ve altı için $\bar{X} = 199,30$, 1000-2000 TL Arası için $\bar{X} = 199,77$, 2000 TL ve üstü için $\bar{X} = 209,35$ olarak bulunmuştur.

Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri aile gelir düzeyi açısından genel olarak değerlendirildiğinde; aile gelir düzeyi 1000 TL ve altı ($\bar{X} = 201,04$) olan öğrencilerin duygusal zeka düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Gelir düzeyi yükseldikçe duygusal zeka puanının düştüğü görülmektedir.

Tablo 27de gruplar arasında önemli bir farklılığın olup olmadığı, Levene testine ilişkin varyansların homojen olması [$F(2,397) = 1.08$, $p = .33$] nedeniyle tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve bulgular Tablo 28'de verilmiştir.

Tablo 28: Lise öğrencilerinin ailelerinin gelir düzeylerine göre duygusal zeka düzeyi puanlarına ilişkin varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Önemlilik Düzeyi
Gruplar arası	387.81	2	193.90	.20	.81
Grup içi	378937.3	397	954.50		Önemsiz
Toplam	379325.1	399			p>.001

Tablo 28’de yer alan bulgulara göre, ailelerinin gelir düzeylerine ilişkin gruplar arasında önemli bir farklılık görülmemektedir [$F(2,397) = .20, p > .001$]. Böylece lise öğrencilerinin ailelerinin gelir düzeylerine göre bireylerin duygusal zeka düzeyi önemli bir biçimde farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır.

Lise Öğrencilerinin Aile Tutumlarına Göre Duygusal Zeka Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmada lise öğrencilerinin aile tutumuna göre duygusal zeka düzeyi puanlarının farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu amaçla, lise öğrencileri aile tutumu açısından “Otoriter”, “Demokratik” şeklinde gruplandırılmıştır. Bu gruplara ilişkin duygusal zeka düzeyi puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 29: Lise öğrencilerinin aile tutumuna göre duygusal zeka düzeyi puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları

Lise Türü	Aile Tutumu	\bar{X}	S	N
Fen Lisesi	Otoriter	201,75	38,74	4
	Demokratik	199,62	19,95	16
	Toplam	200,05	23,50	20
Düz Lise	Otoriter	194,82	37,72	17
	Demokratik	192,73	30,54	41
	Toplam	193,34	32,48	58
Endüstri Meslek Lisesi	Otoriter	190,66	3,214	3
	Demokratik	213,84	30,13	13
	Toplam	209,50	28,55	16
Anadolu Lisesi	Otoriter	201,23	37,44	13
	Demokratik	187,17	34,45	51
	Toplam	190,03	35,23	64
Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi	Otoriter	203,30	24,04	33
	Demokratik	204,02	28,34	91
	Toplam	203,83	27,17	124
Anadolu Öğretmen Lisesi	Otoriter	229,00	69,29	2
	Demokratik	200,17	33,51	23
	Toplam	202,48	35,96	25
Turizm Meslek Lisesi	Otoriter	200,50	28,10	18
	Demokratik	196,20	35,45	25
	Toplam	198,00	32,28	43
İmam Hatip Lisesi	Otoriter	212,00	31,46	9
	Demokratik	199,89	26,03	38
	Toplam	202,21	27,21	47
Total	Otoriter	201,92	30,72	99
	Demokratik	198,29	30,69	298
	Toplam	199,20	30,70	397

Tablo 29 incelendiğinde; fen lisesinde okuyan öğrencilerin aile tutumu açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: Otoriter olan için $\bar{X} = 201,75$, demokratik olan için $\bar{X} = 199,62$, olarak bulunmuştur. Düz lisede okuyan öğrencilerin aile tutumu açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: Otoriter olan için $\bar{X} = 194,82$, demokratik olan için $\bar{X} = 192,73$, olarak bulunmuştur. Endüstri meslek lisesinde okuyan öğrencilerin aile tutumu açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: Otoriter olan için $\bar{X} = 190,66$, demokratik olan için $\bar{X} = 213,84$, olarak bulunmuştur. Anadolu lisesinde okuyan

öğrencilerin aile tutumu açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: Otoriter olan için $\bar{X} = 201,23$, demokratik olan için $\bar{X} = 187,17$, olarak bulunmuştur.

Güzel sanatlar ve spor lisesinde okuyan öğrencilerin aile tutumu açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: Otoriter olan için $\bar{X} = 203,30$, demokratik olan için $\bar{X} = 204,02$, olarak bulunmuştur. Anadolu öğretmen lisesinde okuyan öğrencilerin aile tutumu açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: Otoriter olan için $\bar{X} = 229,00$, demokratik olan için $\bar{X} = 200,17$, olarak bulunmuştur. Turizm meslek lisesinde okuyan öğrencilerin aile tutumu açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: Otoriter olan için $\bar{X} = 200,50$, demokratik olan için $\bar{X} = 196,20$, olarak bulunmuştur. İmam hatip lisesinde okuyan öğrencilerin aile tutumu açısından duygusal zeka puanı ortalamaları: Otoriter olan için $\bar{X} = 212,00$, demokratik olan için $\bar{X} = 199,89$, olarak bulunmuştur.

Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri aile tutumu açısından genel olarak değerlendirildiğinde; aile tutumu otoriter ($\bar{X} = 201,92$) olan öğrencilerin duygusal zeka düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Liseler açısından değerlendirildiğinde; fen, düz lise, anadolu, anadolu öğretmen, turizm meslek, imam hatip lisesi öğrencilerinden otoriter aile tutumuna sahip öğrencilerin duygusal zeka puanı ortalamalarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer taraftan endüstri meslek ve güzel sanatlar ve spor lisesi öğrencilerinden ise demokratik aile tutumuna sahip olan öğrencilerin duygusal zeka puanı ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırmada lise öğrencilerinin aile tutumuna göre duygusal zeka düzeyleri puanlarının farklılık gösterip göstermediği t-testi ile incelenmiştir. Bu amaçla elde edilen duygusal zeka düzeyleri puanlarının ortalamaları, standart sapmaları ve t değerine ilişkin bulgular Tablo 30'da sunulmuştur.

Tablo 30: .Lise öğrencilerinin aile tutumuna göre duygusal zeka düzeyi puanlarının ortalamaları, standart sapmaları ve t değeri

Aile Tutumu	<i>N</i>	\bar{X}	<i>S</i>	<i>t</i>	<i>P</i>
Otoriter	97	201.86	31.03		Önemsiz
Demokratik	296	198.15	30.64	1.03	p= .30

sd= 391

Tablo 30'da görüldüğü gibi, lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyi puanları aile tutumuna göre karşılaştırıldığında önemli bir biçimde farklılık göstermediği bulunmuştur. Aile tutumu demokratik olan öğrencilerin duygusal zeka düzeyi puan ortalaması ($\bar{X} = 198,15$), aile tutumu otoriter olan öğrencilerin duygusal zeka düzeyi puan ortalamasından ($\bar{X} = 201,86$) düşük olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, lise öğrencileri ile güzel sanatlar ve spor lisesi müzik bölümü öğrencilerinin duygusal zeka düzeylerinin karşılaştırılması sonucu elde edilen bulgular alt problem sırasına göre tartışılıp yorumlanmıştır.

Lise Öğrencilerinin Lise Türüne Göre Duygusal Zeka Düzeyleri

Araştırmanın temel problem cümlesi “Lise öğrencileri ile güzel sanatlar ve spor lisesi müzik bölümü öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?” sorusudur. Yapılan analizler sonucu lise türüne göre; bireylerin duygusal zeka düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Lise türü açısından yapılan bu analizde en yüksek duygusal zekaya endüstri meslek lisesi öğrencilerinin sahip olduğu; en düşük duygusal zekaya ise, Anadolu lisesi öğrencilerinin sahip olduğu sonucu çıkmıştır. Güzel sanatlar ve spor lisesi öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri, fen lisesi, düz lise, Anadolu lisesi ve turizm meslek liselerinden daha yüksek çıkmıştır. Güzel sanatlar ve spor lisesi öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri puanları ile imam hatip lisesi ve Anadolu öğretmen lisesi öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri puanlarının birbirine çok yakın olduğu dikkati çekmiştir.

Bu sonuç ile ilgili duygusal zeka literatürü incelendiğinde, yapılmış bazı çalışmalarda okul türü değişkenine göre anlamlı farklar ortaya çıkmıştır. Duygusal zeka ve okul türü arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar incelendiğinde; Köksal (2003), “Ergenlerde duygusal zeka ve karar verme stratejileri arasındaki ilişki” adlı çalışmasında duygusal zeka düzeyi ile okul türü arasında anlamlı bir ilişki vardır bulgusuna ulaşmıştır. Doğan (2009), “Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile problem çözme becerilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi” adlı tez çalışmasında, lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile problem çözme becerilerini bazı değişkenlere göre incelemiştir. Araştırmada duygusal zeka ile okul türü arasında anlamlı düzeyde fark bulmuştur. Doğan’ın analiz sonuçlarına göre; duygusal zekanın kişisel boyutunda, fen lisesi öğrencilerini duygusal zeka ortalamaları diğer liselerden yüksek çıkmıştır. Duygusal zekanın uyum alt boyutunda, Anadolu öğretmen lisesi öğrencilerinin duygusal zeka ortalamaları diğer liselerden yüksek çıkmıştır. Duygusal zekanın genel ruh hali boyutu açısından da Anadolu güzel sanatlar ve spor lisesi öğrencilerini duygusal zeka ortalamaları diğer liselerden yüksek çıkmıştır. Literatürde analiz sonucumuzla paralellik göstermeyen yani okul türünün duygusal zeka üzerinde

etkisini olmadığını gösteren çalışmalara baktığımızda; Bender (2006), “Resim-iş eğitimi öğrencilerinde duygusal zeka ve yaratıcılık ilişkileri” başlıklı tezinde duygusal zeka ile okul türü değişkeni arasında anlamlı bir sonuç bulamamıştır. Seyis (2011), “Ortaöğretim öğrencilerinin motivasyonları ve duygusal zekaları ile akademik başarıları arasındaki ilişki” başlıklı çalışmasında okul türü değişkeni ile duygusal zeka arasında anlamlı bir ilişki yoktur bulgusunu elde etmiştir.

Araştırmanın temel problem cümlesi ve ilk bulgusu olan lise türüne göre öğrencilerin duygusal zeka düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşması bulgusu yorumlandığında; öğrenci eğitim hayatı başladığı yıldan itibaren günün büyük kısmını eğitim gördüğü okulda geçirir. İlkokul çağındaki öğrenci hem okul hayatını hem de ev hayatını dengeleyebilir ama lise çağına gelmiş bir öğrenci için artık ev hayatı ikinci plana itilmiştir ve kimlik kazanma çağı gelmiştir. Bundan dolayı okuduğu okul türü öğrencinin tüm yaşamı üzerinde belirgin bir rol oynar. Eğitim gördüğü okul türü; öğrencinin ileriki yaşlarda seçeceği mesleğini, siyasi görüşünü, arkadaş seçimini, topluma kendini kanıtama işlevlerini gerçekleştirebildiği yer olmaktadır. Anadolu Lisesi öğrencilerinin en düşük duygusal zeka düzeyine sahip olmaları değerlendirildiğinde; bu lise türündeki öğrencilerin genel anlamda bilişsel zekalarının (IQ) daha yüksek olduğunu söylemek yanlış olmaz. Çünkü bu öğrencilerin, seçtikleri okul türünde eğitim alabilmek için tüm derslerinde etkili bir yeterliliğe sahip olmaları ve eğitim almak istedikleri liseye giriş sınavında oldukça yüksek puan almaları gerekmektedir. Bu açıdan düşündüğümüzde, son yapılan araştırmaları destekler nitelikte bir sonuç olduğunu söyleyebiliriz. Son yapılan araştırmalar gösteriyor ki, salt bilişsel zeka bireyi ileriki yaşlarda istediği mesleğe götürebilir fakat mutlu olmasını, hayattan zevk almasını, yaşamı sevmesini, arkadaşları arasında popüler olmayı, kendini kanıtlamayı ve belki de bilişsel zeka gerektiren bir meslekte değil de maddi imkanları çok yüksek olan bir başka mesleği seçme gibi birçok olanağı sağlayamamaktadır. Bu öğrenciler kendilerini sadece yüksek öğrenim almak istedikleri üniversitelere girebilmek için bilişsel yetenekleri doğrultusunda seçtikleri sözel, sayısal alanlarla sınırlı tutarak, sadece bu alanlardaki derslere yoğunlaşmış çoğu kez kendilerini çevreden soyutlamaktadırlar. Ailelerin de öğrenciler üzerindeki baskıları düşünüldüğünde ve öğrencilerin seçilmiş birey olmanın ve yaşadıkları ildeki en iyi okullarda eğitim almanın vermiş olduğu güven ile duygu ve düşüncelerini geliştirme çabası içinde olmamaları şeklinde yorumlanabilir. Düz lise olarak adlandırılan lisedeki öğrencileri genel olarak yorumlayacak olursak; ilkokul ikinci kademedeki derslerinde pekiyi olmayan ve

gideceği liseyi seçmek için yapılan sınavlarda kötü puan alan öğrencilerin çoğunlukta olduğu bir lise türü olduğu söylenebilir. Buna istinaden burada okuyan öğrencilerin zaten belirgin bir hedeflerinin olmaması, okuldaki arkadaş grubundaki bireylerin bir çoğu kendi gibi düşünen öğrencilerden oluşması, derslerine giren öğretmenlerin okulun fiziki şartları ve öğrencilerin beklenti düzeyleriyle doğru orantılı olarak bu okuldaki öğrencilerle yeterince ilgilenememeleri dikkate alınırsa bu öğrencilerin duygusal zeka düzeylerinin diğer liselere göre daha düşük olması beklenen bir sonuçtur. Öte yandan en yüksek duygusal zeka düzeyine sahip olan ve okul mevcudunun tamamının erkek olduğu endüstri meslek lisesini düşündüğümüzde; aralarında hiç kız öğrencinin olmaması ilk etapta dezavantaj gibi görünse de; karşı cinsten hiç öğrenci olmaması erkekleri duygusal yönden, karşı cinse duyulan sevgi ve bu sevgini getirdiği sadakat, sorumluluk, vicdan, empati, dayanışma, kendini ispatlama, ileriki dönemlere ilişkin ikili mesleki düşünceler gibi bazı duygulardan mahrum bıraktığı düşünülebilir. Fakat çıkan sonuç gösteriyor ki, bu durum erkek öğrenciler için bir avantaj durumuna dönüşmüştür. Öğretmenlerinin çoğunun da erkek olduğu bu lise bir nevi erkek dayanışması yaparak, duygularını açıkça ifade edebilme olanağı sağlamış ve bu ortam duygusal zeka düzeyinin gelişimi için çok uygun bir ortam haline gelmiştir. Duygusal zeka düzeyinde, güzel sanatlar ve spor lisesi öğrencilerinin, Anadolu öğretmen lisesi ve imam hatip lisesi ile çok yakın duygusal zeka puanlarına sahip olması, bu üç lisenin de üç farklı branş yani müzik, din kültürü ve öğretmenlik bilgisi üzerine yoğunlaşan liseler olması ve duygusal zeka düzeyi en yüksek çıkan lise türünün yine bir meslek lisesi çıkması, bilişsel zekanın (IQ) duygusal zeka düzeyi üzerinde etkisinin artık daha az olduğu görüşünü de desteklemiştir. Diğer öğrencilere göre bilişsel zeka düzeyleri daha yüksek olan fen lisesi ve Anadolu lisesi öğrencilerinin duygusal zeka puanları, sanatla uğraşan dolayısıyla güzel sanatların bireye getirdiği o iyimserlik, kendine güven ve mutluluk hazzıyla dolu olan güzel sanatlar ve spor lisesi öğrencilerinkinden daha düşük çıkması müziğin ve diğer meslek okullarındaki mesleki eğitimin duygusal zeka düzeyi üzerindeki etkisinin daha fazla olduğunu göstermektedir.

Alt Problemler

1. Lise Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Duygusal Zeka Düzeyleri

Araştırmanın birinci alt problemi, “Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?” sorusudur. Yapılan analizler sonucu; lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyi puanları cinsiyete göre karşılaştırıldığında önemli

bir biçimde farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu sonuçla ilgili duygusal zeka literatürü incelendiğinde, yapılan birçok çalışmadan farklı bir sonuç çıktığı görülmektedir. Çünkü duygusal zeka ve cinsiyet değişkenini ele alan çalışmaların büyük çoğunluğunda kızların duygusal zeka düzeyi erkelerinkinden anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. Bu çalışmalara örnek verecek olursak: Köksal (2003), “Ergenlerde duygusal zeka ve karar verme stratejileri arasındaki ilişki”, Harrod ve Scheer (2005), “An exploration of adolescent emotional intelligence in relation to demographic characteristic”, Yüksel (2006), “Duygusal zeka ve performans ilişkisi”, Bender (2006), “Resim-iş eğitimi öğrencilerinde duygusal zeka ve yaratıcılık ilişkileri”, Kenarlı (2007), “Duygusal zeka-akademik başarı etkileşimine ilişkin öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi Dicle Üniversitesi örneği”, Yılmaz (2007), “Duygusal zeka ve akademik başarı arasındaki ilişki”, Erdoğan (2008), “Duygusal zekanın bazı değişkenler açısından incelenmesi”, Otacıoğlu (2009), “Müzik öğretmeni adaylarının duygusal zeka ile akademik ve çalgı başarı düzeyleri arasındaki ilişki”, Yalçınkaya ve diğerleri (2011), “Öğretmen adaylarında duygusal zeka, problem çözme ve akademik başarı ilişkisi”, Seyis (2011), “Ortaöğretim öğrencilerinin motivasyonları ve duygusal zekaları ile akademik başarıları arasındaki ilişki”,

Duygusal zeka ve cinsiyet değişkenini ele alan ve tezimizdeki sonuçla paralellik gösteren çalışmalara bakıldığında; Güler (2006), “İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin duygusal zekâ düzeyleri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi”, Doğan (2009), “Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile problem çözme becerilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi” adlı çalışmasında, duygusal zekanın bazı alt boyutlarında duygusal zeka düzeyinin cinsiyete göre anlamlı derecede farklılaşmadığı bulgusunu elde etmiştir. Ada (2009), “Beden eğitimi öğretmenlerinin duygusal zeka ve yetkinliklerinin belirlenmesi” adlı tez çalışmasında duygusal zeka ve cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir sonuç bulmamıştır. Karademir ve diğerleri (2010), “Beden eğitimi ve spor bölümü özel yetenek sınavına katılan öğrencilerde benlik saygısı ve duygusal zeka” adlı çalışmasında cinsiyetin duygusal zeka üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşmışlardır.

Araştırmanın ikinci bulgusu olan kız öğrencilerin duygusal zeka puan ortalaması ile erkek öğrencilerin duygusal zeka puan ortalaması arasında anlamlı bir fark çıkmaması bulgusu ele alındığında; çalışma grubundaki tüm öğrencilerin hemen hemen aynı yaş grubunda olmalarına paralel olarak ergenlik döneminin son aşamasında olan bu gençler, fiziksel ve duygusal yönden benzer şeyler yaşamaktadır. Gerek erkek

öğrenciler gerekse kız öğrenciler bu yoğun duygusal dönemde benzer düşünceler içerisinde oldukları için benzer kararlar vermektedir. Bundan dolayı bu iki karşı cins arasında duygusal zekanın belirgin bir farklılık göstermemesinin nedeni olarak, örnekleme oluşturan öğrencilerin akran olması gösterilebilir.

2. Lise Öğrencilerinin Duygusal Zeka Düzeyleri Üzerinde Okul Türü Ve Cinsiyetin Ortak Etkisi Düzeyi

Araştırmanın ikinci alt problemi, “Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri üzerinde okul türü ve cinsiyetin ortak bir etkisi var mıdır? sorusudur. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda duygusal zeka düzeyi üzerinde okul türü ve cinsiyetin ortak etkisinin anlamlı olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bulgular incelendiğinde; fen lisesi, düz lise, Anadolu lisesi ve turizm meslek lisesinde okuyan erkek öğrencilerin duygusal zeka düzeylerinin kız öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer taraftan güzel sanatlar ve spor lisesi, Anadolu öğretmen lisesi, imam hatip lisesinde okuyan kız öğrencilerin duygusal zeka düzeylerinin erkek öğrencilerin duygusal zeka düzeylerinden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırmanın üçüncü bulgusu olan duygusal zeka üzerinde okul türü ve cinsiyetin ortak etkisinin anlamlı olduğu bulgusu ele alındığında; bazı okul türleri cinsiyet açısından düşünüldüğünde kiminin kız öğrencilerle daha iyi uyum sağladığı ve bütünleştiği kiminin ise, erkek öğrencilerle bütünleştiği düşünülebilir. Örneğin imam hatip lisesi ve Anadolu öğretmen lisesi okul mevcutlarına bakıldığında kız öğrencilerin daha fazla olduğu dikkati çeker, diğer taraftan turizm meslek lisesi ve fen lisesinde okuyan öğrenci profili düşünüldüğünde, bu okul türlerindeki mevcudun çoğunu erkek öğrencilerin oluşturduğu söylenebilir. Çıkan analiz sonucunu bu yönden değerlendirirsek; güzel sanatlar ve spor lisesi, imam hatip lisesi ve anadolu öğretmen lisesinde okuyan kız öğrencilerin eğitim gördükleri alanlarla paralel olarak kendilerini daha iyi ifade ettikleri ve duygusal gelişim ve doyum açısından bu okul türlerinde beklentilerini daha yüksek oranda karşılayabildikleri şeklinde yorumlanabilir.

3. Lise Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Duygusal Zeka Düzeyleri

Araştırmanın üçüncü alt problemi, “Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri öğrencilerin kardeş sayısına göre farklılaşmakta mıdır? sorusudur. Yapılan analizler sonucunda lise öğrencilerinin kardeş sayısına göre duygusal zeka düzeylerinin önemli bir biçimde farklılaşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Duygusal zeka ve kardeş sayısı değişkenini ele alan ve tezimizdeki sonuçla paralellik gösteren çalışmalara bakıldığında; Köksal (2003), “Ergenlerde duygusal zeka ve karar verme stratejileri arasındaki ilişki” adlı çalışmasında kardeş sayısının duygusal zeka üzerinde anlamlı bir etkisini bulamamıştır. Bender (2006), “Resim-iş eğitimi öğrencilerinde duygusal zeka ve yaratıcılık ilişkileri” başlıklı çalışmasında kardeş sayısı ile duygusal zekanın bazı alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır. Kavcar (2011), “Duygusal zeka ile akademik başarı ve bazı demografik değişkenlerin ilişkileri: bir devlet üniversitesi örneği” isimli çalışmasında duygusal zeka üzerinde kardeş sayısının anlamlı bir etkisi yoktur bulgusuna ulaşmıştır.

Araştırmanın dördüncü bulgusu olan duygusal zeka ile kardeş sayısı değişkeni arasında anlamlı bir ilişki çıkmaması bulgusu ele alındığında; bireyin büyüdüğü aile ortamında kardeş sayısının bireyi duygusal yönden yeterince etkilemediği yorumu yapılabilir. Buna sebep olarak duygusal zekanın gelişiminde gerek aile içerisinde gerekse sosyal çevredeki diğer değişkenlerin daha baskın olmasıdır diyebiliriz. Başka bir açıdan değerlendirecek olursak; öğrencinin tek çocuk olması ya da kardeş sahibi olması duygusal zekayı belli açılardan illa ki etkileyecektir. Bu iki durumda da hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğabilmektedir. Buna göre kardeş sayısı duygusal zekanın bireyler arasındaki farkını ölçmede yetersiz kalmıştır diyebiliriz.

4. Lise Öğrencilerinin Annenin Çalışma Durumuna Göre Duygusal Zeka Düzeyleri

Araştırmanın beşinci alt problemi, “Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri annenin çalışma durumuna göre farklılaşmakta mıdır? sorusudur. Yapılan analizler sonucu annenin çalışma durumunun duygusal zeka üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur bulgusu elde edilmiştir.

Duygusal zeka ve annenin çalışma durumu değişkenini ele alan çalışmalar incelendiğinde; Kavcar (2011), “Duygusal zeka ile akademik başarı ve bazı demografik değişkenlerin ilişkileri: bir devlet üniversitesi örneği” isimli çalışmasında duygusal zeka üzerinde annenin çalışma durumunun etkisini incelemiş ve duygusal zeka ile annenin çalışma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Literatürde tezimizdeki duygusal zeka ve annenin çalışma durumu arasında anlamlı bir ilişki yoktur bulgusuna paralel bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Araştırmanın beşinci bulgusu olan lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri üzerinde annenin çalışma durumunun anlamlı bir etkisi yoktur bulgusu

değerlendirildiğinde; anne çocuk arasındaki duygusal bağ her zaman baba ile çocuk arasındaki duygusal bağdan daha kuvvetlidir. Ve bu bağ annenin çalışan bir anne veya ev hanımı olmasıyla alakalı değildir. Ev hanımlarının çocuklarıyla daha fazla zaman geçirme imkanı olduğu bir gerçektir ama bu çocukların duygusal yönden daha etkin ve zengin olacağı anlamına gelmemektedir. Çünkü önemli olan annenin çocuğu ile beraber geçirdiği süreyi iyi değerlendirebilmesi, ona her daim sevgi ve şefkat göstermesi ve çocuğuyla olan ilişkisine iş hayatını yansıtmamasıdır. Anne ile çocuk arasındaki ilişkiyi beraber oldukları süre değil beraberken yaptıkları, konuştukları şeyler belirler. Analizimdeki sonuçta gösteriyor ki; annenin çalışma durumu çocuğun duygusal zekasını olumlu veya olumsuz yönde etkilememektedir.

5. Lise Öğrencilerinin Babanın Mesleğine Göre Duygusal Zeka Düzeyleri

Araştırmanın beşinci alt problemi, “Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri babanın mesleğine göre farklılaşmakta mıdır? sorusudur. Yapılan analizler sonucu babanın mesleğinin duygusal zeka üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur bulgusu elde edilmiştir. Duygusal zeka literatürü incelendiğinde, duygusal zeka ve babanın mesleği değişkenini ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Araştırmanın altıncı bulgusu olan, lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri üzerinde babanın mesleğinin anlamlı bir etkisinin olmaması bulgusu değerlendirildiğinde; anne ile çocuk arasındaki duygusal ilişki bebeğin anne karnında olduğu andan itibaren başlar. Bu evrede baba bu duygulardan mahrumdur. Çocuğun büyümesi ve eğitim hayatı gibi evrelerinde baba ve çocuk ilişkisi biraz daha artsa da annenin çocukla olan duygusal ilişkisi yine daha ön plandadır. Baba ve çocuğun arasındaki duygusal bağın oluşmasında, babanın mesleği çocukla olan ilişkisini ve bir arada oldukları saatlerin süresini etkileyebilir fakat bu analiz sonucu gösteriyor ki; babanın mesleği her ne olursa olsun çocuğun duygusal zekasını etkileyecek bir öneme sahip değildir.

6. Lise Öğrencilerinin Annenin Öğrenim Durumlarına Göre Duygusal Zeka Düzeyleri

Araştırmanın altıncı alt problemi, “Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri annenin öğrenim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır? sorusudur. Yapılan analizler sonucu lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile annenin öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Duygusal zeka literatürü incelendiğinde hemen yapılan tüm çalışmalarda analizimizle paralel olarak annenin öğrenim düzeyinin çocuğun duygusal zekası üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulgusuna varılmıştır. Yapılan bu çalışmalara baktığımızda; Köksal (2003), “Ergenlerde duygusal zeka ve karar verme stratejileri arasındaki ilişki”, Bender (2006), “Resim-iş eğitimi öğrencilerinde duygusal zeka ve yaratıcılık ilişkileri”, Yılmaz (2007), “Duygusal zeka ve akademik başarı arasındaki ilişki”, Güngör (2008), “Üniversite öğrencilerinde duygusal zekanın psikolojik sıkıntı belirtileri üzerindeki etkisi”, Kavcar (2011), “Duygusal zeka ile akademik başarı ve bazı demografik değişkenlerin ilişkileri: bir devlet üniversitesi örneği” adlı duygusal zeka çalışmalarında yapılan analizler sonucu annenin öğrenim düzeyi ile duygusal zeka düzeyi arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır.

Araştırmanın yedinci bulgusu olan, lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri üzerinde annenin öğrenim düzeyinin anlamlı bir etkisi olmaması bulgusu değerlendirildiğinde; anne, bebeğini ilk hissettiği andan itibaren ona sonsuz bir sevgi ve şefkatle bağlanır ve bu sevgi o kadar büyüktür ki; çoğu kez çevresindeki tüm insanlar onun için ikinci planda kalmaktadır. Çocuğuna böyle bir sevgi ve sadakatle bağlı bir anne, bazı dış faktörler olmadığı müddetçe, çocuğuna gerek manevi gerekse duygusal yönden her daim destek verecek ve onu bu yönlerde de doyuracaktır. Analizimizdeki sonuç da gösteriyor ki; annenin öğrenim düzeyi her ne olursa olsun, çocuğu üzerindeki duygusal bağını ve ona göstereceği sonsuz sevgi, ilgi ve bağlılığı olumlu ya da olumsuz yönde etkilememektedir.

7. Lise Öğrencilerinin Babanın Öğrenim Durumuna Göre Duygusal Zeka Düzeyleri

Araştırmanın yedinci alt problemi, “Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri babanın öğrenim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır? sorusudur. Yapılan analizler sonucunda duygusal zeka ile baba öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır bulgusuna ulaşılmıştır. Buna göre babanın öğrenim düzeyi yükseldikçe duygusal zeka düzeyi düşmektedir.

Duygusal zeka literatürü incelendiğinde analizimizle paralellik gösteren; Güngör (2008), “Üniversite öğrencilerinde duygusal zekanın psikolojik sıkıntı belirtileri üzerindeki etkisi” adlı çalışmasında üniversite öğrencilerinin duygusal zekası ile babanın öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır bulgusunu elde etmiştir. Diğer taraftan analizimizle ters düşen yani duygusal zeka ile babanın öğrenim düzeyi arasında

anlamalı bir ilişki yoktur bulgusuna ulaşan çalışmaları incelediğimizde; Köksal (2003), “Ergenlerde duygusal zeka ve karar verme stratejileri arasındaki ilişki”, Bender (2006), “Resim-iş eğitimi öğrencilerinde duygusal zeka ve yaratıcılık ilişkileri”, Yılmaz (2007), “Duygusal zeka ve akademik başarı arasındaki ilişki”, Kavcar (2011), “Duygusal zeka ile akademik başarı ve bazı demografik değişkenlerin ilişkileri: bir devlet üniversitesi örneği” adlı çalışmalarda yapılan analizler sonucu babanın öğrenim düzeyiyle duygusal zeka arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır.

Araştırmanın sekizinci bulgusu olan, duygusal zeka ile babanın öğrenim düzeyi arasında anlamlı ilişkinin olması ve öğrenim düzeyi arttıkça duygusal zeka düzeyinin azalması bulgusu değerlendirildiğinde; öğrenim düzeyinin artması babanın iş yükümlülüğünün de buna paralel olarak artacağı anlamına gelir ki, bu durumda baba, ailesinin maddi gereksinimlerini karşılamakla kendi üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmiş düşüncesine girebilmektedir. Babanın bu iş yoğunluğunda çocuğuna fazla zaman ayırmaması, ilgisiz davranması çocuğuyla ilgili tüm sorumluluğu annenin üzerine bırakması çocuğu duygusal yönden etkileyebilmektedir. Yine babanın öğrenim düzeyi arttıkça çocuğundan hem akademik hem de sosyal açıdan beklentisi de artacaktır; bu da çocuğun üzerindeki baskıyı arttırarak duygusal yönden onu olumsuz etkileyecektir. Babanın öğrenim düzeyinin daha düşük olması çocuğu duygusal yönden olumsuz etkilememektedir. Tam tersi babanın iş yükümlülüğünün daha az olması, çocuğundan beklentilerinin daha ölçülü düzeylerde olması çocuğuyla geçirdiği zamanın da daha fazla olmasını düşünürsek çocuğun duygusal zekasını olumlu yönde etkilediğini söyleyebiliriz. Öğrenim düzeyinin düşük olması babanın duygusal yönünün de düşük olduğu anlamına gelmemektedir. Belki de burada duygusal zekayı geliştirecek en önemli faktörün, öğrenim düzeyi değil de babanın çocuğuyla daha fazla ilgilenmesi, ilişkilerini sağlam tutması, onu her daim dinleyip onun her zaman arkasında olduğunu hissettirmesidir denebilir.

8. Lise Öğrencilerinin Ailenin Aylık Gelir Durumuna Göre Duygusal Zeka Düzeyleri

Araştırmanın sekizinci alt problemi, “Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ailenin aylık gelirine göre farklılaşmakta mıdır? sorusudur. Yapılan analizler sonucu öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri üzerinde ailenin gelir durumunun anlamlı bir etkisi yoktur bulgusuna ulaşılmıştır.

Duygusal zeka literatürü incelendiğinde çalışmamızdaki analizimizle paralellik gösteren tezler şunlardır; Holmes (1999), “Class effects: an exploratory study of the relationship between emotional intelligence and socio-economic status among african americans”, Göçet (2006), “Üniversite öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile stresle başa çıkma tutumları arasındaki ilişki”, Yılmaz (2007), “Duygusal zeka ve akademik başarı arasındaki ilişki”, Taşkın (2008), “Beden eğitimi öğrencilerinde duygusal zeka düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi”, Seyis (2011), “Ortaöğretim öğrencilerinin motivasyonları ve duygusal zekaları ile akademik başarıları arasındaki ilişki”, Güngör (2008), “Üniversite öğrencilerinde duygusal zekanın psikolojik sıkıntı belirtileri üzerindeki etkisi”, Doğan (2009), “Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile problem çözme becerilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi” adlı çalışmalarda duygusal zeka ile ailenin aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır. Diğer taraftan tezimizle ters analiz bulgusu elde eden çalışmaları incelediğimizde; Köksal (2003), “Ergenlerde duygusal zeka ve karar verme stratejileri arasındaki ilişki”, Karayılmaz (2008), “Anasınıfına devam eden çocukların duygusal zeka ve sosyal uyum becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi”, Kavcar (2011), “Duygusal zeka ile akademik başarı ve bazı demografik değişkenlerin ilişkileri: bir devlet üniversitesi örneği” adlı çalışmalarda duygusal zeka ile ailenin aylık gelir durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır bulgusu elde edilmiştir.

Araştırmanın dokuzuncu bulgusu olan, duygusal zeka ve ailenin aylık geliri arasında anlamlı bir ilişki yoktur bulgusu değerlendirildiğinde; ailenin gelir düzeyi yükseldikçe çocuğunun akademik ve manevi ihtiyaçlarını karşılama düzeyi de artacaktır. Bu şekilde düşünüldüğünde aylık gelir düzeyi çocuğun bilişsel zekasını geliştirebilir diyebiliriz fakat çocuğu duygusal yönden çok fazla etkileyemez. Çünkü duygusal zeka maddiyatla değil aile bütünlüğüyle, ailenin bireyler arasındaki saygı ve sevgisiyle geliştirilebilir. Analiz sonucu da gösteriyor ki ailenin gelir seviyesi ister düşük ister yüksek olsun her ikisi de bireyin duygusal zeka düzeyini olumlu ya da olumsuz yönde etkilememektedir.

9. Lise Öğrencilerinin Aile Tutumuna Göre Duygusal Zeka Düzeyleri

Araştırmanın dokuzuncu ve son alt problemi , “Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ailenin tutumuna göre farklılaşmakta mıdır? sorusudur. Yapılan istatistiksel analizler sonucu lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri üzerinde aile tutumunun anlamlı bir etkisi yoktur bulgusuna ulaşılmıştır.

Duygusal zeka literatürünü incelediğimizde analizimizle benzer olan çalışmalar şunlardır; Bender (2006), “Resim-iş eğitimi öğrencilerinde duygusal zeka ve yaratıcılık ilişkileri”, Yılmaz (2007), “Duygusal zeka ve akademik başarı arasındaki ilişki” adlı çalışmalarda da yapılan analizler sonucu duygusal zeka ile aile tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Çalışmamızdaki analiz sonucundan farklı olarak; Kenarlı (2007), “Duygusal zeka-akademik başarı etkileşimine ilişkin öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi Dicle Üniversitesi örneği”, Doğan (2009), “Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile problem çözme becerilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi” adlı çalışmalarda duygusal zeka ile aile tutumu arasında anlamlı bir ilişki vardır bulgusu elde edilmiştir.

Araştırmanın son bulgusu olan, lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile aile tutumunun anlamlı bir ilişkisi yoktur bulgusu değerlendirildiğinde; çalışmada aile tutumu değişkenini belirlerken, şiddet uygulayan aile yapısı şikkı ölçek içerisinde kullanılmadı. Çünkü öğrenciler ailevi problemlerini dışarı yansıtmayacaklar ve farklı bir aile yapısını seçerek ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik seviyesini düşüreceklerdi. Bu yüzden sadece otoriter ve demokratik aile yapısını alarak öğrencilerin daha objektif olmaları sağlandı. Aile ortamı bireyi duygusal yönden en çok etkileyen yerdir. Çocuk ilk duygusal ilişkiyi ailesindeki bireylerle yaşar. Aile içerisinde şiddet yoksa ailenin demokratik veya otoriter olması hem çocuğu hem de aileyi farklı açılardan etkileyebilmektedir. Bu da öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri üzerinde, aile tutumu değişkeninin belirleyiciliğini azaltmaktadır diyebiliriz.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde analizlerin sonucunda ortaya çıkan bulgular neticesinde genel bir yorum ve daha sonra yapılacak çalışmalar için önerilerde bulunulacaktır.

Sonuçlar

Yapılan bu çalışma lise öğrencileri ile güzel sanatlar ve spor lisesi öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını bulmak için bazı demografik değişkenler (cinsiyet, kardeş sayısı, anne mesleği, baba mesleği, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi, ailenin aylık geliri ve aile tutumu) ışığında yapılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular sırasıyla şöyledir;

- Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri lise türüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Buna göre; en yüksek duygusal zeka düzeyine sahip lise türü endüstri meslek lisesi; en düşük duygusal zeka düzeyine sahip lise türü ise, düz lisedir. Güzel sanatlar ve spor lisesi öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri; fen lisesi, anadolu lisesi, turizm meslek lisesi ve düz lise öğrencilerinden daha yüksektir.

- Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmamaktadır.

- Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri lise türü ve cinsiyetin ortak etkisiyle anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Buna göre fen lisesi, turizm meslek lisesi, anadolu lisesi ve düz lisede okuyan erkek öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri kız öğrencilerinkinden yüksektir. Diğer taraftan güzel sanatlar ve spor lisesi, anadolu öğretmen lisesi, imam hatip lisesinde okuyan kız öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri erkek öğrencilerinkinden daha yüksektir.

- Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri öğrencilerin sahip olduğu kardeş sayısına göre farklılaşmamaktadır.

- Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri annenin çalışma durumuna göre farklılaşmamaktadır.

- Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri babanın mesleğine göre farklılaşmamaktadır.

- Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri annenin öğrenim düzeyine göre farklılaşmamaktadır.

- Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri babanın öğrenim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Buna göre; babanın öğrenim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri düşmektedir.

- Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ailenin aylık gelirine göre farklılaşmamaktadır.

- Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ailenin tutumuna göre farklılaşmamaktadır.

Öneriler

- Duygusal zeka kuramına ilişkin yapılan binlerce araştırma gösteriyor ki; duygusal zeka düzeyi yüksek olan bireyler daha mutlu, strese ve sıkıntıya karşı daha dayanıklı, kendini ve karşısındakini çok daha iyi anlayan, kendine güvenen ve hayattan ne istediğini bilen kişilerdir. Buna göre lise öğrencilerine yönelik yapılan bu çalışmada, okul türüne göre duygusal zeka düzeyinin farklılık göstermesini ele aldığımızda, ortaya çıkan güzel sanatlar ve spor lisesi öğrencilerinin duygusal zeka yönünden birçok lise türünü geride bırakması, müziğin duygusal zekayı olumlu yönde etkilediğinin ve onu beslediğinin kanıtıdır diyebiliriz. Bu bağlamda duygusal zeka açısından en verimli çağlarında olan lise öğrencilerinin duygusal ve sosyal yönlerden de etkili birer birey olmaları için duygusal zekayı geliştirecek müzik, resim ve beden eğitimi gibi sosyal derslerin ders saatlerinin artırılması ve içeriklerinin zenginleştirilmesi, rehberlik servislerinin desteğiyle öğrencilerin duygusal zeka konusunda desteklenmesi, çeşitli anketlerle, eğitim programları ile öğrencilerin duygusal zeka düzeyinin artırılması önerilebilir.

- Duygusal zekanın geliştirilebilir olmasını dikkate alırsak, sadece lise döneminde değil öğrencilik hayatının ilk başladığı okul öncesi dönemden itibaren, öğrencilerin duygusal zeka düzeylerini yükseltecek aktivite ve oyunların artırılması önerilebilir.

- Analizlerde, sayısal lise türlerindeki öğrencilerin duygusal zeka düzeyi; meslek lisesi türlerindeki öğrencilerinkinden daha düşük çıkmıştır. Bu durumu ele aldığımızda; bu okul türlerindeki öğrencilerin sayısal ve sözel dersleri çok yoğun görerek diğer sosyal dersleri ihmal etmeleri ve hatta çoğu kez önemsiz birer ders olarak

görmeleri, onları duygusal yönden gelişmemelerine sebep olmaktadır. Bu yüzden sayısal türdeki liselerde, sayısal ve sözel derslerin yanı sıra onları duygusal yönden de geliştirecek müzik, resim ve beden eğitimi derslerine de aktif katılarak, bir zorunluluktan öte onları duygusal yönden geliştirecek birer ders olarak görmeleri sağlanabilir. Buna paralel olarak sosyal etkinliklere, konserlere, sergilere ve spor müsabakalarına katılmaları konusunda sayısal lise türlerindeki öğrencilerin teşvik edilmesi ve desteklenmesi önerilebilir.

- Bundan sonra yapılacak çalışmalara şunlar önerilebilir; bu çalışma Amasya ili merkezinde bulunan; Amasya Fen Lisesi, Amasya Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi, Amasya Lisesi, Amasya Alptekin Anadolu Lisesi, Amasya Anadolu Lisesi, Amasya Anadolu Öğretmen Lisesi, Amasya İmam Hatip Lisesi, Amasya Atatürk Lisesi, Amasya İMKB Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi ile Amasya Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Malatya Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Tokat Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Niğde Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Hatay Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Erzincan Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Diyarbakır Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, lise son sınıfta okuyan öğrencilerden seçilen 213'ü kız, 193'ü erkek olmak üzere toplam 406 öğrenciyle yapılmıştır. Duygusal zekanın öğrenciler açısından ne denli önemli olduğunun anlaşılması adına bu tür araştırmaların sayısı arttırılabilir. Karşılaştırılan okul türleri ve dönemleri değiştirilebilir. Üniversite düzeyinde ve farklı alanlara yönelik uygulanabilir. Araştırmadaki değişkenlerin sayısı arttırılarak ve içeriği değiştirilerek duygusal zeka düzeyleri farklı bakış açılarıyla yorumlanabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, T. F. (2001). *Duygusal zeka yeteneklerinin göreve yönelik ve insana yönelik liderlik davranışları ile ilişkisi: banka şube müdürleri üzerinde bir alan araştırması*. Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ada, S. (2009). *Beden eğitimi öğretmenlerinin duygusal zeka düzeyleri ve yetkinliklerinin belirlenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aslan, Ş. (2009). *Duygusal zeka ve dönüşümcü, etkileşimci liderlik*. (1. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Avcı, B. (2011). *Bireylerin duygusal zeka düzeylerinin, müzik gruplarındaki hazırlık çalışmaları ve konser performanslarına etkisi*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, G., Tezer, E. (1991). İyimsizlik, sağlık sorunları ve akademik başarı ilişkisi. *Psikoloji Dergisi*, 7(26), 2-9.
- Bacanlı, H. (2001). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bar-On, R. (2006). The bar-on model of emotional-social intelligence (esı). *Psicothema*, 18, 13-25.
- Becerem, E. (2004). Duygusal zeka kavramının gelişimi. Web: <http://www.duygusalzeka.net>.
- Bender, Tekin, M. (2006). *Resim-İş Eğitimi Öğrencilerinde Duygusal Zeka Ve Yaratıcılık İlişkileri*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Bircan, S. (2004). *Ergenlerin duygusal zekalarının çatışma eğilimlerine ve suç davranışlarına etkisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bümen, T. N. (2005). *Okulda çoklu zeka kuramı*. (3. Basım). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Caruso, D. R., Mayer, J. D. and Salovey, P. (2002). Relation of ability measure of emotional intelligence to personality. *Journal of Personality Assessment*, 79(2), 306-320.
- Caruso, R. D. and Salovey, P. (2007). *Duygusal zeka yöneticisi*. (çev. H. Kayra). İstanbul: Crea Yayıncılık.

- Cooper, R. K. and Sawaf, A. (2003). *Liderlikte Duygusal Zeka*. (çev. Z. B. Ayman ve B. Sancar). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Çakar, U. ve Arbak, Y. (2004). Modern yaklaşımlar ışığında değişen duygu-zeka ilişkisi ve duygusal zeka. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(3), 23-48.
- Çuhadar, C. H. (2006, 26-28 Nisan). *Müziksel zeka*. Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumunda sunuldu, Denizli.
- Dawda, D. & Hart, S.D. (2000). Assessing emotional intelligence: reability and validity of the bar-on emotional quotient inventory (eq-i) in university students. *Personality and Individual Differences*, 28, 797-812.
- Demirel, Ö. Başbay, A. Erdem, E. (2006). *Eğitimde Çoklu Zeka Kuram ve Uygulama*. (1.baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Dicle, N. A. (2006). *Üniversite öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin duygusal zeka düzeyleri ve bazı kişisel özelliklerine göre incelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Doğan, U. (2009). *Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile problem çözme becerilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Dökmen, Ü. (2000). *İletişim çatışmaları ve empati*. (14. Basım). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Epstein, S. (1998). *Constructive thinking: the key to emotional intelligence*. Westport, CT, USA: Greenwood Publishing Group.
- Erdoğan, M. Y. (2008, Kış). Duygusal zekanın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(23), 62-76.
- Ergin, F. E. (2000). *Üniversite öğrencilerinin sahip oldukları duygusal zeka düzeyi ile 16 kişilik özelliği arasındaki ilişki üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Eripek, S. (2005). Özel gereksinimi olan çocuklar ve özel eğitim. *Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları*, 1, 1-14.
- Erkuş, A. (1998). Goleman'ın duygusal zeka görüşünün psikometrik açıdan eleştirisi ve dinamik etkileşimsel model önerisi. *Türk Psikoloji Yazıları Dergisi*, 1(1), 31-40.
- Ersanlı, E. (2003). *Üniversite öğretim elemanlarının duygusal zeka düzeyleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

- Fischer, E. (2003). *Sanatın gerekliliği*. (çev. C. Çapan). İstanbul: Payel Yayınevi. (Eserin orijinali 1995’de yayımlandı).
- Gardner, H. (2004). *Zihin çerçeveleri çoklu zeka kuramı*. (çev. E. Kılıç). İstanbul: Alfa Yayın Dağıtım. (Eserin orijinali 1983’de yayımlandı).
- Gençel, Ö. (2006-Ekim). Müzikle tedavi. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 697-706.
- Goleman, D. (2007). *Sosyal zeka*. (çev. O. Ç. Deniztekin). İstanbul: Varlık Yayınları. (Eserin orijinali 2006’da yayımlandı).
- Goleman, D. (2011). *Duygusal Zeka Neden IQ’ dan daha önemlidir?*. (çev. S. Yüksel). İstanbul: Varlık Yayınları. (Eserin orijinali 1995’de yayımlandı).
- Goleman, D. (2011). *İş başında duygusal zeka*. (çev. H. Balkara). İstanbul: Varlık Yayınları. (Eserin orijinali 1998’de yayımlandı).
- Goleman, D. (2011). *Yeni liderler*. (çev. F. Nayır ve O. Deniztekin). İstanbul: Varlık Yayınları. (Eserin orijinali 2002’de yayımlandı).
- Göçet, E. (2006). *Üniversite öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile stresle başa çıkma tutumları arasındaki ilişki*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sakarya.
- Güler, A. (2006). *İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin duygusal zekâ düzeyleri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güngör, S. (2008). *Üniversite öğrencilerinde duygusal zekanın psikolojik sıkıntı belirtileri üzerindeki etkisi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Harrod, N. R. And Scheer, S. D. (2005). An exploration of adolescent emotional intelligence in relation to demographic characteristic. *Adolescence*, 40(159), 503.
- Holmes, R. A. (1999). *Class effects: an exploratory study of the relationship between emotional intelligence and socio-economic status among african americans*. Yayımlanmış Doktora Tezi, George Town University, N.W./Washington.
- Holt, S. (2007). *Emotional intelligence and academic achievement in higher education*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Pepperdine University, Malibu/Calif.
- Howard, G. (2010). *Çoklu zeka kuramı-yaratıcılık-gelecek için beş akıl birinci uluslararası yaşayan kuramcılar konferansı Howard Gardner*. (çev. H. Kale). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sürekli Eğitim ve Uygulama Merkezi.
- James, J. (1997). *Gelecek Yaşamda Düşünmek*. (çev. Z. Dicleli). İstanbul: Boyner Holding Yayınları.

- Karademir, T., Döşyılmaz, E., Çoban, B., Kafkas, M. E. (2010, Mayıs). Beden eğitimi ve spor bölümü özel yetenek sınavına katılan öğrencilerde benlik saygısı ve duygusal zeka. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(2), 653-674.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (18. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karayılmaz, D. (2008). *Anasınıfına devam eden çocukların duygusal zeka ve sosyal uyum becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kavcar, B. (2011). *Duygusal zeka ile akademik başarı ve bazı demografik değişkenlerin ilişkileri: bir devlet üniversitesi örneği*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kenarlı, Ö. (2007). *Duygusal zeka-akademik başarı etkileşimine ilişkin öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Kocabaş, A. (2004-Ağustos). Müzik eğitiminin çoklu zeka alanlarına etkisi ve köy enstitüleri. *Yeniden İmece Dergisi*, 4, 53-57.
- Konrad, S. and Hendl, C. (2001). *Duygularla Güçlenmek*. (çev. M. Taştan). İstanbul: Hayat Yayınları.
- Köksal, A. (2003). *Ergenlerde duygusal zeka ile karar verme stratejileri arasındaki ilişki*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kulaksızoğlu, A. (2005). *Ergenlik psikolojisi*. (1. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Mayer, J. D. and Geher, G. (1996). Emotional intelligence and the identification of emotion. *Intelligence*, 22, 89-113.
- Mayer, J. D. and Salovey, P. (1993). The intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*, 17(4), 433-442.
- Mayer, J. D., Salovey, P. and Caruso, D. R. (2004). Emotional intelligence: theory, findings and implications. *Psychological Inquiry*, 15(3), 197-215.
- Mayer, J. D., Perkins, D. M., Caruso, D. R. and Salovey, P. (2001). Emotional intelligence and giftedness. *Roepier Review*, 23(3), 131-137.
- Mumcuoğlu, Ö. (2002). *Bar-on duygusal zeka testi'nin Türkçe dilsel eşdeğerlik, güvenilirlik ve geçerlik çalışması*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Newsome, S., Day, A. L. and Catano, V. M. (2000). Assessing the predictive validity of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 29, 1005-1016.
- O'Connor, J. R., Raymond, M. and Little, I. S. (2003). Revisiting the predictive validity of emotional intelligence: self report versus ability based measures. *Personality and Individual Differences*, 35, 1893-1902.
- Otacıoğlu, S. G. (2009). Müzik öğretmeni adaylarının duygusal zeka ile akademik ve çalgı başarı düzeyleri arasındaki ilişki. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19(1), 85-96.
- Özdemir, T. A. *Okul öncesi öğretmen adaylarının müzik yeterlilikleri ile duygusal zeka düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Özgen, Ö. (2006). *Başarı ve ilişkide duygusal zekanın rolü*. Yayımlanmış Makale, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Petrides, K. V., Frederickson, N. and Furnham, A. (2004). The role of trait emotional intelligence in academic performance and deviant behavior at school. *Personality and Individual Differences*, 36, 277-293.
- Seyis, S. (2011). *Ortaöğretim öğrencilerinin motivasyonları ve duygusal zekaları ile akademik başarıları arasındaki ilişki*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Shapiro, L. E. (1998). *Yüksek EQ'lu çocuk yetiştirmek*. (çev. Ü. Kartal). (1. Baskı). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Stein J. S and Book E. H. (2003). *EQ Duygusal zeka ve başarının sırrı*. (çev. M. Işık). İstanbul: Özgür Yayınları. (Eserin orijinali 2000 yılında yayımlandı).
- Thi Lam, L. and Kirby, S. L. (2002). Is emotional intelligence an advantage? an exploration of the impact of emotional and general intelligence on individual performance. *The Journal Of Social Psychology*, 142(1), 133-143.
- Taşkın, K. A. (2008). *Beden eğitimi öğrencilerinde duygusal zeka düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Titrek, O. (2011). *IQ' dan EQ' ya duyguları zekice yönetme*. (3. Basım). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Toker, F., Kuzgun, Y., Cebe, N., Uçkunkaya, B. (1968). *Zeka kuramları*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Araştırma ve Değerlendirme Bürosu.
- Ural, A. (2001). Yöneticilerde duygusal zekanın üç boyutu. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2).

- Yalçınkaya, M., Arlı, D., Altunay, E. (2011, Temmuz-Ağustos). Öğretmen adaylarında duygusal zeka, problem çözme ve akademik başarı ilişkisi. *Akademik Başarı Dergisi*. Sayı:25.
- Yeşilyaprak, B. (2001). Duygusal zekâ ve eğitim açısından doğurguları. *Eğitim Yönetimi Dergisi*, 7(25).
- Yılmaz, S. (2007). *Duygusal zeka ve akademik başarı arasındaki ilişki*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yüksel, M. (2006). *Duygusal zeka ve performans ilişkisi (bir uygulama)*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

EKLER**EK-1: BAR-ON DUYGUSAL ZEKA ÖLÇEĞİ****EK-2: KİŞİSEL BİLGİ FORMU**

EK 1: BAR-ON DUYGUSAL ZEKA ÖLÇEĞİ

Sayın katılımcı, aşağıdaki ifadelere vereceğiniz cevapları 1'den 5'e kadar sıralanan;

- 1- Tamamen katılıyorum, 2- Katılıyorum, 3-Kararsızım, 4- Katılmıyorum, 5-Kesinlikle katılmıyorum**

Açıklamalarından birini seçerek (X) işareti ile belirtmelisiniz. Bu nedenle ifadeyi okuduğunuzda aklınıza gelen ilk cevap sizin tutumunuzu en iyi yansıtan seçenek olacaktır. Cevaplarınız gizli tutulacaktır. Doğru ve içten cevap vermeniz, araştırmanın değerini artıracaktır. Katılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Araştırmacı

Songül PEKTAŞ

İnönü Ünv. Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Müzik Öğretmenliği Bilim Dalı MALATYA

		TAMAMEN	KATILYORUM	KARARSIZIM	KATILMIYORUM	KESİNLİKLE KATILMIYORUM
1	Zorluklarla baş edebilme yaklaşımım adım adım ilerlemektir.					
2	Duygularımı göstermek benim için oldukça kolaydır.					
3	Çok fazla strese dayanamam.					
4	Hayallerimden çok çabuk sıyrılabilir ve o anki durumun gerçekliğine kolayca dönebilirim.					
5	Zaman zaman ortaya çıkan tersliklere rağmen, genellikle işlerin düzeleceğine inanırım.					
6	Üzücü olaylarla yüz yüze gelmek benim için zordur.					
7	Biriyle aynı fikirde olmadığımda bunu ona söyleyebilirim.					
8	Kendimi kötü hissettiğimde beni neyin üzdüğünü bilirim.					
9	Başkaları benim iddiasız biri olduğumu düşünürler.					
10	Çoğu durumda kendimden eminimdir.					
11	Huysuz bir insanımdır.					
12	Çevremde olup bitenlerin farkında değilimdir.					
13	Derin duygularımı başkaları ile kolayca paylaşamam.					
14	İyi ve kötü yanlarıma baktığım zaman kendimi iyi hissederim.					
15	Sevgimi belli edemem.					
16	Yaşamımı elimden geldiğince anlamlı hale getirmeye çalışırım.					
17	Tam olarak hangi konularda iyi olduğumu bilmiyorum.					
18	Eski alışkanlıklarımı değiştirebilirim.					
19	Hoşuma giden şeyleri elimden geldiğince sonuna kadar öğrenmeye çalışırım.					

20	Başkalarına kızdığımda bunu onlara söyleyebilirim.					
21	Hayatta neler yapmak istediğime dair kesin bir fikrim yok					
22	Yapacaklarımın bana sık sık söylendiği bir işte çalışmayı tercih ederim.					
23	Bir problemi çözerken her bir olasılığı inceler, daha sonra en iyisine karar veririm.					
24	Bir liderden çok, takipçiyimdir.					
25	Doğrudan ifade etmeseler de, başkalarının duygularını çok iyi anlarım.					
26	Fiziksel görüntümden memnunum.					
27	İnsanlara ne düşündüğümü kolayca söyleyebilirim.					
28	İlgimi çeken şeyleri yapmaktan hoşlanırım.					
29	Sabırsız bir insanım.					
30	Diğer insanların duygularını incitmemeye özen gösteririm.					
31	İşler gittikçe zorlaşsa da genellikle devam etmek için motivasyonum vardır					
32	Başkalarıyla iyi ilişkiler kurarım.					
33	Güç bir durumla karşılaştığımda konuyla ilgili olabildiğince çok bilgi toplamayı isterim.					
34	İnsanlara yardım etmekten hoşlanırım.					
35	Son birkaç yılda çok az başarı elde ettim.					
36	Öfkemi kontrol etmem zordur.					
37	Hayattan zevk almıyorum.					
38	Duygularımı tanımlamak benim için zordur.					
39	Haklarımı savunamam.					
40	Oldukça neşeli bir insanımdır.					
41	Düşünmeden hareket edişim problemler yaratır.					
42	İnsanlar benim sosyal olduğumu düşünürler.					
43	Kurallara uyan bir vatandaş olmak çok önemlidir.					
44	Kendimi olduğum gibi kabul etmek bana zor geliyor.					
45	Aynı anda başka bir yerde bulunmak zorunda olsam da, ağlayan bir çocuğun anne ve babasını bulmasına yardım ederim.					
46	Arkadaşlarım bana özel şeylerini anlatabilirler.					
47	Kendi başıma karar veremem.					
48	Başka insanlara saygı duyarım.					
49	Başkalarına neler olduğunu önemserim.					
50	Bazı şeyler hakkında fikrimi değiştirmem zordur.					
51	Problemlerin çözümüne ilişkin farklı çözüm yolları düşünmeye çalışınca genellikle tıkanır kalırım.					

52	Fanteziler ya da hayaller kurmadan her şeyi gerçekte olduğu gibi görmeye çalışırım.					
53	Neler hissettiğimi bilirim.					
54	Benimle birlikte olmak eğlencelidir.					
55	Sahip olduğum kişilik tarzından memnunum.					
56	Hayal ve fantezilerime kendimi kaptırırım.					
57	Yakın ilişkilerim benim ve arkadaşlarım için çok önemlidir					
58	Yeni şeylere başlamak benim için zordur.					
59	Eğer yasaları çiğnemem gerekirse, bunu yaparım.					
60	Endişeliyimdir.					
61	Yeni şartlara ayak uydurmak benim için kolaydır.					
62	Kolayca arkadaş edinebilirim.					
63	Can sıkıcı problemlerle nasıl baş edebileceğimi bilirim.					
64	Başkaları ile çalışırken kendi fikirlerimden çok onlarınkine güvenirim.					
65	Kendimi çok sık, kötü hissederim.					
66	Konuşmaya başlayınca zor susarım					
67	Çevremdekilerle iyi geçinemem.					
68	Zor şartlarda serinkanlılığımı nasıl koruyacağımı bilirim.					
69	Kendimi takdir ederim.					
70	İnsanlarla tartışırken, bana sesimi alçaltmamı söylerler.					
71	Tarzımı değiştirmem zordur					
72	Hayatımdan memnunum.					
73	Başkalarının bana ihtiyaç duymalarından çok, ben başkalarına ihtiyaç duyarım.					
74	Hafta sonlarını ve tatilleri severim.					
75	Çok sinirlenmeden stresle baş edebilirim.					
76	Çok zor durumların üstesinden geleceğime inanıyorum.					
77	Acı çeken insanların farkına varamam.					
78	Genellikle en iyisini ümit ederim.					
79	Başkalarına göre, bana güvenmek zordur.					
80	Endişemi kontrol etmemin zor olduğunu biliyorum.					
81	Başkalarının duygusal ihtiyaçlarını, kolaylıkla fark ederim.					
82	Abartmayı severim.					
83	Gülümsemek benim için zordur.					
84	Uygun bir zamanda negatif duygularıyla yüzleşir, onları gözden geçiririm.					
85	Yeni bir şeylere başlamadan önce genellikle başarısız olacağım hissine kapılırım.					

86	İstedığım zaman “hayır” demek benim için zordur.					
87	Bir problemle karşılaştığımda önce durur ve düşünürüm.					
88	Yukarıdaki ifadelere samimi bir şekilde cevap verdim.					

EK 2: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda bir araştırma kapsamında hazırlanmış kişisel bilgi formu ve ölçekler bulunmaktadır. Araştırmacılar olarak sizlerden beklentimiz; kişisel bilgi formunu ve ölçekleri, tüm içtenliğinizle okuyarak, doldurmanızdır. Anketin süresi yaklaşık 5 dakikadır. Araştırma kapsamında kullanılan her bir ölçeği doldurmaya başlamadan önce, ölçekle ilişkili açıklama ve yönergeleri okumanız, ölçeklerin doldurulmasında sizlere yardımcı olacaktır. Sonuçlar, akademik çalışmalarda kullanılacak ve kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır.

İlgi ve katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Songül PEKTAŞ

İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Müzik Öğretmenliği Bilim Dalı MALATYA

Yüksek Lisans Öğrencisi

Okuduğu lise türü:

Lise (), Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ()

Cinsiyeti:

Kız () Erkek ()

Kardeş sayısı:.....

Annenin Mesleği:.....

Babanın Mesleği:

Annenin Öğrenim Düzeyi:

1. Okuma-yazması yok ()
2. İlkokul mezunu ()
3. Ortaokul mezunu ()
4. Lise ve dengi okul mezunu ()
5. Üniversite mezunu ()

Babanın Öğrenim Düzeyi:

1. Okuma-yazması yok ()
2. İlkokul mezunu ()
3. Ortaokul mezunu ()
4. Lise ve dengi okul mezunu ()
5. Üniversite mezunu ()

Ailenin aylık gelir düzeyi:

500 TL altı () 500-1000 TL () 1000-2000 TL () 2000 TL üzeri ()

Aile Tutumu:

Otoriter () Demokratik ()